

JANUARY, 2020

Vol. 16 • Issue 5 • ₹ 20/-

ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

(Total Page 28)

VARTMAN HINDUSTAN

PUNJABI MONTHLY (NEW DELHI)

ਦਸਮੇਸ਼ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ
ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀਆਂ ਜਨਮ-ਸ਼ਤਾਬਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅੰਕ

SPS
HOSPITALS
SATGURU PARTAP SINGH HEALTH CARE

*Rishta,
Zindagi Se.*

International Quality Affordable Healthcare

Centres Of Excellence

DEPT. OF CARDIAC
SCIENCES

DEPT. OF NEUROLOGY,
BRAIN & SPINE
SURGERY

DEPT. OF JOINT
REPLACEMENT &
ORTHOPAEDICS

DEPT. OF OBS &
GYNAECOLOGY

DEPT. OF
PULMONOLOGY &
CRITICAL CARE

DEPT. OF
GASTROENTEROLOGY,
GI SURGERY &
LIVER TRANSPLANT

DEPT. OF NEPHROLOGY,
UROLOGY & KIDNEY
TRANSPLANT

DEPT. OF ENT,
HEAD & NECK
SURGERY

DEPT. OF PEDIATRICS &
NEONATOLOGY

DEPT. OF ONCOLOGY
(CANCER CARE)

DEPT. OF PLASTIC &
COSMETIC SURGERY

DEPT. OF
GENERAL & MINIMAL
INVASIVE SURGERY

DEPT. OF GENERAL
MEDICINE,
RHEUMATOLOGY &
ENDOCRINOLOGY

DEPT. OF
PSYCHIATRY &
BEHAVIORAL SCIENCE

DEPT. OF
ANESTHESIA &
PAIN MANAGEMENT

24x7
EMERGENCY

Benchmarked Higher Tertiary Care Hospital With State-Of-The-Art Infrastructure And Synergistic Medical Professionalism

- Region's 1st JCI Accredited Hospital Since 2005.
- 120+ Successful Kidney Transplants Since 2013.
- Centre of Excellence for Liver Transplants.
- Centre of Excellence for Trauma & Critical Care.
- Centre of Excellence for Cochlear Implants.
- Centre of Excellence for Bariatric Surgery
- Caring for International Patients Since 2013.
- Personalized Care for Visa Assistance,
- NABH Accredited Blood Bank
- Airport Transfers & Local Support.
- Lab, Radiology & Imaging Services

Complete Care For Your Baby Under One Roof

- Department Of Neonatology
- Department Of Pediatric Pulmonology & Critical Care
- Department Of Pediatric Neurology
- Department Of Pediatric & Fetal Cardiology
- Department Of Pediatric Hematology And Oncology
- Department Of Pediatric Surgery
- Department Of Nephrology

EMERGENCY 24x7

82 83 83 83 92

Associated With All TPA'S & Insurance Companies

SATGURU PARTAP SINGH HOSPITALS

Sherpur Chowk, G.T. Road, Ludhiana - 141 003. Punjab, India.

T: +91 161 6617111 / 6617222 / 6617333 / 6617444 E: info@sps hospitals.com www.sps hospitals.com

ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ

VARTMAN HINDUSTAN

NEW DELHI (PUNJABI MONTHLY)

JANUARY, 2020

Year : 16
Issue : 5
Total Pages : 28

Editor :
Sarve Shaktiman Singh

Published & Printed by :
Sarve Shaktiman Singh
WZ-1094 (15A) Basai Darapur
Gurdwara Bali Nagar Lane
New Delhi-110015
Ph. 25441674,
Mob.: 9953747778

Laser set at :
Vartman Hindustan
Ph. 25441674, 25448648
E-mail :
vartmanhindustan@gmail.com
Watsapp: 9810631674

Printed at :
Ajanta Press
WZ-26, Tihar Village
New Delhi-110018

ਤਤਕਰਾ

ਸੰਪਾਦਕੀ: ਨਾਗਰਿਕਤਾ-ਸੋਧ ਕਨੂੰਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲੁਕਵਾਂ ਏਜੰਡਾ

ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸਾਹਿਨ ਬਾਗ ਮੋਰਚਾ ਭਖਿਆ

ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੂਕਾ ਨਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਫਿਰਕਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਸੂਫੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ ਕੀਲੇ ਸਰੋਤੇ

ਕੁਝ ਨਿਡਰ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਾਸਤਾਂ

ਮਾਲੇਰ ਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ

ਗੀਤ : ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝ

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਵਦੇਸੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਦੇਸ ਵਾਸਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ

ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ 'ਚ

ਬਾਪੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ....

ਕਵਿਤਾ : ਸਦਾਇ - ਇਸ਼ਕ

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਬ-1959

ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਿਲੀਜ਼

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਸਮਾਗਮ

ਮਾਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ

ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਅਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ

- ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ	4
- ਦੇਵਿੰਦਰ ਗਿਲ ਜੀਆ ਨੱਥਾ	5
- ਰਿਪੋਰਟ	6
-ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਹਿਸਟੋਰੀਅਨ	7
- ਰਿਪੋਰਟ	12
- ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਸਪਲ	12
- ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ	13
- ਅਮਰ ਭਾਰਤੀ	15
- ਐਸ.ਐਸ. ਮਨਧੀਰ	17
- ਰਿਪੋਰਟ	18
- ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ	19
-ਖੁਜਾ ਦਿਲ ਮੁਹੰਮਦ ਐਮ.ਏ.	20
- ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ 'ਲਾਇਲਪੁਰੀ'	21
- ਰਿਪੋਰਟ	23
-	24
- ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ	25
- ਰਿਪੋਰਟ	26

ADVERTISEMENT TARIFF

	B/W	Colour
Per Sq. Cm.	75/-	105/-
Full Page	30,000/-	42,000/-
Half Page	15,000/-	21,000/-
Qtr. Page	7,500/-	10,500/-
Print Area in a pages : 24 cm x 17 cm = 408 sq. cm.		
No. of columns in a page		3
Length in column		24 cm.
Width of column		5.5 cm.

- ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰਚਨਾਵਾਂ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਪਾਦਕ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ।
- ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਰਚਨਾ ਦੀ ਕਾਟ ਛਾਂਟ ਕਰਨ ਦਾ ਪੂਰਾ ਅਧਿਕਾਰ ਹੈ।
- ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਵਿਵਾਦ ਜਾਂ ਮੁਕਦਮਿਆਂ ਦਾ ਨਿਪਟਾਰਾ ਦਿੱਲੀ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ।
- ਪਾਠਕ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਹੀ ਲਿਖ ਕੇ ਜਾਂ ਟਾਈਪ ਕਰਕੇ ਭੇਜਣ।

ਚੰਦਾ (ਡਾਕ ਖਰਚ ਸਹਿਤ)

ਦੇਸ਼ :	ਸਾਲਾਨਾ	240 ਰੁਪਏ
	ਲਾਈਵ ਮੈਂਬਰ	20,000 ਰੁਪਏ
ਵਿਦੇਸ਼ :	ਇੰਗਲੈਂਡ ਅਤੇ ਯੂਰਪੀਨ ਦੇਸ਼ :	
	ਸਾਲਾਨਾ	100 ਪੈਂਡ
	ਲਾਈਵ ਮੈਂਬਰ	1000 ਪੈਂਡ
ਕਨੇਡਾ, ਅਮਰੀਕਾ, ਮਿਡਲ ਈਸਟ ਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ :		
	ਸਾਲਾਨਾ	200 ਡਾਲਰ
	ਲਾਈਵ ਮੈਂਬਰ	3000 ਡਾਲਰ

VARTMAN HINDUSTAN

CURRENT A/C. NO. 603300300000170

IFSC CODE: VIJB0006033

VIJAY BANK, 23, Raja Garden, New Delhi-15

...ਸੰਪਾਦਕੀ

ਨਾਗਰਿਕਤਾ-ਸੋਧ ਕਨੂੰਨ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਲੁਕਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਦਿੱਲੀ 'ਚ ਸ਼ਾਹੀਨ ਬਾਗ ਮੋਰਚਾ ਭਖਿਆ

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਬੀਤੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿਚ ਲਏ ਗਏ ਫੈਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁਲੇਖਾ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਮਰਜ਼ੀ ਕਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲਵੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਵਾਲਾ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਧਾਰਾ 370 ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਸ਼ਮੀਰੀਆਂ ਨਾਲ ਧੱਕੇ ਵਿਰੁਧ ਸ਼ੇਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਚਾਇਆ, ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਾਬਰੀ ਮਸਜਿਦ ਫੈਸਲੇ ਮਗਰੋਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਣਾਈ ਰੱਖੀ, ਇਸ ਲਈ ਭਾਜਪਾ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਨੂੰ ਵਹਿਮ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲਿਆਂ ਅੱਗੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਉਹ ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਵਹਿਮ ਪਾਲਣ ਮਗਰੋਂ ਕਿ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੋਈ ਸਿਰ ਚੁੱਕਣ ਵਾਲਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ, ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਪੀਤਤ ਹਿੰਦੂਆਂ, ਸਿੱਖਾਂ, ਬੋਧੀਆਂ, ਪਾਰਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਹੱਕ ਦੇ ਦਿਤਾ ਪਰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਹੱਕ ਨਾ ਦੇਣ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਦੇ ਦੋਹਾਂ ਸਦਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਫੁਟਾਫੁਟ ਪਾਸ ਵੀ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਪਰ ਇਹ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੋਧ ਕਨੂੰਨ ਬਣਾ ਕੇ ਉਹ ਮਾਤ ਖਾ ਗਏ। ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੋਧ ਕਾਨੂੰਨ ਦਾ ਸਤ੍ਹਕਾਂ 'ਤੇ ਵਿਰੋਧ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਦੁਨੀਆਂ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਬੇਬਾਕ ਸੁਭਾਅ ਕਰ ਕੇ, ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਪਦਮ ਸ਼੍ਰੀ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੋਧ ਕਾਨੂੰਨ ਪਿਛੇ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਲੁਕਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਲੁਕਵਾਂ ਏਜੰਡਾ ਉਦੋਂ ਬੇਪਰਦ ਹੋ ਗਿਆ ਜਦੋਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਕੋਲੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਕਾਗਜ਼ ਮੰਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਢੀ ਵੀ ਦੇਣੀ ਪਈ। ਜਿਹੜਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੋ, ਦੋ ਸੌ ਜਾਂ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਗਿਆ, ਆਪਣੇ ਪਿਉ ਦਾਦੇ ਦੀ ਫੋਟੋ ਦਿਉ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੀ ਸਬੂਤ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਇਥੇ ਰਹਿ ਰਹੇ ਹੋ, ਫਿਰ ਉਹ ਕੀ ਕਰੇਗਾ? ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਲਿਫਾਫਾ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ, ਉਹ ਤਾਂ ਬੜਾ ਸਿਧਾ ਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ। ਜੇ ਉਸ 'ਤੇ ਇਤਬਾਰ ਕਰੀਏ ਤਾਂ ਸਿਧੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅਫਗਾਨਿਸਤਾਨ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਜਿਹੜੇ ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਈਸਾਈ ਮਾਰ ਖਾ ਕੇ ਆਉਣਗੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਦੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਹੇਠ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਾਂ ਸ਼ਰਾਰਤ ਕਰਨ ਹੀ ਆਉਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਅੰਦਰੂਨੀ ਗੱਲ ਉਦੋਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ, ਜਦੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਮੰਗਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਵਲੋਂ ਸਤ੍ਹਕਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂ ਰਹੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਦਸਿਆ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਵਿਚ ਵੇਖੋ ਕੀ ਹੋਇਐ, ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਤਾਕਤ ਹੈ ਚੀਨ, ਉਸ ਵਿਰੁਧ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਸਤ੍ਹਕਾਂ 'ਤੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਾਰੰਭਕ ਦੌਰ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਐਵੇਂ ਭਟਕਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਹਿਲਾਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਰਜਿਸਟਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਾਸਤੇ ਦੇਸ਼ ਵਾਸੀਆਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਨੈਸ਼ਨਲ ਰਜਿਸਟਰ ਆਫ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਜਿਹੜਾ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਿਛਲੇ 6 ਮਹੀਨਿਆਂ ਤੋਂ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇਗਾ ਜਾਂ ਉਸੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਅਗਲੇ 6 ਮਹੀਨੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਇਰਾਦਾ ਰਖਦਾ ਹੋਵੇ, ਉਸਨੂੰ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਰਜਿਸਟਰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਕਾਨੂੰਨ 1955 ਬਾਰੇ ਸਾਲ 2003 ਵਿਚ ਬਣਾਏ ਨਿਯਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਤੋਂ ਉਸਦਾ ਨਾਮ, ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਾਮ, ਜਨਮ ਤਰੀਕ, ਜਨਮ ਸਥਾਨ, ਵਿਦਿਅਕ ਯੋਗਤਾ, ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਆਦਿ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਧਰਮ, ਜਾਤ, ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਕਿੱਤਾ ਭਾਵ ਕੰਮ ਕਾਜ ਬਾਰੇ ਵੇਰਵੇ ਨਾਲ ਪੁੱਛ-ਗਿੱਛ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਸਨੀਕ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਈ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸਬੂਤ ਨਹੀਂ ਮੰਗਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਅਬਾਦੀ ਰਜਿਸਟਰ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਸੰਤੋਸ਼ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਹੋਣੀ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਰਜਿਸਟਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪਰਹੇਜ਼ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਿਹੜਾ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੋਧ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਇਸ ਨਾਲ ਦੇਸ਼ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਭੰਬਲਭੂਸੇ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਪਾਪੂਲੇਸ਼ਨ ਰਜਿਸਟਰ ਨੂੰ ਸ਼ੱਕ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਭਾਜਪਾ ਜਿਹੜੀ ਸਵੈਮ ਸੇਵਕ ਸੰਘ ਦਾ ਅਜੰਡਾ ਅੱਗੇ ਤੋਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਹ ਅਜੇਹੇ ਰਜਿਸਟਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਮਾਨਸਕਤਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਫਿਰਕਾ ਪ੍ਰਸਤੀ ਹੈ। ਰਾਜਨੀਤਕ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਰਕਾਰ ਪਹਿਲਾਂ ਅਬਾਦੀ ਰਜਿਸਟਰ ਬਣਾਏਗੀ 'ਤੇ ਫਿਰ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਰਜਿਸਟਰ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸਿਧ ਕਰਨ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪਾਈ ਰਖੇਗੀ। ਹੁਣ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅਪਣੇ ਚੁਣੇ ਨੁਮਾਇੰਦਿਆਂ ਵਾਂਗ ਉਹ ਵਿਕਾਸੀ ਜਾਂ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਨੇ ਸਾਡੇ ਲੀਡਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੰਵਿਧਾਨ ਯਾਦ ਕਰਵਾ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਜਿਹੜੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਿਜੀ ਤੌਰ ਤੇ ਅਪਣੀ ਬਦਨਾਮੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਬਿਲ ਨੂੰ ਪਾਸ ਕਰਵਾ ਗਈਆਂ ਹੁਣ ਉਹ ਵੀ ਸਤ੍ਹਕਾਂ 'ਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਚਲ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਭਾਈਵਾਲ ਵੀ ਐਨ.ਆਰ.ਸੀ. ਅਤੇ ਸੀ.ਏ.ਏ. ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਆਮ ਭਾਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਅੱਗੇ ਤੁਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ■

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਪੰਡਤ ਦੇਬੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਗਤ ਬਾਰੇ ਵਿਚਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੂਕਾ ਨਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਫਿਰਕਾ

ਪੰਡਤ ਦੇਬੀ ਪ੍ਰਸਾਦ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਮਕਾਲੀ ਲਿਖਾਰੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ 1872 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਉਰਦੂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਸਦਾ ਨਾਮ “ਗੁਲਸ਼ਨੇ ਪੰਜਾਬ” ਰਖਿਆ। ਉਸ ਗਰੰਥ ਵਿਚ ਦੇਬੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਨੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ 1872 ਈਸਵੀ ਤਕ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਬੜੀ ਸੁਘੜਤਾ ਨਾਲ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਛਪਵਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਗਤ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਭਾਵ ਪੂਰਤ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਭਰੇ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ “ਗੁਲਸ਼ਨੇ ਪੰਜਾਬ” ਦਾ ਲਿਖਾਰੀ ਪੰਡਤ ਦੇਬੀ ਪ੍ਰਸਾਦ ਕੌਣ ਸੀ? ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਜੇ ਤਕ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਿਆ ਪਰ ਡਾਕਟਰ ਫੌਜਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਯੂ.ਪੀ. ਦਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਸੀ। ਉਹ ਉਰਦੂ, ਫਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦਾ ਚੋਖਾ ਗਿਆਨ ਰਖਦਾ ਸੀ। ਜੋ ਜਾਣਕਾਰੀ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਉਸਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਹ ਹੋਰ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਮੁਹਈਆ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਘਟਨਾ ਦੇ ਸੰਨ, ਸੰਮਤ ਅਤੇ ਬਿਆਨ ਦੀ ਬਾਰੀਕੀ ਨੂੰ ਸਹੀ ਤੇ ਪੂਰਨ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਾਲ ਲਿਖਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਉਸਨੇ 1840 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਬਰੇਲੀ ਦੇ ਇਕ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਵਿਚ ਛਪਵਾਈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਿਖਾਰੀ ਬਰੇਲੀ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਥੋੜੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵਿਕ ਗਈਆਂ। ਸੋ ਉਸਨੇ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਇਹ ਪੁਸਤਕ 1872 ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸੋਧਾਂ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਲਿਖਕੇ ਲਖਨਊ ਦੇ ਨਵਲ ਕਿਸ਼ੋਰ ਪ੍ਰੈਸ ਵਿਚ ਛਪਵਾਈ।

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਦੋ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜਗਤ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਦੋਹਾਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਅਗੇ ਅੰਕਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਤਰਤੀਬ ਮੈਂ ਦਿਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੇ ਨੰਬਰ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਮੈਂ ਜਿਥੇ ਉਕਾਈ ਸਮਝੀ, ਬਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਅੰਕਿਤ ਕਰਕੇ ਸੋਧਾਈ ਕਰ ਦਿਤੀ ਹੈ।

“ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਕੂਕਾ ਨਾਂ ਦਾ ਨਵਾਂ ਫਿਰਕਾ”
(ਪੰਨਾ 222)

ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਬੁਨਿਆਦ 1847 ਵਿਚ ਪਈ। ਹਜ਼ਰੇ ਜ਼ਿਲਾ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਨਾਮੀ ਇਕ ਆਦਮੀ ਇਸਦਾ ਬਾਨੀ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਰੀਦ ਬਣਾ ਲਏ ਅਤੇ 1863 ਵਿਚ ਸਵਰਗਵਾਸ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਜ਼ਿਲਾ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭੈਣੀ ਦਾ (ਸਤਿਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਤਰਖਾਣ ਜਾਤੀ ਦਾ ਇਕ ਆਦਮੀ ਉਸਦਾ ਉੱਤਰ-ਅਧਿਕਾਰੀ ਬਣਿਆ। ਉਸਦੇ ਗੱਦੀ ਤੇ ਬੈਠਣ ਨਾਲ ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦੀ ਬੜੀ ਉਨਤੀ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਦੋਵੇਂ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੀਵੀਆਂ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਤਰਖਾਣ, ਲੁਹਾਰ ਅਤੇ ਕੰਮੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਜੱਟ ਹੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦਾ ਪਹਿਰਾਵਾ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕ ਉਨੀ ਸਿਹਰਾ (ਮਾਲਾ) ਅਤੇ ਬਿਨਾਂ ਵਲ ਪਗੜੀ ਬੰਨਦੇ ਹਨ। ਹੱਥ ਵਿਚ ਸੋਟੀ ਰਖਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਕ ਛੁਰੀ ਅਤੇ ਇਕ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬਸੂਲਾ (ਸੇਲਾ) ਆਪਣੇ ਪਾਸ ਰਖਣਾ ਹਰ ਆਦਮੀ ਲਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। (ਗੁਰੂ) ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਅਸੂਲ ਅਤੇ ਬਚਨ ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਹ (ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ) ਵਰਗੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਕ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਭਿੰਨ ਭੇਦ, ਉਸਦੇ ਬਚਨਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਕ ਫਜ਼ੂਲ ਜਿਹੀ ਚੀਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਤ ਪੂਜਾ ਬਿਲਕੁਲ ਬਕਵਾਸ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਸੰਤੋਖ, ਸ਼ਰਮ ਅਤੇ ਰਬ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਮਹਾਨ ਗਲਾਂ ਹਨ। ਉਹ ਝੂਠ ਬੋਲਣ, ਚੋਰੀ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਭਚਾਰ ਕਰਨ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਸਮਝਦੇ ਅਤੇ ਜੋ ਕੋਈ ਅਜਿਹਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿਰਕੇ ਵਿਚ ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਆਹ ਦੇ ਮੰਤਵ ਲਈ ਵੇਚਣਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਆਮ ਜੱਟ ਕੌਮਾਂ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਸ਼ਰਾਬ ਤੇ ਹੁੱਕਾ ਪੀਣਾ ਵਰਜਤ ਹਨ। ਉਸਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਮਿਹਨਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਲਈ ਬ੍ਰਾਹਮਣ, ਸੋਢੀ ਅਤੇ ਬੇਦੀ ਜੋ ਦਾਨ ਤੇ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਹਨ। ਉਸਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਉਸ ਇਸਤਿਹਾਰ (ਰਹਿਤਨਾਮਾ) ਤੋਂ

ਪਤਾ ਲਗੇਗਾ ਜੋ ਉਸ ਨੇ 1866 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਵੰਡਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਗੱਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ ਕਿ ਨੇਕੀ ਅਤੇ ਪਵਿਤਰ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰੋ ਅਤੇ ਅੱਠੇ ਪਹਿਰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਚੇਤੇ ਕਰੋ। ਦੂਜਿਆਂ ਦੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਧੀਆਂ, ਭੈਣਾਂ ਸਮਝੋ। ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦੀ ਨਿੰਦਿਆ ਨਾ ਕਰਨ ਦਿਓ, ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਾਲ ਰਹੋ। ਜੋ ਕੋਈ ਦੂਜਾ ਆਦਮੀ ਭੈੜੇ ਸ਼ਬਦ ਆਖੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਠੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਲਣ ਲਈ ਕਹੋ। ਜੋ ਕੋਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਾਰੇ ਤਾਂ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰ ਜਾਵੋ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਰੱਬ ਤੁਹਾਡਾ ਸਹਾਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਚੰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰਖੋ। ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਵਿਭਚਾਰ ਜਾਂ ਚੋਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨ ਕਰੋ। ਆਪਣੀ ਧੀਆਂ ਜਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਵਿਚ ਰੁਪਿਆ ਨਾ ਲਵੋ। ਹਰ ਵੇਲੇ ਰੱਬ ਨੂੰ ਯਾਦ ਰਖੋ। ਨਾ ਮਾਸ ਖਾਓ, ਨਾ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਓ। ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਰੱਬ ਦਾ ਡਰ ਰਖੋ। ਇਹ ਕੌਮ ਅਮਨ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਗੱਲ ਵਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਕੌਮ ਦੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਕਈ ਵਾਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੁੱਕੇ ਭੰਨ ਸੁੱਟੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਕਾਰਣ ਤੋੜ ਦਿਤੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮੂਰਤੀ ਪੂਜਾ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਸ਼ੱਕ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਲੋਕ ਮਿਲਕੇ ਕੋਈ ਫਸਾਦ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਚਾਰ ਸਾਲ ਤਕ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਰਹੀ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਨੇਕ ਚਲਨੀ ਸੰਬੰਧ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਇਹ ਤਸੱਲੀ ਬਿਲਕੁਲ ਗਲਤ ਸਾਬਤ ਹੋਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਦੂਜੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕੱਠੇ ਹੋਕੇ ਨਵਾਬ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲਾ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਇਲਾਕੇ 1872 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਫਸਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਇਸ ਫਿਰਕੇ ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਜਿਥੇ ਉਹ ਹੁਣ ਤਕ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਹਨ।

(ਪੰਨਾ 217) ... 14 ਜਨਵਰੀ 1872 ਸੋਮਵਾਰ ਦੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੂਕਾ ਕੌਮ ਦੇ ਇਕ ਸੌ ਆਦਮੀਆਂ ਨੇ ਮਾਲਵਾ (ਮਲੋਦ) ਨਾਮੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਰਾਸਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਉਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਹਥਿਆਰ ਮੰਗੇ। ਉਸ ਰਾਤ ਨੇ ਹਥਿਆਰ ਦੇਣ ਤੋਂ

ਸਾਲ 2020 ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਜੀ ਆਇਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਸੂਫੀ ਗਾਇਕੀ ਨਾਲ ਕੀਲੇ ਸਰੋਤੇ

ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ : ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ 4 ਜਨਵਰੀ, 2020 ਨੂੰ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ ਵਿਖੇ ਸਾਹਿਤਕ ਮਿਲਣੀ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਤਹਿਤ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ 'ਸਾਲ 2020 ਨੂੰ ਜੀ ਆਇਆਂ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੂਫੀ ਗਾਇਕ ਯਾਕੂਬ ਗਿੱਲ ਨੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸੂਫੀ ਗਾਇਨ ਨਾਲ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ

ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ੍ਰ. ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੀ ਮਹਿਫਲ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸੁਆਗਤ ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ-ਬਹੁਤ ਮੁਬਾਰਕਾਂ। ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵਲੋਂ ਹਰ ਸਾਲ ਇਹ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੂਫੀ ਗਾਇਕ ਯਾਕੂਬ ਗਿੱਲ ਗੁਲਦਸਤੇ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੋਕ-ਗੀਤਾਂ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬੁਲ੍ਹੇ ਸ਼ਾਹ ਦਾ ਕਲਾਮ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵੀ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ ਦੀ ਕਵਿਤਾ ਅਤੇ ਜਾਣੀ-ਪਛਾਣੀ ਸ਼ਾਇਰਾ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਧੁਰ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਗਾ ਕੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਮੰਤਰ-ਮੁਗਧ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ੍ਰ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਨੇ ਸੂਫੀ ਗਾਇਕ ਯਾਕੂਬ ਗਿੱਲ ਦਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਨਾਲ ਸੁਆਗਤ

ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਵਾਈਸ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸ੍ਰ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ, ਗਵਰਨਿੰਗ ਬਾਓਡੀ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ, ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਤੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਗੋਜਰਾ, ਸ੍ਰੀ ਬਲਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ/ਵਿਦਿਆਰਥਣਾਂ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਡਾ. ਮਹਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਕੋਨੇ-ਕੋਨੇ ਤੋਂ ਆਏ ਸਰੋਤੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਾਣੀਆਂ-ਪਛਾਣੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ। ਸਕੱਤਰ, ਸ੍ਰ. ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆਏ ਹੋਏ ਸਾਰੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਨੂੰ ਸਫਲ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਲਈ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਆਏ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਵਾਦਿਸ਼ਟ ਪਕਵਾਨ, ਮੱਕੀ ਦੀ ਰੋਟੀ-ਸਰੋ ਦਾ ਸਾਗ, ਰੇਵੜੀ-ਗਜ਼ਕ ਦਾ ਵੀ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ■

ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਰੋਪ ਵਿਚ ਆਕੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਰਦਾਰ ਰਾਸਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪੁਤਰ ਸਰਦਾਰ ਮਦਨ ਸਿੰਘ (ਬਦਨ ਸਿੰਘ) ਨੂੰ ਸਖਤ ਜਖਮੀ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਪਰ ਰਈਸ ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਬੜੀ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਕਈ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਜਖਮੀ ਅਤੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਪਾਸੇ ਵੀ ਸਰਦਾਰ ਮਦਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਜਖਮੀ ਹੋਏ।

ਇਹ ਜੱਥਾ ਇਥੋਂ ਅਸਫਲ ਹੋਕੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਲ ਤੁਰ ਪਿਆ। ਇਥੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੂਕਾ ਕੌਮ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਦੀ ਖਬਰ ਭੇਜੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਬੰਦ ਸੀ, ਪਰ ਉਹ ਸਿਆਣਪ ਤੋਂ ਕੰਮ ਲੈ ਕੇ ਗੰਦੀ ਨਾਲੀ ਦੇ ਰਸਤੇ ਜਾਕੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤਕ ਜਾ ਪੁੱਜੇ ਅਤੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਦੂਜੇ ਪਾਸਿਓਂ ਵੀ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਇਆ ਭਾਵੇਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਇੱਟ ਪੱਥਰ

ਮਾਰੇ ਅਤੇ ਰਈਸ ਦੇ ਕੁਝ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਪਰ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਦੋਹਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਆਦਮੀ ਜਖਮੀ ਹੋਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਾਰੇ ਗਏ। ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਸ਼ੇਰ ਗੜ੍ਹ ਵਲ ਭਜ ਗਏ। ਮਿਤੀ 15-16 ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਖਬਰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਮਿਲੀ ਜੋ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਫੌਜ ਦੀ ਕਵਾਇਦ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਆਏ ਹੋਏ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਹੀ ਖਲੀਫਾ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ ਅਤੇ ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਰਾਜਪੁਰਾ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕੌਮ ਦੇ ਨੇਤਾ ਮੰਗਲ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦਿਤਾ। ਉਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਬਹਾਦਰ ਗੜ੍ਹ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। 16 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲੇ ਪੁੱਜਦੇ ਸਾਰ ਹੀ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕੁਝ ਫੌਜ ਸ਼ੇਰ ਗੜ੍ਹ ਵਲ ਭੇਜੀ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਫੌਜ ਵੀ ਫਸਾਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਜਾ ਦੇਣ

ਲਈ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਚਲ ਪਈ। ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਇਸ ਫੌਜ ਅਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ਮੁਕਾਬਲਾ ਹੋਏ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨਿਆਜ਼ ਮੁਹੰਮਦ ਖਾਂ, ਇਹ ਖਬਰ ਸੁਣਕੇ ਕਿ ਕੂਕਾ ਕੌਮ ਸ਼ੇਰ ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਲਾਗੇ ਬੈਠੀ ਹੈ, ਕੁਝ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਸਮੇਤ ਉਥੇ ਪੁੱਜਾ ਅਤੇ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਲੈ ਲਏ। ਲੋੜੀਂਦੀ ਜਾਂਚ-ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਦ 60 ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਦਿਨ ਅਤੇ ਅੱਠ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਤੋਪ ਨਾਲ ਉਡਾ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਬਾਕੀ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਦੀ ਭਾਲ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਕੂਕਾ ਕੌਮ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ 16 ਜਾਂ 17 ਜਨਵਰੀ ਨੂੰ ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸਨੂੰ ਉਚਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੇਠ, ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਕੈਦ ਕਰਕੇ ਦਸ ਸੂਬਿਆਂ ਅਰਥਾਤ ਉਸ ਕੌਮ ਦੇ ਦਸ ਅਫਸਰਾਂ ਸਮੇਤ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ■

ਕੁਝ ਨਿਡਰ ਕੂਕਿਆਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਾਸਤਾਂ

ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਲਈ ਇਹ ਡੂੰਘੀ ਚਿੰਤਾ ਅਤੇ ਨਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਤਾਂ ਸੀ ਹੀ 'ਚੌਪਣੀ ਵਿਚ ਡੁਬ ਮਰਨ' ਵਾਲੀ ਗਲ ਵੀ ਹੋ ਗਈ। ਜੋ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇਣ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੜੇ ਜ਼ੋਰ-ਸ਼ੋਰ ਨਾਲ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਗਲ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੇ ਛੇਤੀ ਹੀ ਮਗਰੋਂ ਵਾਪਰ ਗਈ। ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਰਮਾ, ਪੁਲੀਸ ਅਤੇ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਹੀ ਕਿ ਉਹ ਕਰਨ ਤੇ ਕੀਹ ਕਰਨ। ਇਸ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ ਹੋਰ ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾ ਕੇ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣ ਜਿਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ 'ਸੈਦਾਈ ਸਿਖ' ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਕਣ। ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰਾ ਸਰਕਾਰੀ ਜ਼ੋਰ ਲਾ ਵੇਖਿਆ ਸੀ, ਪੁਲੀਸ ਗਾਰਦ ਬਦਲੀ, ਨਜ਼ਰਬੰਦੀ ਦੀ ਥਾਂ ਬਦਲੀ ਅਤੇ ਉਸ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ ਬਰਮਾ ਦੇ ਧੁਰ ਥੱਲੇ ਇਕ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਿਥੇ ਪੰਦਰੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੀ ਸਵਾਰੀ ਸਟੀਮਰ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਪੰਜਾਬੀ ਸਰਕਾਰੀ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲੀਸ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਫੇਰ ਵੀ ਉਹ ਗਲ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਆਸ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਸ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ ਉਸ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਅਜੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਕਿਨਾਂ ਚਿਰ ਸੀ? ਮੁਸ਼ਕਲ ਨਾਲ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਤਾਂ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਲਿਆ ਕਿ ਉਹੋ ਹੀ ਗਲ ਵਾਪਰ ਗਈ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਹੋਣ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਦੁਰੇਡੀ ਥਾਂ ਤੇ ਕੋਈ ਮਿਲਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦਾ ਪਰ ਹੋਇਆ ਕੀਹ? 24 ਜਨਵਰੀ 1881 ਈ. ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਇਕ ਯੂਰੋਪੀਅਨ ਜੇਲ੍ਹ ਅਫਸਰ ਉਸ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਗਿਆਂ ਦੇਖਦਾ ਕੀ ਹੈ-ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਇਕ ਸਿਖ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਗਇਆ ਅਫਸਰ ਤੁਰੰਤ ਉਸ ਸਿਖ ਨੂੰ ਗਿਰਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਪਾਸ ਲੈ ਗਿਆ। ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਗਲ ਬੜੀ ਨਾਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਉਹ ਸਭ ਉਸ ਸਿਖ ਦੇ 'ਦੁਸਾਹਸ' ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਜੋ ਇਤਨੀ ਦੂਰ, ਅਪਹੁੰਚ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਅਤੇ ਮੁਸੀਬਤ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ।

ਬਰਮਾ ਦੇ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਗੋਰੀ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ ਖਬਰਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਈਆਂ ਕਿ ਇਕ ਸਿਖ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚੋਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਮਿਲਣ-ਮਿਲਾਣ ਵਾਲੀ ਗਲ ਹਰ ਕੀਮਤ ਤੇ ਰੋਕੀ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯਤਨ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਉਸ ਟਾਪੂ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਾਸਤੇ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਸੀ, ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਵੀ ਬਣ ਗਈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਵਧ ਗਈ। 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ ਉਸ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਪੰਦਰੀਂ ਦਿਨੀਂ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਰ ਸਵਾਰੀ ਸਟੀਮਰ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਵੀ 'ਪਹੁੰਚ' ਔਖੀ ਬਣੀ ਰਹੇਗੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਸਵਾਰੀ ਸਟੀਮਰ ਹਰ ਹਫਤੇ ਉਸ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਜੇ ਕਰ ਪੱਕੇ ਨਿਸਚੇ ਵਾਲੇ ਸਿਖ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣਾਂ ਚਾਹੁਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਾਨੀ ਬਣ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬੜੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਚਲੀਆਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਖਤ-ਪਤਰਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਤੱਕ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਰਿਹਾ ਕਿ 'ਉਸ' ਨੂੰ ਕਿਥੇ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ? ਹਰ ਪਹਿਲੂ ਤੋਂ ਸੋਚ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਰਾਇ ਬਣੀ ਕਿ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕ ਟਾਪੂ ਹੈ ਜੋ ਛੋਟਾ ਵੀ ਅਤੇ ਵਸੋਂ ਵੀ ਲਗਭਗ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਕ 'ਲਾਈਟ ਹਾਊਸ' ਹੈ ਜਿਸਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਵਿਚ ਉਸ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ ਰਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਵਿਚਾਰ ਬਣੀ। ਟਾਪੂ ਦਾ ਨਾ ਸੀ 'ਟੇਬਲ ਆਈਲੈਂਡ' ਜੋ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਨਕਸ਼ੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰੀਂ ਆਵੇ। ਵਡੀ ਗਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਕੋਈ ਸਟੀਮਰ/ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂਦਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗਲਾਂ ਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਨੂੰ 'ਟੇਬਲ ਆਈਲੈਂਡ' ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਸਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਭਰਿਆ ਪਤਰ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਵਲੋਂ 4 ਮਈ 1881 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਅਗਲੀ ਗਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਸਮਝ ਲਈਏ ਕਿ ਉਹ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਕੌਣ ਸੀ,

ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਕੀਹ ਸੀ, ਕੌਣ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਕੋਈ ਅਪਹੁੰਚ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਕਿੱਦਾਂ ਪਹੁੰਚਿਆ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗਲਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਂ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ 1881 ਈ. ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਰਮਾ (ਅਜਕਲ ਮਯਮਾਰ) ਲੈ ਚਲਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਹੇਠ ਸੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਰਮਾ ਅਖਵਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਰਮਾ ਦਾ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਪਰੋਕਤ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਜਿਸ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਅਤੇ 'ਟਾਪੂ' ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਅਸੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ ਸਨ 'ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ' ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ 'ਟਾਪੂ' ਦਾ ਨਾਂ ਸੀ 'ਮਰਗੋਈ' ਜਿਥੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰੰਗੂਨ ਤੋਂ ਬਦਲਕੇ ਸਤੰਬਰ 1880 ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਈ ਗਲ ਉਸ ਸਿਖ ਦੀ ਜੋ ਅਪਹੁੰਚ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਮਰੇ 'ਚੋਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੈਂ ਅਗੇ ਚਲ ਕੇ ਹੀ ਦਿਆਂਗਾ।

ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਅੱਧ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਰਾਜ ਵਿਰੁਧ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਕ ਐਸਾ ਅੰਦੋਲਨ ਚਲਾਇਆ ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੀ ਇਕ ਸਭ ਤੋਂ ਵਡੀ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵੀ ਘਬਰਾ ਗਈ ਸੀ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਭਾਰਤੀ ਸਾਮਰਾਜ ਨੂੰ ਬਚਾਈ ਅਤੇ ਬਣਾਈ ਰੱਖਣ ਲਈ ਜਨਵਰੀ 1872 ਵਿਚ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਕੇ 1818 ਈ. ਦੇ ਬੰਗਾਲ ਰੈਗੂਲੇਸ਼ਨ ਐਕਟ ਅਧੀਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਦੇ ਕਿਲੇ ਵਿਚ ਅਤੇ ਫੇਰ ਰੰਗੂਨ (ਬਰਮਾ) ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ 1872 ਈ. ਨੂੰ ਭੇਜ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਸਖਤ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤੇ 'ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ' ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਖਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਨਾਮਧਾਰੀ ਅਥਵਾ ਕੂਕੇ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਨਾਲੋਂ ਟੁਟ ਜਾਏਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁਧ ਉਠਿਆ ਅੰਦੋਲਨ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ 'ਨਾਮਧਾਰੀ' ਕਹਿ ਲਵੇ

ਅਥਵਾ 'ਕੂਕੇ', ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸੰਪਰਕ ਤੋੜਨ ਲਈ ਹੀ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਰੰਗੂਨ ਵਿਖੇ ਉਸ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਦਿਲੀ ਦੇ ਆਖਰੀ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰਸ਼ਾਹ 'ਜ਼ਫਰ' ਨੂੰ ਰਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।

ਮਾਰਚ 1872 ਈ. ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਅਗਸਤ 1880 ਈ. ਤੱਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਰੰਗੂਨ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਰਹੇ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਜੋ ਸੋਚ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਮਾ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਗਲ ਫੇਰ ਵੀ ਨਾ ਬਣੀ। ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਯਤਨਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸੰਪਰਕ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਾਡਲੇ ਸਿਖਾਂ-ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਕੀਹ ਟੁਟਣਾ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅਗੇ ਲੰਘ ਕੇ ਸੰਪਰਕ ਖੇਤਰ ਰੂਸ ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਚਲ ਕੇ ਰਸਤੇ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਨੂੰ ਝਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਪਿਆਰੇ ਤੱਕ ਪੁਜਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ ਦੀਆਂ ਸੂਹੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਲਿਖੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰਦੇ ਰਹੇ :

‘ਭਖਤੁ ਭਾਗੀ ਮੀਹੁ ਵਰਸੈ

ਭੀ ਗੁਰੂ ਦੇਖਣ ਜਾਈ।

ਸਮੁੰਦ ਸਾਗਰੁ ਹੋਵੈ ਬਹੁ ਖਾਰਾ,

ਗੁਰੂ ਸਿਖੁ ਲੰਘਿ ਗੁਰ ਪਹਿ ਜਾਈ।

ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਕਲਕਤੇ ਤੋਂ ਬਰਮਾ ਤੱਕ ਪੈਂਦਾ ‘ਸਮੁੰਦ ਸਾਗਰ ਬਹੁਖਾਰਾ’ ਵੀ ਹੈ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗੇ ਮਰਗੋਈ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਇਸ ‘ਬਹੁਖਾਰੇ’ ਸਮੁੰਦ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਹੋਰ ਵੀ ਲਮੇਰੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਜਦੋਂ ‘ਇਕ ਸਿਖ’ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਜਾ ਪਹੁੰਚਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਸਿਖ ਨੇ ਉਪਰੋਕਤ ਪੰਕਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆਏ ਸ਼ਬਦ ‘ਲੰਘਿ’ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰ ਕਰ ਵਿਖਾਇਆ ਸੀ। ਮਰਗੋਈ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਐਸੇ ਲਾਲ ਦੇ ਜਾ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਅਸਚਰਜ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਹੀ ਇਹ ਲੇਖ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ।

‘ਭਖਤੁ ਭਾਗੀ ਮੀਹੁ ਵਰਸੈ’ ਵਾਲੀ ਪੰਕਤੀ ਦੇ ਸਾਕਾਰਬ ਦਰਸ਼ਨ ਸਾਨੂੰ ਉਦੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਦੋਂ 1880 ਸਾਲ, ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਧਨਾਂ ਸਿੰਘ ਗੁਮਈਆਂ ਦਾ ਰੰਗੂਨ ਵਿਖੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ‘ਮੀਹੁ ਵਰਸੈ’ ਵਾਲੀ ਹੀ ਸਥਿਤੀ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਸ਼ੈਦਾਈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ‘ਧੰਨ’ ਆਖੋ।

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਰੂਸ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਸੰਪਰਕ

ਸੂਤਰਾਂ, ਰੰਗੂਨ ਤੱਕ ਅਪੜਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿਖਾਂ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਆਉਂਦੇ ‘ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ’ ਤੋਂ ਅਨਜਾਣ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੰਘ ਰੰਗੂਨ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਮਿਲਕੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦਾ, ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਅਤੇ ਝੋਲੀ ਚੁਕਾਂ ਦੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿਚ ਛੱਡੇ ਹੋਏ ਮੁਖਬਰਾਂ ਰਾਹੀਂ ਫੌਰਨ ਇਹ ਖਬਰਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਜਨਰਲ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਨੇਕਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣ ਉਪਲਬਧ ਹਨ। ਵਨਗੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ-ਜਦੋਂ ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਰੰਗੂਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਲੈ ਕੇ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਇਹ ਖਬਰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਦਰਬਾਰਾ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚੇ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਈ ਚੰਦੇ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਤਦਿਆਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਅਪੜ ਗਈ ਸੀ।

ਸਿਰਫ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਤੱਕ ਹੀ ਗਲ ਸੀਮਤ ਨਾ ਰਹੀ, ਸਗੋਂ ਰੰਗੂਨ ਤੋਂ ਆਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵੀ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹੱਥ ਆਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਰਾਮਦਾਸੀਆ ਲੁਧਿਆਣਾ ਦੇ ਦੋਗਲੇ ਡਿਪਟੀ ਸੁਪਰਡੈਂਟ ਪੁਲੀਸ, ਬਾਰਬਟਨ ਅਤੇ ਸਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਭਦੌੜ, ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਲੁਧਿਆਣੇ ‘ਭਦੌੜ ਹਾਊਸ’ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਦਾ ਛਡਿਆ ਹੋਇਆ ਮੁਖਬਰ ਸੀ। ਇਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਉਤਾਰੇ ਕਰਕੇ ਬਾਰਬਟਨ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾਏ। ਬਾਰਬਟਨ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਡੋਡਿਆਂ ਦੇ ਮਹਿੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ 18 ਜੁਲਾਈ 1879 ਈ. ਨੂੰ ਜਗਰਾਵਾਂ ਨੇੜੇ ਉਸ ਦੀ ਤਲਾਸ਼ੀ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ। 19 ਜਨਵਰੀ 1881 ਨੂੰ ਕੁਛ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਮਾਈ ਅਤਰੀ ਪਾਸੋਂ ਬਾਰਬਟਨ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰਕੇ ਵਿਸਤ੍ਰੁਤ ਸੂਚਨਾਵਾਂ ਸਹਿਤ ਉਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਭੇਜ ਦਿਤਾ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਬਰਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਬਰਮਾ ਦੇ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ‘ਤੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੈਹਰਾ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ ਤਾਂ ਹੀ ‘ਕੂਕੇ’ ਸਿਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲੈਣ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਨਕਲਾਂ ਵੀ ਰੰਗੂਨ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਕਿਹਾ

ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ‘ਤੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਏਨੇ ਸਖਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਕਿ ਇਹ ਖਤ-ਪਤਰਾਂ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਏ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਰਿਕਾਰਡ ਆਫਿਸ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਜਨਪਥ ਰੋਡ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਫਾਈਲਾਂ ਦੇਖੀਆਂ ਹਨ ਜੋ 1877 ਤੋਂ 1881 ਤੱਕ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਐਸੀ ਚਿੰਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰੀਆਂ ਪਈਆਂ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚਕਾਰ ‘ਪਤਰ ਵਿਹਾਰ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਵੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਬਰਮਾ ਦੀ ਫਾਈਲ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ : ‘He is very dangerous man. The most dangerous man perhaps now in India and correspondence with him must be stopped by whatever needed.’ (ਉਹ (ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ) ਬਹੁਤ ਖਤਰਨਾਕ ਆਦਮੀ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਖਤਰਨਾਕ ਅਤੇ ਉਸ ਨਾਲ ਹੁੰਦਾ ਪਤਰ ਵਿਹਾਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੋਕਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।) ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸੁਤੰਤਰਤਾ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਰਟੀਫਕੇਟ ਹੋਰ ਕੀਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ‘ਖਤਰਨਾਕ ਮਨੁੱਖ’ ਨਾਲ ਖਤ-ਪਤਰ ਰੋਕਣ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਹੋਣੀ ਸੁਭਾਵਕ ਹੀ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਪਤਰ ਆਉਣ ‘ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਨਿਗਰਾਨੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਹੋਰ ਸਖਤ ਕਰ ਦਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਕਿਸੇ -ਨਾ-ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਲੈਕੇ ਰੰਗੂਨ ਗਏ ਸਿੰਘ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਵਾਪਸ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੇ। ਹਰ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਦੀ ਇਹ ਭਾਵਨਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਰੰਗੂਨ ਜਾ ਆਪਣੇ ਚੀਨੀ ਵਾਲੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਰਨ-ਧੂੜ ਆਪਣੇ ਮਸੱਤਕ ਤੇ ਲਾ ਆਵੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਕੂਕਿਆਂ’ ਲਈ ਰੰਗੂਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ‘ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ’ ਹੀ ਬਣ ਗਈ। ਰੰਗੂਨ ਜਾਣ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਜਿਥੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ, ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਵਹੀਰਾਂ ਹੀ ਘਤ ਲਈਆਂ। ਇਕ ਜੱਥਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਅਜੇ ਮੁੜਦਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਦੂਸਰਾ ਜੱਥਾ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ। ਸੰਨ 1877 ਈ. ਤੋਂ ਰੰਗੂਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਏਨੀ ਵੱਧ ਗਈ ਸੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਲਿਖਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ‘ਜੇ ਆਓ ਤਾਂ ਇਕੁ ਕੇ ਤਾਂ ਦੋ ਆਦਮੀ ਬਰਸ ਦਿਨ

ਪਿਛੇ ਆਉਣ ਤਾਂ ਅਛਾ ਹੈ।

ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ—‘ਅਰੁ ਜੇ ਏ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਉਣ ਤਾਂ ਬਰਸ ਪਿਛੇ ਆਸਣ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਦਸ ਮਹੀਨੇ ਪਿਛੇ ਇਕੁ ਆਵੇ ਜੇ ਤਾਂ ਦੋ ਆਵਣ, ਬਧ ਨਾ ਆਉਣ।’ ਇਕ ਹੋਰ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਿਆ— ‘ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਹੋਣਾ ਭੀ ਬੜਾ ਦੁਰਲਭ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜੋ ਬਾਰ ਬਾਰ ਮਨੇ ਕਰਕੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਆਵੇ ਨਾ ਛੇਤੀ, ਜੋ ਕੋਈ ਆਵੇ ਈ ਤਾਂ ਬਰਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਵੇ, ਇਕ ਆਦਮੀ ਆਵੇ, ਅਰੁ ਜਨਾਨਾ ਕੋਈ ਨਾ ਆਵੇ।’ ਇਸੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾ ਆਉਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦਸਦੇ ਹੋਏ ਅਗੇ ਲਿਖਦੇ ਹਨ— ‘ਸੋ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਆਖਦੇ ਹਾਂ ਜੁ ਏਤਨੀ ਦੂਰ ਅਰੁ ਬਹੁਤਾ ਖਰਚ ਕਰਕੇ ਆਉਣ ਅਰੁ ਬੜਾ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਕੇ, ਸੋ ਏਥੇ ਏ ਮਲੇਫ਼ ਮਿਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਤੁਸਾਡੀ ਮਾਲਮੀ ਹੋਇ ਗਈ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਕਰਵਾਇ ਦਿਤੀ, ਸੋ ਏਨਾ ਹੁਣ ਬਡੀ ਤਕਤਾਈ ਕਰੀ ਹੋਈ ਹੈ।...ਏਸ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਮਨੇ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਕੋਈ ਨਾ ਆਓ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੰਦੀ ਮੇਂ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਤਸੀਹਾ ਹੋਆ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਹੋਰ ਦੁਖ ਬੜਾ ਹੋ ਜਾਉਗਾ ਅਰੁ ਸਾਨੂੰ ਕੀ ਜਾਣੀਏ ਕਿਥੇ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਇਹੁ ਜਗਾ ਅਛੀ ਹੈ, ਸੁਅਛ ਹੈ ਨਾਲੇ ਅਕੰਤ ਹੈ ਨਾਲੇ ਬਿਚ ਖੂਹਾ ਹੈ। ਸਨਾਨ ਦਾ ਬੜਾ ਸੁਖ ਹੈ। ਐਸੀ ਜਗਾ ਫੇਰ ਨਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਮਿਲਣੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਾਂਘ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪਿਆਸੇ ਸਿੰਘ ਭਲਾ ਕਦੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਲ ਸੁਣਨ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਰੰਗੂਨ ਦੀ ‘ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ’ ਬਾ-ਦਸਤੂਰ ਚਲਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਰਹੀ ਸਗੋਂ ਉਥੇ ਜਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਸੰਖਿਆ ਵੀ ਵਧਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਅਲਗ ਅਲਗ ਤੁਰੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ 26 ਤੱਕ ਜਾ ਪਹੁੰਚਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂਘ ਇਹ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਉਹ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਆਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਕੋਈ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਕੋਈ ਔਕੜ ਵੀ ਪੇਸ਼ ਆ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ— ‘ਅਗੇ ਏਥੇ ਆਏ ਹਾਂ ਖਾਲਸੇ ਦੇ ਭੇਜੇ, ਹੁਣਿ ਜੇ ਕਿਤੇ ਹੋਰੁ ਅਗੇ ਭੇਜਣਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਜਾਣੋ। ਜੇ ਅਛੀ ਕਰੇ ਖਾਲਸਾ ਤਾਂ ਏਥੇ ਆਉਣ ਦੀ ਬਾਤ ਤਾਂ ਨਾ ਕਰੇ।’

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਰੰਗੂਨ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਖਬਰ ਲਗ ਗਈ ਹੈ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਕ

ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਜੁਲਾਈ 1880 ਤੱਕ ਇਕ ਵੀ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦਾ ਜਾ ਹੁਕਮਨਾਮਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦਾ ਫਤਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ ਗਿਆ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਿਆਦਾ ਤਾਦਾਦ ਵਿਚ ਸਿੰਘ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਣ ਲਗ ਪਏ ਤਾਂ ਕਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਯਤਨ ਛੁਪਦੇ? 29 ਜੁਲਾਈ 1880 ਨੂੰ ਧਨਾਂ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟੀਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਪਾਸੋਂ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਨ ਸਿਹਾਫੀ ਨੇ ਪਕੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲੈਣ ਤੇ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਦੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ। ਨਾਮ ਪੁਛਣ ਤੇ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਾਂ ਨਬਾਣਾ। ਸਿੰਘ ਲਿਖਵਾ ਦਿਤਾ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਨਬਾਣਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਦਾ ਇਕ ਪਿੰਡ ਸੀ ਜਿਥੋਂ ਦਾ ਇਕ ਨਾਮਧਾਰੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਚਾਰ ਹੋਰ ਸਾਥੀਆਂ ਸਮੇਤ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਰੰਗੂਨ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡ ਨਬਾਣੇ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਕੇ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨਾਂ ਜੇਲ੍ਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ‘ਨਬਾਣਾ ਸਿੰਘ’ ਲਿਖਵਾ ਦਿਤਾ। ਪੁਲੀਸ ਲਾਕ-ਅੱਪ ਵਿਚ ਰਖਕੇ ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੰਗੀ ਤਾਂ ਜਾਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਫੜੇ ਗਏ ਸਿਖ ਦਾ ਨਾਮ ਨਬਾਣਾ ਸਿੰਘ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗੁਮਟੀ ਦਾ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਹੈ।

ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨਬਾਣੀਏ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਛੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦਾ ਜਥਾ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਦਰਸ਼ਨਾਰਥੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 26 ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਹੋਰੀਂ ਫੈਰੀ ਸਟਰੀਟ ਤੇ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾਂ ਮੰਦਰ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ। ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਹੀ ਦਿਨ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ‘ਅਰਦਾਸਾਂ’ ਕਿਸੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤੀਆਂ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਅਰਬਾਤ 29 ਜੁਲਾਈ 1880 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟੀਆਂ ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦੇ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਪਾਕੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਤੁਰਿਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਵੇਲੇ 20ਵੀਂ ਰੈਜਮੈਂਟ ਦੇ ਤੈਨਾਤ ਸਿਪਾਹੀ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਨ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਪਕੜ ਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਫਸਰਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਪਾਸੋਂ ਜੋ ਦੋ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਬਰਾਮਦ ਹੋਏ ਸਨ ਉਹ ਭਾਰਤ ਦੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ਪਏ ਹੋਏ ਹਨ।

ਅਗਲੀ ਗਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ

‘ਅਰਦਾਸਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ’ ਬਾਰੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗਾਂ, ਸੰਕੇਤਾਂ ਬਾਰੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੰਖੇਪ ਜਹੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦੇ ਦਿਆਂ। ਜੋ ਅਰਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਰੰਗੂਨ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਅਰਦਾਸਾਂ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੋ ਪੱਤਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਭੇਜਦੇ ਸਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ‘ਹੁਕਮਨਾਮੇ’ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਜਿਆਦਾਤਰ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲੇ-ਸਿਧੇ ਡੇਰੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਜਿਵੇਂ—

“ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਲਿਖ ਤੋਂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਜੋਗ ਭਾਈ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਸਬੂਹਿ ਸੰਗਤ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰਨੀ...।”

ਦੂਸਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸੰਗਤ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਜੋ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਅਤੇ ਅਤਿ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਝਲਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਨ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ— “ੴ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਸਾਦਿ। ਲਿਖਤੋਂ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ, ਜੋਗ ਉਪਮਾ ਭਾਈ ਸਾਉਣਿ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹਰਿਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਦੁਆ ਹਰਿਨਾਮ ਸਿੰਘ, ਸੋਭਾ ਸਿੰਘ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਹੋਰ ਸਬੂਹਿ ਸੰਗਤ ਕੇ ਸ੍ਰੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤੇ ਬੁਲਾਈ ਪ੍ਰਮਾਨ ਕਰਨੀ। ਮਾਈ ਬੀਬੀ ਕੇ ਰਾਮ ਸਤਿ ਵਾਚਨੀ...।”

ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਅਤੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਤਰਾਂ (ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਈ ਵਾਰ ਰੂਸ ਤੋਂ ਆਏ ਪਤਰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ) ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਬੰਡਲ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦੋ-ਮੰਜ਼ਲੇ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਨਾਲੋਂ ਵੀ ਇਕ ਸੜਕ ਸੀ ਜਿਸ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਲੰਘਣ ਦੀ ਚੋਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਸਿੰਘ, ਉਸ ਸੜਕ ਤੋਂ ਲੰਘਦੇ ਲੰਘਦੇ ਉਚੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ‘ਆਪਣੇ ਸਿੰਘ’ ਦੀ ਆਮਦ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ। ਫੇਰ ਏਸੇ ਸੜਕ ਤੋਂ ਦੀ ਲੰਘਦੇ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਬੱਝੀਆਂ ਅਰਦਾਸਾਂ ਦਾ ਬੰਡਲ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਟ ਦਿੰਦੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ, ਸ਼ਾਮ ਜਾਂ ਮਿਥੇ ਹੋਏ ਸਮੇਂ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ‘ਸੰਕੇਤ’ ਪਾਕੇ ਸਿੰਘ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੰਡਲ ਦੀ ਸ਼ਕਲ ਵਿਚ ਉੱਤਰ, ਸਿੰਘ ਤੁਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਸੰਤਰੀਆਂ ਵਿਚ ਕਈ ਭਲੇ ਲੋਗ ਵੀ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਨਰਮਾਈ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਈ ਵਾਰ ਚੁਪ ਚਪੀਤੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਮਿਲਣ ਦਾ

ਮੌਕਾ ਦੇ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਤਨੀ ਦੂਰ ਆਏ ਸਿਖ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਮੱਥਾ ਟੇਕ ਕੇ ਚਰਨ ਧੂੜੀ ਲੈ ਆਪਣੇ ਮਸਤਕ ਤੇ ਲਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਤੱਥ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਵੀ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ:

“ਜੇਹੜਾ ਬਡਾ ਗ਼ੋਰਾ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਦੇਸਾਂ ਉਤੇ ਜਿਸਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਲਿਖਾ ਹੁਕਮ ਏਥੇ ਕੰਧ ਦੇ ਨਾਲ ਲਾਇਆ ਹੈ- ਜੇ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਏਸਦੇ ਨਾਲ ਬਾਤ ਕਰੇ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਕੈਦ ਕਰੋ ਅਰ ਜੇ ਕੁਛ ਬਾਹਰ ਤੇ ਸਿਟੇ ਅੰਦਰ ਕੇ, ਜਾ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿਟੇ ਤਾਂ ਉਸ ਕੋ ਬੀ ਕੈਦ ਕਰੋ, ਅਰ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਨਾ ਏਥੇ ਸੋਹੇ ਖੜਾ ਹੋਣ ਦਿਓ।” ਸੋ ਏ ਕਰਦੇ ਹੈਂ। ਪਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਏਨਾ ਸੰਤਰੀਆਂ ਦੇ ਮਨੁ ਮੇ ਨਰਮਾਈ ਪਾਈ ਹੈ। ਤਾਂ ਏ ਕੁਛ ਬਾਤ ਕਰਾਇ ਦਿੰਦੇ ਹੈਨ।

ਪਾਠਕੋ ਜ਼ਰਾ ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਅਨੁਮਾਨ ਲਗਾਓ ਉਸ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦਾ, ਵਿਯੋਗ ਦੀ ਤਤਪ ਵਿਚ ਭਰੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਘੜੀਆਂ ਦਾ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਅਵਸਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਵਡ ਭਾਗੀਆਂ ਪਰ ਹੰਝੂਆਂ ਭਰੀਆਂ ਅਖੀਆਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਨੂੰ ਅਬਰੂ ਕੇਰ-ਕੇਰ ਪੋ ਰਹੀਆਂ ਹੋਣ। ਇਹ ‘ਮਧੁਰ ਮਿਲਨ’ ਦੋਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਲਈ ਕਿਨਾਂ ‘ਦੁਖਦਾਈ’ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਇਸ ਦਾ ਅਨੁਮਾਨ ਸਹਿਜ ਹੀ ਲਗਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਅੰਬ ਦਾ ਇਕ ਵਡਾ ਸਾਰਾ ਦਰੱਖਤ ਸੀ ਅਤੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਇਕ ਸਾਧੂ ਦੀ ਕੁਟੀਆ। ਇਸ ਅੰਬ ਦੇ ਥਲੇ ਹੀ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ ਸਿੰਘ ਖੜੇ ਹੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੌਕਾ ਵੇਖਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਨਾ ਹਿਲਾ ਕੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਪਕੜਾ ਦਿੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਬਰਾਂਡੇ ਵਿਚ ਦੋ ਕਛਹਿਰੇ ਸੁਕਣੇ ਪਾਏ ਹੋਣ, ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਲੈ ਜਾਓ।

ਜਦੋਂ ਨਿਗਰਾਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਖਤ ਹੋ ਗਈ, ਅਰਦਾਸਾਂ ਅਤੇ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਦੇ ਦੇਣ ਲੈਣ ਬਾਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਡੇਰੇ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਖਰਾਸੀਏ ਦਾ ਭਰਾ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਏਥੇ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਆਉਣ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲ ਲੈਣ। ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਇਸ ਕੰਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਰੰਗੂਨ ਆਉਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਕਲਕੱਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਅਰਦਾਸਾਂ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉੱਤਰ ਵੀ ਉਸ ਪਾਸੇ ਲੈ ਲਏ ਜਾਣ। ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਹੀ ਅਰਦਾਸਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿਆ

ਕਰੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਉੱਤਰ ਵੀ ਵਾਪਸ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਿੰਘ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਇਆ ਕਰਨਗੇ। ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੋ ਸਰੀਰਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਲਿਖ ਕੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਉਦਿਆਂ ਬਣਾਈ ਰਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪੁਨੀਤ ਕਾਰਜ ਵਿਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸਹਿਯੋਗ ਦਿੰਦੇ ਰਹੇ।

- ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਗੁਜਰਾਂਵਾਲੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦਾ ਰੰਗੂਨ ਪੁਲਿਸ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀ ਸੀ।
- ਪੰਜਾਬ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ, ਰੰਗੂਨ ਵਿਖੇ ਠਾਕੁਰ ਬਾੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ।
- ਮੋਲਮੀਨ ਜੇਲ੍ਹ ਵਿਚ ਸਿਪਾਹੀ ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ।

ਇਹ ਸਨ ਕੁਛ ਤਰੀਕੇ, ਸਾਧਨ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗੀ, ਜੋ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਤਰੀਬ ਯਾਤਰਾ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗੀ ਸਨ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਰਖਣ ਅਤੇ ਸੂਹਾਂ ਲੈਣ ਲਈ ਦੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੌਕਰ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਰਖ ਦਿਤੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸੇਵਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਬਚਾ ਕੇ ਲੰਮੇ ਲੰਮੇ ਹੁਕਮਨਾਮੇ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਖਦੇ ਸਨ, ਕਲਮ ਦਵਾਤ ਕਿਥੇ ਰਖਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਵੀ ਬੜੀ ਚੋਚਕ ਕਥਾ ਹੈ ਜੋ ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਦਸਾਂਗਾ। ਏਥੇ ਇਕ ਗਲ ਹੋਰ ਦਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਕਈ ਵਾਰੀ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕਾਗਜ਼ ਮੁਕ ਜਾਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਜੇਲ੍ਹ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਲਿਖੀਆਂ ਪਰਚੀਆਂ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਦੂਸਰੇ ਕੈਦੀ ਦੀ ‘ਲੋੜ ਪਰਚੀ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਹੁਕਮ ਲਿਖ ਭੇਜ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਛ ਪਰਚੀਆਂ ਮਹੰਤ ਨਰੈਣ ਸਿੰਘ ਰੋਡਿਆਂ ਵਾਲੇ ਪਾਸੋਂ ਫੜੇ ਗਏ ਹੁਕਮਨਾਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਆਓ ਹੁਣ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟੀਆਂ ਵਾਲੇ ਵਲ ਮੁੜ ਚਲੀਏ ਜੋ ਇਸ ਵੇਲੇ ਰੰਗੂਨ ਵਿਖੇ ਪੁਲਿਸ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਡਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਰੀਮਨਲ ਪ੍ਰੋਸੀਜ਼ਰ ਐਕਟ ਦੇ ਸੈਕਸ਼ਨ 504 ਅਧੀਨ ਚਾਰਜ ਕਰਕੇ ਰੰਗੂਨ ਦੇ ਡੀ.ਸੀ. ਦੀ ਕਚਹਿਰੀ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਸਿਪਾਹੀ ਅਬਦੁਲਾ ਖਾਨ, ਨਾਇਕ ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ਮਸ਼ਾ ਅਤੇ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਹਾਜਰ ਹੋਏ, ਗਵਾਹੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਪਰ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੀ, ਕਿਉਂ? ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਸ ਬੰਗਲੇ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰਕੇ ਰਖੇ ਏਹੇ ਹਨ, ਉਹ 1878 ਈ. ਦੇ ਜੇਲ ਐਕਟ (Prison Act-1878) ਦੇ ਘੇਰੇ ਹੇਠ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਫੜੇ ਗਏ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰਿਹਾ ਕਰਕੇ ਪੰਜਾਬ ਤੁਰ ਜਾਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਸੁਣਾ ਅਤੇ ਗਏ ਐਤ ਕਲਕੱਤੇ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਉਸ ਦੇ

ਦੂਸਰੇ ਪੰਜ ਸਾਥੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੰਜਾਬ ਪਰਤ ਗਏ ਸਨ।

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟੀਆਂ ਫੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਸਿੰਘਾਂ ਦੇ ਕਈ ਜਥੇ ਰੰਗੂਨ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਜਥਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਸਨ, ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ‘ਲੰਬੂ’ ਅੰਬਾਲੇ ਵਾਲੇ ਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਕਸ਼ਮੀਰ ਵਿਚ ‘ਕੂਕਾ ਪਲਟਨ’ ਖੜੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਹੁਤ ਵਡਾ ਹੱਥ ਸੀ ਪਰ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਕਸ਼ਮੀਰ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਪਵਾ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਤੁੜਵਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਸਾਲ 1880 ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਾਰ ਫੇਰ ਜੰਮੂ ਜਾ ਭਰਤੀ ਹੋਇਆ ਪਰ ਤਿੰਨ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਅਗਿਆਤ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡਣੀ ਪੈ ਗਈ। ਜੰਮੂ ਤੋਂ ਨੌਕਰੀ ਛੱਡਣ ਮਗਰੋਂ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਚਾਹ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅਗਸਤ 1880 ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਉਹ ਜੰਮੂ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੋਈ ਗੁਪਤ ਸੰਦੇਸ਼ ਲੈਕੇ ਉਥੇ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੂਚਨਾ ਬਰਮਾ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਸਾਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਅਤੇ ਵਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀਆਂ ਖਬਰਾਂ ‘ਤੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦਿਆਂ ਚੀਫ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਬਰਮਾ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮਰਗੋਈ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦੇਣ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤੇ। ਗ਼ੋਰ ਕਰੋ ਸਾਲ 1880 ਦੇ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਧੰਨਾ ਸਿੰਘ ਗੁਮਟੀਆਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਅਗਸਤ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਜਥੇ ਬਾਰੇ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸ ਖਬਰਾਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਅਤੇ ਫੇਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਤੰਬਰ 1880 ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਰੰਗੂਨ ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ ਦੂਰ ਮਰਗੋਈ ਦੇ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਪੰਜਾਬੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸਿਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਕਣ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬੇਚੈਨ ਹੋਏ ਬਰਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੇ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਸੁਖ ਦਾ ਸਾਹ ਲਿਆ ਕਿ ਹੁਣ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਸਿੰਘ ਉਥੇ ਕਿਵੇਂ ਪਹੁੰਚਦੇ ਹਨ।

ਸਾਲ 1880 ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮਹੰਤ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਰੂਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਕ ਪਤਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਬਰਮਾ ਪੁਚਾਉਣ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਰੂਸ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਮੁੜਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਮਿਤਰ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾ ਸੀ ਗੁਲਾਬ ਖਾਨ। ਗੁਲਾਬ ਖਾਨ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਜਾਸੂਸ ਸੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਕਿਸੇ

ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਤਰ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ ਸਰਕਾਰ ਪਾਸੋਂ ਵਡਾ ਇਨਾਮ ਲੈਣ ਲਈ ਉਹ ਮਹੱਤਵ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਰੰਗੇ ਹੱਥੀਂ ਪਕੜਵਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਯਤਨ ਵੀ ਕੀਤੇ ਪਰ ਸਫਲ ਨਾ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਪੁਲੀਸ ਹਰ ਪਾਸੇ ਚੌਕਸ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਰੂਸ ਦਾ ਉਹ ਪਤਰ ਸਰਹਾਲੀ ਦੇ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਾ ਦੇਵੇ। ਕੁਛ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਲਾਬ ਖਾਨ ਨੇ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਪਤਾ ਕੱਢ ਹੀ ਲਿਆ ਕਿ ਕੌਣ ਉਸ ਪਤਰ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤੁਰੰਤ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਵਲ ਤਾਰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਗਈ ਕਿ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਮੂੰਹ ਦੇਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ੀਸੇ ਵਿਚ ਰੂਸੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਤਰ ਲੈ ਕੇ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਫੜ ਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਦਾ ਇਕ ਲੜਕਾ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕਰਕੇ ਵਾਪਸ ਘਰ ਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਬਹੁਤ ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ ਵੀ ਬੋਲ ਸਮਝ ਲੈਂਦਾ ਸੀ। ਰਸਤਿਆਂ ਦੀ ਉਸ ਨੂੰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਆਪ ਤਾਂ ਨਾ ਗਿਆ ਉਸਨੇ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਸਾਥ ਹਿਤ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਵੀ ਨਾਲ ਚਲ ਪਿਆ। ਜਨਵਰੀ 1881 ਵਿਚ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਾ।

ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਰਗੋਈ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਰੰਗੂਨ ਪਹੁੰਚਾ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਮਰਗੋਈ ਹਨ। ਦ੍ਰਿੜ ਨਿਸਚੇ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿਖ ਬਿਨਾਂ ਮਨੋਰਥ ਪੂਰਾ ਕੀਤੇ ਵਾਪਸ ਕਿਵੇਂ ਪਰਤ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਪੁਲੀਸ ਦੀ ਬਰਦੀ ਪਾਈ ਮੀਹਾਂ

ਸਿੰਘ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਸਹਿਤ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਮਰਗੋਈ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਆਉਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮਰਗੋਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੋਂ ਉਤਰਦਿਆਂ ਹੀ ਪੁਲੀਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਪੁਛ ਗਿਛ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕੁਛ ਸਮਾਂ ਹਾਂਗਕਾਂਗ ਪੁਲੀਸ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਏਥੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਨੌਕਰੀ ਦੀ ਹੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ। ਅਫਸਰਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਥੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਨੂੰ ਨੌਕਰੀ ਤਾਂ ਕੀਹ ਮਿਲਣੀ ਹੈ, ਰੁਕਣ ਉਤਰਨ ਦੀ ਵੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਵਾਪਸ ਪਰਤ ਜਾਣ। ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਸਤਿਬਚਨ' ਕੀਤਾ।

ਮਰਗੋਈ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਦੋ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਖਬਰ ਜੇਲ੍ਹ ਅਫਸਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸ ਕੇ ਸਾਵਧਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਸਾਵਧਾਨੀ ਵਜੋਂ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਗੋਰੇ ਅਫਸਰ ਨੇ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਫੇਰਾ ਮਾਰਿਆ, ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਾਸ ਬੈਠਾ ਫੜਿਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਘਟਨਾ 24 ਜਨਵਰੀ 1881 ਈ. ਦੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਉਥੇ ਆਇਆਂ ਅਜੇ ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ ਕਿ ਫੇਰ ਉਸ ਥਾਂ ਤੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਜਿਥੋਂ ਬਾਰੇ ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਕਿ ਉਥੇ ਹੁਣ ਕੋਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਨਿਸਚੇ ਹੀ ਇਹ ਵਡੀ ਨਾਮੋਸ਼ੀ ਵਾਲੀ ਗਲ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਇਹ ਵੀ ਵਿਚਾਰ ਸੀ ਮਧ ਏਸ਼ੀਆ ਤੋਂ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਪਤਰ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸਿੰਘ ਮਰਗੋਈ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਭਾਵੇਂ ਜੇਲ੍ਹ ਅਫਸਰਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬੰਗਲੇ ਦੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਲਾਸ਼ੀ ਲਈ, ਪਰ ਉਹ ਖਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਥ ਨਾ ਲਗ ਸਕਿਆ।

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ 'ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ' ਦੇ ਕਮਰੇ ਚੋਂ ਜਿਸ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਕੜੇ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਪਾਠਕ ਹੁਣ ਸਮਝ ਹੀ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਉਸਦਾ ਕੀਹ ਨਾਂ ਸੀ। ਉਸਦਾ ਨਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਸਦਾ ਤੁਸੀਂ ਆਪੇ ਲੱਭੋ। ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਵੀ ਮਰਗੋਈ ਵਿਖੇ ਕੋਈ ਸਜਾ ਨਾਂ ਦਿਤੀ ਜਾ ਸਕੀ। ਕਲਕੱਤੇ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਪੁਲੀਸ ਨੂੰ ਖਬਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਕਲਕੱਤੇ ਲਈ ਤੋਰ ਦਿਤਾ ਗਿਆ।

ਮੀਹਾਂ ਸਿੰਘ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਰਮਾ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਉਸ ਇਰਾਦੇ ਦਾ ਕੀਹ ਬਣਿਆ ਜਿਸ ਅਧੀਨ ਸ਼ਾਹੀ ਕੈਦੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਮਰਗੋਈ ਤੋਂ ਵੀ ਪਰੇ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਸਮੁੰਦਰ ਦੇ ਅੰਦਰ 'ਟੇਬਲ ਆਈ ਲੈਂਡ' ਭੇਜਣ ਬਾਰੇ 4 ਮਈ 1881 ਨੂੰ ਸੈਕਟਰੀ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਤਰ ਲਿਖਿਆ ਸੀ? ਛੱਡੋ ਪਰੇ, ਲੰਮੀ ਗਲ ਕੀਹ ਕਰਨੀ ਹੈ ਦੋ-ਚਾਰ ਲਾਇਨਾਂ ਵਿਚ ਗਲ ਪੂਰੀ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਬਣਨਾ ਕੀਹ ਸੀ, ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਸਾਹਸ ਭਰੇ ਬੁਲੰਦ ਹੌਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦੇ ਹੋਏ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਟੁਟ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੋਚਿਆ ਜੋ ਸਿੰਘ ਏਥੇ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਹਨ ਉਹ ਟੇਬਲ ਆਈਲੈਂਡ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ? ਜੇ ਉਹ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਹੀ ਗਏ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂ 'ਲਾਈਟ ਹਾਊਸ' ਦੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੰਪਰਕ ਬਣਾ ਲਿਆ ਤਾਂ ਕੀ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇਗਾ? ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਆਮਦ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਐਸਾ ਹਊਆ ਬੈਠਾ ਕਿ ਸਾਰੀ ਯੋਜਨਾ ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣੀ ਪਈ। ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਕੜੇ ਬੰਦੋਬਸਤ ਅਧੀਨ ਮਰਗੋਈ ਜੇਲ੍ਹ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਚੌਕਸੀ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ।

ਧਨ ਸਨ ਗੁਰੂ ਦੇ ਉਹ ਸਿੰਘ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੌਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਵੀ ਬਦਲਾ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ■

ਟੈਂਟ ਹਾਊਸ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਸਤੇ ਖੁਸ਼ਖ਼ਬਰੀ

ਵਧੀਆ, ਦਿਲਕਸ਼ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਡੀਜ਼ਾਇਨਾਂ ਤੇ ਗਰੰਟੀ ਸ਼ੁਦਾ ਪੱਕੇ ਰੰਗਾ

ਵਿਚ ਬਣੇ ਟੁਕੜੀਦਾਰ ਪਰਿੰਟ ਸ਼ਾਮਿਆਨੇ, ਕਨਾਤਾਂ ਤੇ ਸਟੀਲ

ਦੇ ਫਰਨੀਚਰ ਲਈ ਪਧਾਰੇ ਜਾਂ ਲਿਖੋ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਏਜੰਸੀਜ਼

2/2068, ਚਾਹ ਅੰਦਾਰਾ, ਜੁਬਲੀ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਪਿੱਛੇ, ਚਾਂਦਨੀ ਚੌਕ, ਦਿੱਲੀ - 110006

ਦਫਤਰ : 22528411, 22510345 ਘਰ : 26845441

ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ 66 ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ

ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ: ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਖਾਤਰ 17 ਜਨਵਰੀ 1872 ਈ. ਨੂੰ ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦੀਆਂ ਤੋਪਾਂ ਅੱਗੇ ਖਲੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦਾ ਜਾਮ ਪੀਣ ਵਾਲੇ 66 ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ 'ਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ 'ਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨਤਮਸਤਕ ਹੋਈਆਂ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਫੁੱਲ ਭੇਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਬਲਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਹਿਰ 'ਚ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਪਰਦਾਇ ਦਾ ਅਹਿਮ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਿਥੇ ਨਾ ਮਿਲਵਰਤਨ ਲਹਿਰ ਚਲਾ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਦਾ ਮੁਕਾਮਲ ਬਾਈਕਾਟ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਸਮਾਜਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਮਦੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨਾ, ਸਤੀ ਪ੍ਰਥਾ, ਦਾਜ ਪ੍ਰਥਾ ਅਤੇ ਬਾਲ ਵਿਆਹ ਬੰਦ ਕਰਵਾ ਕੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਦਿੱਤੇ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੇ ਕੂਕਾ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਜੋ ਇਸ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ, ਅਜਿਹੀ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦੁਨੀਆ 'ਚ ਕਿਧਰੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਸਿੱਧੂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਲਈ 10 ਲੱਖ ਰੁਪਏ ਦੀ ਗ੍ਰਾਂਟ ਦੇਣ, ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹਾਕੀ ਦੀ ਐਸਟਰੋਟਰਫ ਅਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਨੂੰ ਅਪਗ੍ਰੇਡ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ। ਵਿਧਾਇਕ ਨਵਤੇਜ ਚੀਮਾ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਾਕਾ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਿਲੱਖਣ ਘਟਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਜਥੇ 'ਚ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 12 ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਲੜਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਡੀ.ਸੀ. ਕਾਵਨ ਦੀ ਦਾੜੀ ਪੁੱਟ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਹਿਲਾ ਦਿੱਤੀਆਂ।

ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਪਵਿੱਤਰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਨੀਂਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਸੀਸ ਦੇ ਕੇ ਰੱਖੀ, ਦਸਮੇਸ ਪਿਤਾ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਲਈ ਪੂਰਾ ਸਰਬੰਸ ਵਾਰ ਦਿਤਾ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਰਾਏ ਕੋਟ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ ਲੁਧਿਆਣਾ ਵਿਖੇ ਫਾਂਸੀਆਂ ਦੇ ਰੱਸੇ ਹੱਸ ਕੇ ਚੁੰਮੇ। ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ

ਸਾਕੇ 'ਚ ਜਦੋਂ ਮਧਰੇ ਕੱਦ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਤੇਰਾ ਕੱਦ ਤੋਪ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਝੱਟ ਖੇਤ 'ਚੋਂ ਰੋੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰ ਉਪਰ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕਹਿੰਦਾ ਚਲਾ ਬਿੱਲਿਆ ਗੋਲੀ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਛਾਤੀ ਤੋਪ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਪ੍ਰਤੀ ਇੰਨਾ ਪਿਆਰ। ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਭ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਅਸੀਂ ਚੰਗੇ ਇਨਸਾਨ ਅਤੇ ਚੰਗੇ ਸਿੱਖ ਬਣੀਏ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਰਾਗੀ ਬਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਜਥੇ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਵਿਸ਼ਵ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਸੂਬਾ ਬਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਝਲ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਮੇਲੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸਵ. ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਲਾਇਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਐਮ.ਪੀ. ਮੁਹੰਮਦ ਸਦੀਕ,

ਪ੍ਰਧਾਨ ਐਚ.ਐਸ. ਹੰਸਪਾਲ, ਸਾਬਾ ਮੰਤਰੀ ਮਲਕੀਤ ਦਾਖਾ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਗਾਬਤੀਆ, ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਵਰਜਾਨਾ ਆਲਮ, ਇਕਬਾਲ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ, ਸੇਵਕ ਕਰਤਾਰ ਸਿੰਘ, ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਈ ਜੀ, ਸੂਬਾ ਹਰਭਜਨ ਸਿੰਘ, ਤਰਲੋਚਨ ਮਠਾੜ, ਅਮਰਜੀਤ ਭੁਰਜੀ, ਮਹੰਤ ਹਰਪਾਲ ਦਾਸ ਤੇ ਪ੍ਰੈਸ ਸਕੱਤਰ ਲਖਵੀਰ ਬੱਦੋਵਾਲ, ਵਧੀਕ ਡਿਪਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਰਾਜੇਸ਼ ਤ੍ਰਿਪਾਠੀ, ਐਸ.ਐਸ.ਪੀ. ਡਾ. ਸੰਦੀਪ ਗਰਗ, ਐਸ.ਡੀ.ਐਮ. ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਾਥੇ ਮੌਜੂਦ ਸਨ। ■

ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਲਾਲ

-ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਅਸਪਲ

ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਏ,
ਜੰਗ ਜੂ ਜੁਝਾਰੂ ਹੋਏ ਜਾਏ ਨਾ ਬਿਆਨੀ ਏ।

ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਨਮ ਪੌਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਚ ਅਜੀਤ ਦਾ,
ਸਤਾਰਾਂ ਸੰਤਾਲੀ ਤੇਈ ਮਾਘ ਦੀ ਤਰੀਕ ਦਾ।
ਆਖਿਆ ਗੁਰਾਂ ਨੇ ਹੋਊ ਯੋਧਾ ਇਹ ਲਾਸ਼ਾਨੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਏਸੇ ਜਗਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਜੰਗ ਵੱਡਾ ਜਿਤਿਆ।
ਨਾਮ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਦਾ ਅਜੀਤ ਤਾਹੀਂ ਮਿਥਿਆ।
ਵੈਰੀਆਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਕਿਹਾ ਇਸ ਨੇ ਮੁਕਾਈ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਲਾਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਦਾ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ ਸੀ।
ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਜ਼ਮਾਲ ਪੂਰਾ ਅਨੂਪ ਤੋਂ ਅਨੂਪ ਸੀ।
ਬੜਾ ਤੱਪ ਤੇਜ਼ ਬਾਲ ਹੋਇਆ ਇਹ ਨੁਰਾਨੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਜੰਨਮੇ ਜੁਝਾਰ ਸੀ।
ਚੇਤਰ ਮਹੀਨਾ ਇੱਕੀ ਦਿਨ ਵੀਰਵਾਰ ਸੀ।
ਜੀਤੋ ਮਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ਦਾ ਨਾ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਸਾਨ੍ਹੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਯੁਧਾਂ ਵਾਲੇ ਦਿਨੀਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੀ ਝੁਝਾਰ ਏ।
ਬਚਪਨੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਏਸ ਫੱਤੀ ਤਲਵਾਰ ਏ।
ਵੱਡੇ ਵੀਰ ਅਜੀਤ ਦੇ ਇਹ ਬਣ ਗਏ ਹਾਣੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਕੇਸ ਗੜ੍ਹ ਕਿੱਲੇ ਚ ਲੈ ਪੰਜ ਸੌ ਜਵਾਨ ਜੋ।
ਤੇਗ ਦੇ ਸੀ ਧਨੀ ਅਜੀਤ ਜੂਝੇ ਮੈਦਾਨ ਜੋ।
ਕਰੀ ਸੀ ਲੜਾਈ ਬਿਨਾ ਛਕ ਅੰਨ ਪਾਣੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਅਨੰਦਪੁਰ ਵਾਲਾ ਕਿਲ੍ਹਾ ਜਦੋਂ ਗੁਰਾਂ ਛੱਡਿਆ।
ਗੜ੍ਹੀ ਚਮਕੌਰ ਦੀ 'ਚ ਜਾਏ ਝੰਡਾ ਗੱਡਿਆ।
ਏਸੇ ਗੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਲਾਲਾਂ ਦਿਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਔਠ ਪੋਹ ਸੰਮਤ ਸਤਾਰਾਂ ਸੌ ਇਕਾਹਟ ਸੀ।
ਧਰਤੀ ਇਹ ਡੋਲੀ ਗਿਆ ਅੰਬਰ ਵੀ ਪਾਟ ਸੀ।
ਲਾਲਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੌਮ ਲੇਖੇ ਲਾਈ ਜਿੰਦਗਾਨੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਏਸ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਜੂਝੇ ਸਿੰਘ ਕੁੱਲ ਚਾਲੀ ਸੀ।
ਲੱਖਾਂ ਵੈਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲਗਾਲੀ ਸੀ।
'ਅਸਪਲ' ਸੂਰਿਆਂ ਦੀ ਗਾਥਾ ਇਹ ਬਖਾਣੀ ਏ।
ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਿਆਂ ਲਾਲਾਂ.....

ਮੋਬਾ: 9416727810

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝ

ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ 'ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ' ਨੇ ਮੇਰੇ ਅਤੇ ਬੀਬੀ ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਨਾਂ ਪੰਜ-ਲੱਖੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਧਿਆਨ ਉਸ ਭਾਸ਼ਨ ਵੱਲ ਜਾਣਾ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ ਜੋ ਮੈਂ ਉਥੇ ਦੇਣਾ ਸੀ। ਇਹਦੇ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚਕਾਰ ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝਾਂ ਲੱਭਣੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇ ਬਿਦਰ ਨੂੰ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਇਕ-ਦੋ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਾਂਝਾਂ ਲੱਭ ਗਈਆਂ ਜੋ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਦਿਲਚਸਪ ਵੀ। ਇਕ ਸਾਂਝ ਤਾਂ ਸੱਜਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਚੇਤੇ ਹੋਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੀ ਕੱਨੜ ਵਿਦਵਾਨ ਤੇ ਲੇਖਕ ਕਲਬੁਰਗੀ ਦੇ ਕਤਲ ਵੱਲ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਰਵਾਈਏ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਮੇਰਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮੋੜਨ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲ ਕਰਨਾ। ਮੈਂ ਸਵੈਪ੍ਰਸੰਸਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਇਹਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਉਤਸੁਕਤਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਕੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਪਰ ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਤੇ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੀ ਨਾ ਰਹੀ ਜਦੋਂ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨੇ ਮੇਰੀ ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਉਂਦਿਆਂ "ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਵੱਡਾ ਲੇਖਕ" ਆਖਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਇਹ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ, "ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਇਹ ਸਪੱਤਰ ਕਲਬੁਰਗੀ ਜੀ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਦੁੱਖ ਦੀ ਘੜੀ ਵਿਚ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋਇਆ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।" ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੇ ਜਿਸ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਸੀ, ਉਹ ਵੀ ਪੰਡਾਲ ਦੇ ਤਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਪੈਣ ਤੋਂ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੰਨਵਾਦੀ ਭਾਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਖਿਆ:

ਕੱਨੜ ਤਾਈਗੇ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀਐ ਨਮਸਕਾਰ ਗਲੁ। (ਮੇਰੀ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਲੋਂ ਕੱਨੜ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਨਮਸਕਾਰ।) ਨਨਗੇ ਕੁਵੇਂਪੂ ਰਾਸ਼ਟ੍ਰੀਆ ਪੁਰਸਕਾਰਾ ਨਿਡੀਦੱਕੇ ਨਿਮਗੋਲਲਰੀਗੁ ਹੁਤਪੁਰਵਕ ਅਭਿਨੰਦਨੇ ਗਲੁ। (ਮੈਨੂੰ 'ਕੁਵੇਂਪੂ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਜਿਹਾ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਮੈਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਭ ਦਾ ਦਿਲੋਂ ਪੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ।) ਬਾਰੀਸ਼ੂ ਕੱਨੜ ਡਿੱਮਡਿੱਮਵਾ ਯੇਂਦੂ ਬਰੇਡਾ ਕੁਵੇਂਪੂ ਅਵਰ ਕਈ ਮੁੰਡੇ ਨਾ ਤਲੀ ਬਾਗੁਸੁਵੇ। 'ਬਾਰੀਸ਼ੂ ਕੱਨੜ ਡਿੱਮਡਿੱਮਵਾ' ਜਿਹੀ ਹਰਮਨਪਿਆਰੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਮਹਾਨ ਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਮੈਂ ਸਿਰ ਝੁਕਾਉਂਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਧਰਤੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਸਾਹਿਤਕ ਪਰਿਵਾਰ ਵਲੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਸਭ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ-ਇਛਾਵਾਂ ਲੈ ਕੇ ਇਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਕਰਨਾਟਕ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਲਈ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੋਰ ਭਰਾਤਰੀ ਰਾਜ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਸਗੋਂ ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਥਾਨ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਸਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤਾਂ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ਿਕਰ ਲੋੜਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ 550ਵਾਂ ਜਨਮ-ਦਿਵਸ ਇਹਨੀਂ ਦਿਨੀਂ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਨੇ ਚਾਰੇ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਦੂਰ ਦੂਰ

ਤੱਕ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਉਦਾਸੀਆਂ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨਾਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਅਤੇ ਮੱਤਾਂ ਦੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ, ਸਾਧੂਆਂ-ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਪੀਰਾਂ-ਫਕੀਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਣਾ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਜਾਣਨਾ ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਉਹ ਤਿੰਨ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਾਸਤੇ ਦੱਖਣ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਉੱਤੇ ਰਹੇ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਨਗਰ ਬਿਦਰ ਪਹੁੰਚੇ ਜਿਥੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ, ਪੀਰ ਜਲਾਲੁਦੀਨ ਅਤੇ ਪੀਰ ਯਾਕੂਬ ਅਲੀ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋਵੋਗੇ, ਬਿਦਰ ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕਈ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੀ ਮੁੱਲਵਾਨ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਤੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਸੰਵਾਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਕਰਨਾਟਕ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਦੂਜੀ ਘਟਨਾ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਦਸਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲੰਮੀ ਸੋਚ-ਵਿਚਾਰ ਮਗਰੋਂ ਇਸ ਨਤੀਜੇ ਉੱਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਕਿ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਉੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਬਾਦਸ਼ਾਹੀ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਬਹਾਦਰਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਤੱਕ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਸਕਣ। ਤੁਹਾਨੂੰ 1699 ਵਿਚ ਉਹਨਾਂ ਵਲੋਂ ਖਾਲਸਾ ਸਾਜੇ ਜਾਣ ਦੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਤਾਂ ਪਤਾ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੇ

ਭਾਰੀ ਇਕੱਠ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋਣ। ਪੰਜ ਬਹਾਦਰ ਇਕ ਇਕ ਕਰ ਕੇ ਝੱਟ ਹਾਜ਼ਰ ਜਾ ਹੋਏ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਨੌਜਵਾਨ ਕਰਨਾਟਕ ਦੇ ਬਿਦਰ ਤੋਂ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨਿਰਭੈ ਯੋਧਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀਂ ਪਹਿਲੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਧਾਰੀ ਸਿੰਘ ਸਜਾਇਆ। ਇਸ ਪਿੱਛੋਂ ਬਾਦਸ਼ਾਹਤ ਤੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਸ਼ਾਹੀ ਦੇ ਉਸ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਬੇਮਿਸਾਲ ਜਮਹੂਰੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਦਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਆਪ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਿਆ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਸਾਰੇ ਫੈਸਲੇ ਕਰਨ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਮੇਤ ਸਭ ਲਈ ਪਰਵਾਨ ਕਰਨੇ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੋਣੇ ਸਨ। ਬਿਦਰ ਦੇ ਇਸ ਨੌਜਵਾਨ ਸਾਹਿਬ ਚੰਦ ਦਾ ਸਿੱਖ ਨਾਂ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ।

ਇਹ ਤੱਥ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ਿਕਰ ਲੋੜਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਪੰਜੇ ਸਿਰਲੱਥ ਸੂਰਮੇ ਸਾਧਾਰਨ ਕਿਰਤੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਜਾਤਾਂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵੀਆਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਤੁਸੀਂ ਸੋਚ ਹੀ ਸਕਦੇ ਹੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਤੁਰੀ ਆ ਰਹੀ ਘੇਰ ਅਣਮੁੱਖੀ ਜਾਤਪਾਤੀ ਰੀਤ ਉੱਤੇ ਕਿੰਨੀ ਵੱਡੀ ਸੱਟ ਮਾਰੀ ਸੀ ਜਦੋਂ ਇਹਨਾਂ ਪੰਜਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਉੱਚਾ ਚੁੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਵਿਚ, ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਤੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਤਿਕਾਰਜੋਗ ਸਥਾਨ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਆਪਣੀ ਅਰਦਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਮਰਦੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚਕਾਰ ਇਤਿਹਾਸਕ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਾਂਝ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਘਟਨਾ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਰਣਖੇਤਰ ਦੇ ਡਰਪੋਕ ਭਗੋਤਿਆਂ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਜਾਨ ਪਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਆਦਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਸਮਸ਼ੀਰ ਫੜ ਕੇ ਰਣਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੈਰੀ ਉੱਤੇ ਟੁੱਟ ਪੈਣ ਵਾਲੀ ਵੀਰਾਂਗਣਾ ਵਜੋਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਸਤੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ ਜੋ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਨਾਂਦੇੜ ਪੁੱਜਿਆ। ਨਾਂਦੇੜ ਵਿਖੇ ਹੀ 1708 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਚਰਨ-ਛੋਹ ਪਰਾਪਤ ਨਗਰੀ ਬਿਦਰ ਪਹੁੰਚੀ ਅਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਬਿਦਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਜਨਵਾੜਾ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਕੁਟੀਆ ਪਾ ਕੇ ਗੁਰਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। ਹੁਣ ਇਸ ਕੁਟੀਆ ਦੇ ਸਥਾਨ ਉੱਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਤਪ ਅਸਥਾਨ ਮਾਈ ਭਾਗੋ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਚੇਤਾ ਆਉਂਦਿਆਂ ਹੀ ਸਾਨੂੰ ਕਰਨਾਟਕ-ਵਾਸੀ ਗੁਰੂ ਕਣਕਦਾਸ ਜੀ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ ਅਤੇ ਆਯੂ ਦੇ ਪੱਖੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨਾਲੋਂ ਸਿਰਫ਼ 40 ਸਾਲ ਛੋਟੇ ਸਨ। ਵੈਸੇ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਜੋ ਵੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਂਝ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਕਣਕਦਾਸ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਉੱਤਮ ਕਾਵਿ-ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਮਾਧਿਅਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ। ਦੋਵਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਗਾ ਕੇ ਕਹੀ। ਗੁਰੂ ਕਣਕਦਾਸ ਦੇ ਚਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਜ਼ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਾਥੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਾਥੀ ਭਾਈ ਮਰਦਾਨਾ ਮਹਾਨ ਸੰਗੀਤਕਾਰ ਸੀ।

ਇਹ ਤੱਥ ਉਚੇਚੀ ਮਹੱਤਤਾ ਰਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੁਰਖੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਅਤੇ ਕੰਨੜ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪੁਰਖੇ, ਗੁਰੂ ਕਣਕਦਾਸ ਨੇ ਅਮੀਰਾਂ ਤੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ ਦੇ ਟਾਕਰੇ ਉੱਤੇ ਗਰੀਬਾਂ ਤੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥ ਦਿੱਤਾ। ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੀ ਹੋ, ਗੁਰੂ ਕਣਕਦਾਸ ਨੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਅਮੀਰਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਚੌਲਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਗਰੀਬਾਂ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਰਾਗੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦਿਲਚਸਪ ਲੱਗੇਗੀ ਕਿ ਬਿਲਕੁਲ ਅਜਿਹੀ ਹੀ ਘਟਨਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੀਵਨ

ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਹ ਐਮਨਾਬਾਦ ਨਾਂ ਦੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਥੋਂ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਮਲਿਕ ਭਾਗੋ ਨੇ ਸਭ ਨੂੰ ਭੋਜਨ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਭੋਜਨ ਨਹੀਂ ਕਰਨਗੇ ਸਗੋਂ ਗਰੀਬ ਤਰਖਾਣ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਦੀ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਣਗੇ। ਕੋਧਰਾ ਵੀ ਰਾਗੀ ਵਰਗਾ ਹੀ ਮੋਟਾ ਅਨਾਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗਰੀਬਾਂ ਦਾ ਖਾਈਆ ਸੀ। ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਏ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਾਰਨ ਪੁੱਛਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਸੁਆਦੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਤੇ ਮਾਲਪੁਤਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਗਰੀਬ ਕਿਰਤੀ-ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਖੂਨ ਦੀ ਬੂ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਭਾਈ ਲਾਲੇ ਦੀ ਕੋਧਰੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਵਿਚੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਿਹਨਤ ਦੇ ਦੁੱਧ ਦੀ ਸੁਗੰਧ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਕਣਕਦਾਸ ਜਿਹੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੰਨੜ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਤਾਂ ਮਿਲੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਵਧ-ਫੁੱਲ ਕੇ ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਮਾਨਵ-ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਰਚਨਾਵਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਬੜੇ ਮਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ 'ਸ਼ਾਇਰ', ਕਵੀ ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਧੰਨ ਕਿਹਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਕਪਾਸੀ ਪ੍ਰਵਚਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਿਆਣਾ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਇਕ ਬੋਲਦਾ ਸੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਨੇ ਕਿੰਤੂ-ਪ੍ਰੰਤੂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੱਸ ਸੁਣਨਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਦੀ ਥਾਂ ਦੁਪਾਸੀ ਸੰਵਾਦ ਦੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਬਲ ਦਿੱਤਾ। ਸੰਵਾਦ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹਿਣ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਨ ਨੂੰ ਵੱਧ ਮਹੱਤਵ ਦਿੱਤਾ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਿਥੇ ਜ਼ੋਰਾਵਰਾਂ ਤੇ ਨਿਤਾਣਿਆਂ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਮੇਰਾ ਕਥਿਤ ਵੱਡਿਆਂ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵਾਹ-ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ, ਮੈਂ ਨੀਵੇਂ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਨਿਤਾਣੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਭ ਤੋਂ ਨੀਵੀਆਂ ਨਾਲ ਖਲੋਵਾਂਗਾ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਧਰਮਾਂ, ਜਾਤਾਂ,

ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਉੱਠ ਕੇ ਵਿਸ਼ਵ-ਮਾਨਵ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਇਸ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਸਾਕਾਰਨ ਦੇ ਯਤਨ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਗੱਲ ਧਿਆਨਜੋਗ ਹੈ ਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਾਹੀਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਇਸੇ ਮਹਾਨ ਮਾਨਵ-ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪੂਰਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ-ਮਾਨਵ ਲਈ ਤਾਅ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਤੇ ਕੰਨੜ, ਦੋਵਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮੁੱਖਧਾਰਾਈ ਸਾਹਿਤਾਂ ਦੀ ਮਾਨਵ-ਹਿਤੈਸ਼ੀ ਸਾਂਝ ਧਰਮ, ਜਾਤਪਾਤ, ਇਲਾਕੇ, ਆਦਿ ਦੇ ਨਾਂ ਉੱਤੇ ਵੰਡੇ ਹੋਏ ਤੇ ਹੋਰ ਵੰਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਵਰਤਮਾਨ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਮਾਨਵ-ਏਕਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਮੁੱਲਵਾਨ ਹੈ।

ਇਕ ਗੱਲ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਕਹਿਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾਕਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦੂਜੀਆਂ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਹਾਸਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀਆਂ। ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਜੀ ਦੀ ਕੋਈ ਵੀ ਰਚਨਾ ਮੇਰੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਸੰਕੋਚ ਨਹੀਂ ਕਿ ਸਾਡੀਆਂ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਤੇ ਸਾਧਨ-ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਹਿਤਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ, ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਅਤੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰੱਸਟ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸਾਹਿਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੁਜਦਾ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਵਿਚ ਬਹੁਤੀਆਂ ਸਫਲ ਸਿੱਧ ਨਹੀਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਉਹ ਸਾਹਿਤਕ ਮੋਤੀ ਜੋ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੇ ਪਾਠਕ ਤੱਕ ਪੁੱਜਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਭਾਸ਼ਾ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਮੈਂ ਅੱਜ ਇਸ ਮੰਚ ਤੋਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਇਕਰਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਆਯੂ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਆਪਣੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਜੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 16 'ਤੇ)

ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ

ਅੱਜ ਵਿਚਾਰ, ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਕਰਦਾ ਐਸੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਗੱਲ ਜਾਂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪਰਖੇ ਬਿਨਾਂ ਛੱਡਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਕੀ ਕੁੱਝ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ? ਉਹ ਕੀ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਦਾ ਅਸਰ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਗਿਆ ਹੈ? ਕੀ ਉਸ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕਾਲ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਜਾਂ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ, ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹੀ ਆਚਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਾਂ ਕਲਪਨਾ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਹੀ ਜੀਵਨ ਬਿਤਾ ਕੇ ਤੁਰ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਬਾਰੇ ਵੀ ਏਥੇ ਏਸੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੋ ਪੱਖ ਨਿਖਰ ਕੇ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਅਧਿਆਤਮਕ (ਈਸ਼ਵਰੀਯ) ਤੇ ਦੂਜਾ ਭੌਤਕ (ਪਦਾਰਥਕ)। ਕਿਹੜਾ ਪੱਖ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚ ਵਧੇਰੇ ਉਘੜਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕੋਹੜਾ ਜਰਾ ਗੋਣ (ਲੁਕਵਾਂ) ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ :

ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਇੰਸੀ ਖੋਜਾਂ ਅਜੇ ਨਾ ਹੋਣ ਬਰਾਬਰ ਹੀ ਸਨ, ਪਿਛੋਂ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆ ਰਹੇ ਈਸ਼ਵਰੀਯ ਵਿਸ਼ਵਾਸਾਂ ਤੇ ਬਹੁ-ਵਿਆਪਕ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਨੋਣਾ ਪਿਆ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤ੍ਰ ਤੇ ਰਚਨਾ ਤੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭੇਦ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ ਸ਼ੈਦ ਉਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਤਪ-ਸਾਧਨਾ ਵਿੱਚ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋਣ, ਤਾਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ :

ਨ ਨੇਹੰ, ਨ ਗੇਹੰ, ਸਨੇਹੰ ਸਨਾਥੇ।
ਉਦੰਡੇ, ਪ੍ਰਮੰਡੇ ਪ੍ਰਮਾਥੇ।
ਨ ਜਾਤੰ, ਨ ਪਾਤੰ ਨ ਸਤ੍ਰੰ ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ।
ਸੁ ਭੂਤੇ ਭਵਿਖੇ ਭਵਾਨੇ ਅਚਿਤ੍ਰੰ।
ਨ ਰਾਜੰ ਨ ਰੰਕੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।
ਨ ਲੋਭੰ ਨ ਦੋਭੰ ਅਭੂਤੰ ਅਭੇਖੰ।
ਸਦੈਵੰ ਸਦਾ ਸਰਬ ਸਰਬਤ੍ਰ ਸਨੇਹੰ।
ਫਿਰ-
ਨ ਰਾਗੰ ਨ ਰੰਗੰ ਨ ਰੂਪੰ ਨ ਰੇਖੰ।

ਨ ਮੋਹੰ ਨ ਕ੍ਰੋਹੰ ਨ ਦੋਹੰ ਨ ਦ੍ਰੇਖੰ।
ਨ ਕਰਮੰ ਨ ਭਰਮੰ ਨ ਜਨਮੰ ਨ ਜਾਤੰ।
ਨ ਮਿਤ੍ਰੰ ਨ ਸਤ੍ਰੰ ਨ ਪਿਤ੍ਰੰ ਨ ਮਾਤੰ।
ਸਦਾ ਸਭ ਦਾ ਸਨੇਹੰ।

ਜਦੋਂ ਕਿ ਈਸ਼ਵਰ ਸਦਾ ਸਭ ਦਾ ਸਨੇਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਨ ਲੋਭ ਵਿੱਚ ਹੈ ਨ ਕ੍ਰੋਧ ਵਿੱਚ, ਉਹ ਨ ਮਿਤ੍ਰ ਹੈ, ਨ ਸ਼ਤਰੂ ਨ ਰਾਜਿਆਂ ਦਾ ਸਾਥੀ ਨ ਰੰਕਾਂ ਦਾ, ਜਿਸਦਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ, ਮਾਤਾ ਨਹੀਂ, ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਰੰਗ ਨਹੀਂ ਰੂਪ ਨਹੀਂ, ਰਾਗ ਨਤਹੀਂ ਦਵੈਸ਼ ਨਹੀਂ, ਧੋਹ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਉਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰਨਾ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲੜਿਆ ਜਾਵੇ, ਦੁਸ਼ਮਣ ਕੌਣ ਹੈ? ਤੇ ਮਿਤ੍ਰ ਕੌਣ? ਜਦ ਕਿ ਉਹ ਬਰਤ ਲਈ ਬੈਠੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪੀੜਤ ਜਨਤਾ (ਪੀੜਾਂ ਵਿੱਚੀ ਜਨਤਾ) ਜਿਹੜੀ ਕਿ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਵਾਲ ਵਾਲ ਦੁਖੀ ਹੈ, ਧਰਮ ਖੋਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਟੈਕਸਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲਹੂ ਨਿਚੋੜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਸਾਹਮਣੇ ਇੱਕ ਜਮਾਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਮਾਨਵਤਾ ਨੂੰ ਲਲਕਾਰਦੀ ਹੈ, ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਹੱਥ ਤਲਵਾਰ ਦੀ ਮੁਠ ਤੇ ਜਾ ਟਿਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜੇ ਉਸ ਈਸ਼ਵਰ ਦਾ ਵਾਸ ਹਰ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਾਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਤਾਂ ਤਲਵਾਰ ਕਿਹੀ? ਕੌਣ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮਾਰੇ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਹੈ, ਏਥੇ ਆਨ ਕੇ ਅਸੀਂ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਭੇਦ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

ਭੋਤੋਂ ਕੇ ਮੈਂ ਸ਼ੇਰ ਬਨਾਉਂ।
ਰਾਠਨ ਕੇ ਸੰਗ ਰੰਕ ਲੜਾਉਂ।
ਭੂਪ ਗਰੀਬਨ ਕੇ ਕਹਵਾਉਂ।
ਚਿੜੀਓਂ ਸੇ ਮੈਂ ਬਾਜ ਤੁੜਾਉਂ।
ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉਂ।
ਤਬੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਕਹਾਉਂ।

ਦੁਸ਼ਮਣ ਬਾਜ ਹੈ, ਜਨਤਾ ਚਿੜੀਆਂ ਹਨ, ਗੁਰੂਜੀ ਨੇ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹੀ ਨਾਲ ਸਾਧਾਰਨ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਭਿੜਾ ਦਿੱਤਾ, ਕੀ ਲੋੜ ਸੀ ਇੰਜ ਕਰਨ ਦੀ? ਜਦੋਂ ਕਿ ਕਿਣਕੇ ਕਿਣਕੇ ਵਿੱਚ ਉਸਦਾ ਹੀ ਵਾਸ ਹੈ? ਪਰ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰਸਥਿਤੀਆਂ ਦੀ ਇਹੀ ਮੰਗ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਲਵਾਰ ਚੁੱਕਣ, ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਨੂੰ ਅਤਿਆਚਾਰੀ ਹੀ ਸਮਝਣ। ਬੱਸ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਅਸਲ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆ

ਕੇ ਜੰਗ ਕਰਨ ਤੇ ਜਿੱਤਣ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਵਰ ਮੰਗਿਆ:

ਦੇਹ ਸ਼ਿਵਾ ਬਰ ਮੋਹਿ ਇਹੈ,
ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਤੇ ਕਬਹੂੰ ਨ ਟਰੋਂ।
ਨ ਡਰੋਂ ਅਰਿ ਸੋਂ ਜਬ ਜਾਏ ਲਰੋਂ,
ਨਿਸਚੇ ਕਰ ਅਪਨੀ ਜੀਤ ਕਰੋਂ।
ਅਰ ਸਿਖਹੋਂ ਅਪਨੇ ਹੀ ਮਨ ਕੋ,
ਇਹ ਲਾਲਚ ਹੋ ਗੁਣ ਤੋਂ ਉਚਰੋਂ।
ਜਬ ਆਵ ਕੀ ਅਉਧ ਨਿਦਾਨ ਬਨੈ,
ਅਤ ਹੀ ਰਣ ਮੈਂ ਤਬ ਜੂਝ ਮਰੋਂ।

ਤੇ
ਸਭੈ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟ ਪ੍ਰਜਾ ਸੁਖੀ ਹੋਏ ਬਿਰਾਜੈ।
ਮਿਟੈ ਦੁਖ ਸੰਤਾਪ, ਆਨੰਦ ਗਾਜੈ।
ਛਤ੍ਰ ਧਾਰੀਅਨ ਕਉ ਕਰਉਂ ਬੇਗ ਨਾਸਾ।
ਅਪਨ ਦਾਸ ਕਾ ਦੇਖੀਓ ਤਬ ਤਮਾਸਾ।

... ..

‘ਇਹੈ ਕਾਜ ਧਰਾ ਹਮ ਜਨਮੰ।
ਸਮਝ ਲੇਹੁ ਸਾਧੂਸਭ ਮਨਮੰ।
ਧਰਮ ਚਲਾਵਨ ਸੰਤ ਉਬਾਰਨ।
ਦੁਸ਼ਟ ਸਭਨਿ ਕੋ ਮੂਲ ਉਪਾਰਨ।’

ਸਗੋਂ ਏਥੇ ਇਸਦੀ ਲੋੜ ਪਈ :

ਜਿਤੇ ਦਾਨਵੇ ਬਾਨ ਪਾਣੀ ਚਲਾਏ।
ਤਿਤੇ ਦੇਵਤਾ ਆਪ ਕਾਟੇ ਬਚਾਏ।
ਕਿਤੇ ਢਾਲ ਢਾਹੇ ਕਿਤੇ ਪਾਸ ਪੇਲੇ।
ਭਰੇ ਬਸਤਰ ਲੋਹੂ, ਜਨੋ ਫਾਗ ਖੇਲੇ।

ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੇ ਰਾਕਸ਼ਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਦਾ ਚਿਤ੍ਰਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲਈ ਹੈ। ਭੌਤਕ ਵਾਦੀ ‘ਪ੍ਰੇਰਨਾ’। ਇੰਜ ਖੂਨ ਦੀ ਹੌਲੀ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ- ਜਿਵੇਂ ਫਾਗ, ਹੌਲੀਆਂ ਵਿੱਚ, ਗੁਲਾਲ ਦੀ ਹੌਲੀ ਖੇਡੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਇਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਚੰਡੀ ਚਰਿਤ੍ਰ, ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ ਆਦਿ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ ਪਈ ਕਿ ਇਸ ਦੇਵ ਦਾਨਵ ਦੇ ਸਜੀਵ ਯੁਧ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਤੋਂ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਲੈ ਸਕਣ, ਇਹ ਕੁੱਝ ਹੁੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਕਿ ‘ਈਸ਼ਵਰ’ -

‘ਜਲੇ ਹਰੀ। ਥਲੇ ਹਰੀ।
ਉਰੇ ਹਰੀ। ਬਨੇ ਹਰੀ।
ਗਿਰੇ ਹਰੀ। ਗੁਫੇ ਹਰੀ।
ਛਿਤੇ ਹਰੀ। ਨਭੇ ਹਰੀ।
ਈਹਾਂ ਹਰੀ। ਉਹਾਂ ਹਰੀ।

ਜ਼ਿੰਮੀ ਹਰੀ। ਜ਼ਮਾ ਹਰੀ।
 ਅਲੇਖ ਹਰੀ। ਅਭੇਖ ਹਰੀ।
 ਅਦੇਖ ਹਰੀ। ਅਦ੍ਰੇਖ ਹਰੀ।
 ਅਕਾਲ ਹਰੀ। ਅਪਾਲ ਹਰੀ।
 ਅਛੇਦ ਹਰੀ। ਅਭੇਦ ਹਰੀ।

ਫੇਰ ਵੀ ਇਸ ਅਧਿਆਤਮਕ ਰਚਨਾ ਦੀ
 ਥਾਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਣੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਨੀ
 ਪਈ-

‘ਚੋਟ ਪਈ ਦਮਾਮੇ ਦਲਾਂ ਮੁਕਾਬਲਾ।
 ਦੇਵੀ ਦਸਤ ਨਚਾਈ ਸੀਹਨ ਸਾਰਦੀ।
 ਪੇਟ ਮਲੰਦੇ ਲਾਈ ਮਹਿਖੇ ਦੈਤ ਨੂੰ।
 ਗੁਰਦੇ ਆਂਦਾਂ ਖਾਈ ਨਾਲੇ ਰੁਕੜੇ।
 ਜੇਹੀ ਦਿਲ ਵਿੱਚ ਆਈ ਕਹੀ ਸੁਣਾਇਕੇ।
 ਚੋਟੀ ਜਾਣ ਦਿਖਾਈ ਤਾਰੇ ਧੂਮ ਕੇਤ।

ਅਜੇਹੀ ਬਾਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਸਿੰਘ ਕਿਉਂ ਨਾ
 ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਛਾਲੀਂ ਜਾ ਕੁੱਦਦੇ ਹੋਣਗੇ? ਪਰ ਇਹ
 ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਸੀ ਜੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ
 ਧਾਰਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਮਨ ਨੂੰ ਦੁਸ਼ਮਨ ਦੇ ਰੂਪ
 ਵਿੱਚ ਹੀ ਵੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਸ
 ਕਾਲਪਨਿਕ ਸੱਚਾਈ ਨੂੰ ਇੱਕ ਬੰਨੇ ਰੱਖਦਿਆਂ
 ਹੋਇਆਂ, ਅਜੇਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਕ੍ਰਿਤ ਤਸਵੀਰ
 ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਸਾਹਵੇਂ ਰੱਖੀ ਕਿ ਉਹ ਲੜ
 ਸਕਣ, ਜੁਲਮ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈ ਸਕਣ। ਉਸ
 ਵੇਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਦੁਰਗਾ ਨੂੰ ਵੀ ਭੋਤਕ ਰੂਪ ਵਿੱਚ,
 ਰਣ, ਭੂਮੀ ਵਿੱਚ ਦੈਤਾਂ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦਿਆਂ
 ਦਿਖਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਯਥਾਰਥ ਰੂਪ ਹੈ
 ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਜੀਵਨ ਸੰਗਰਾਮਾਂ
 ਵਿੱਚ ਹੀ ਲੰਘਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ
 ਚਰਿੱਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਭੋਤਕਵਾਦੀ ਅਸਰ ਵਧੇਰੇ
 ਵੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ
 ਜੀਵਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ
 ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ
 ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨਾਲੋਂ ਬੁਨਿਆਦੀ ਭੇਦ ਦੱਸਦੀ ਹੈ,
 ਜਦੋਂ ਉਹ ਸਾਹਮਣੇ ਬੈਠੀ ਸੰਗਤ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ
 ਕਰਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ :

ਯੁਧ ਜਿਤੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ
 ਇਨਹੀਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੁ ਦਾਨ ਕਰੇ।
 ਅਰ ਓਘ ਟਰੇ ਇਨਹੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ
 ਇਨਹੀ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਫੁਨ ਧਾਮ ਭਰੇ।
 ਇਹਨੀ ਕੇ ਪ੍ਰਸਾਦ ਸੁ ਵਿਦਯਾ ਲਈ
 ਇਨਹੀ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਸਭ ਸਤ੍ਰ ਮਰੇ।
 ਇਨਹੀ ਕੀ ਕਿਰਪਾ ਕੇ ਸਜੇ ਹਮ ਹੈਂ
 ਨਹੀਂ ਮੇਸੇ ਗਰੀਬ ਕਰੋਰ ਪਰੇ।

ਸਤਿ ਤੇ ਅਸਲਵਾਦ ਦਾ ਕਿੰਨਾ ਖੁਲ੍ਹਾ
 ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦੀ

ਖੋਜ ਕੀਤੀਆਂ ਅਧਿਆਤਮੀ ਰਸੀਏ ਭਾਵੇਂ ਉਹਨਾਂ
 ਦੇ ਹਰ ਚਰਿਤ੍ਰ ਵਿੱਚੋਂ ਅਧਿਆਤਮਵਾਦ ਦਾ ਹੀ
 ਕ੍ਰਿਸਮਾ ਵੇਖਣ, ਪਰ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਹਰ ਮਨੁੱਖ,
 ਜਿਹੜਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ
 ਚਰਿਤ੍ਰ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਦੱਸ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ
 ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਕਿਹੜੇ ਕਿਹੜੇ
 ਕੰਮ ਕੀਤੇ, ਜਿਹੜੇ ਜਨ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ
 ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਭੋਤਕ ਕੰਮਾਂ ਦੀਆਂ ਕਥਾਵਾਂ
 ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗਾਥਾ
 ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਗਾਉਂਦੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ
 ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਆਪਣੇ ਜਿਗਰ ਦੇ ਟੋਟੇ ਵੀ ਕੁਰਬਾਨ
 ਕਰ ਦਿਤੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਦੀ
 ਅਦੁੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਗਿਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਕਾਹਦੇ
 ਲਈ? ਜਦ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੁਖ ਲਈ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ
 ਦੀ ਟੱਕਰ ਵਿੱਚ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣੀ ਪਈ ਤੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇ
 ਬ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਕਿਉਂ ਲੈਣੀ ਪਈ? ਇਸ ਲਈ
 ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਰੱਬ ਦਾ ਬੰਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾਂ ਪੂਜਾ
 ਅਰਚਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ ਤੇ ਏਸ ਲਈ ਵੀ
 ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ ਸਗੋਂ ਏਸ ਲਈ
 ਕਿ ਉਹ ਲੋਕ-ਘਾਤਕ ਸੀ। ਪੰਜ ਵੇਲੇ ਦਾ
 ਨਿਮਾਜੀ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਵੀ ਉਹ ਉਸ ਜਮਾਤ
 ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸੀ, ਜਿਹੜੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦੀ
 ਸੀ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਵੀ ਤਲਵਾਰ
 ਚੁੱਕਣੀ ਪਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਰਾਜੇ ਵੀ
 ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਭਰਾ ਸਨ, ਜਨਤਾ ਦੇ ਨਹੀਂ ਸਨ।
 ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਮਾਤੀ ਭਰਾ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨਾਲ
 ਮਿਲਣਾ ਚੰਗਾ ਸਮਝਿਆ, ਬਜਾਏ ਇਸਦੇ ਕਿ
 ਧਰਮ ਭਾਈ ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ
 ਨਾਲ ਮਿਲਿਆ ਜਾਵੇ।

ਸੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ
 ਉੱਤੇ ਕੀ ਅਸਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿ ਗਏ, ਇਸ ਬਾਰੇ
 ਨਿਰਸੰਕੋਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨਾਂ

ਦੇ ਭੋਤਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਅਮਲ ਅੱਜ ਲੋਕਾਂ
 ਨੂੰ ਖਾਸ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ
 ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ
 ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਸਕਦੀ, ਸਗੋਂ ਉਹਨਾਂ
 ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚੋਂ ਵੀ ਇਹੋ
 ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਜਾਣਨ ਲਈ
 ਡੁੰਘਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ
 ਇੱਕ ਦੇਣ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ
 ਦੇਣ ਹੈ ਉਹ ਹੈ ‘ਤਾਕਤ ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ’ ਕਰਨ ਦੀ
 ਮਿਸਾਲ। ਪਿਛਲੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਇਹ
 ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਕਿ ਜਿਸ ਕੋਲ ਤਾਕਤ (ਰਾਜ
 ਅਧਿਕਾਰ) ਹੈ ਉਹ ਸ਼ਬਦ-ਉਪਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਛੱਡਣ
 ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਲਹੂ ਪੀਂਦਾ
 ਹੀ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਜੁਲਮ ਜਬਰ
 ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਵਾਧਾ ਹੁੰਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 ਪਿਛਲਾ ਇਤਿਹਾਸ ਸਾਖੀ ਸੀ ਕਿ ਜਾਬਰ ਨੇ
 ਉਪਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਸਗੋਂ ਅਤਿਆਚਾਰਾਂ ਵਿੱਚ
 ਵਾਧਾ ਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ। ‘ਚੁਪ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ
 ਸਗੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਵਧਾਈਆਂ ਹਨ ਤੇ
 ਅੰਤ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਇਹ ਸੋਚ ਕਿ
 ਜਿਹੜਾ ਲੋਕਤਾ ਦੀ ਹਿੱਕ ਤੇ ਗੋਡਾ ਦੇ ਕੇ, ਉਸ
 ਦੇ ਲਹੂ ਵਿੱਚ ਨਹਾਉਣ ਦਾ ਜਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ
 ਹੈ, ਉਸ ਜਾਬਰ ਦੀ ਧੋਣ ਤੇ ਗੋਡਾ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
 ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਇੰਜ ਹੀ ਕੀਤਾ। ਖੜਗ ਨਾਲ ਖੜਗ
 ਭਿੜਾ ਦਿੱਤਾ, ਬਾਜਾਂ ਨਾਲ ਚਿੜੀਆਂ ਨੂੰ ਲੜਾ ਦਿੱਤਾ,
 ਜਨਤਾ ਜਨਾਰਦਨ ਦਾ ਰੁਤਬਾ ਸਭ ਤੋਂ ਉਚਾ ਕਰ
 ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਭਨਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕਮੁਠ ਕਰਕੇ
 ਭਵਿੱਖਤ ਲਈ ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਰਾਹ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ
 ਕਿ ਜਾਬਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਤਾਕਤਾਂ ਖੋਹ ਲਵੇ। ਇਹ ਉਹਨਾਂ
 ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਕੀਮਤੀ ਭੋਤਕਵਾਦੀ ਦੇਣ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ
 ਜ਼ਾਲਮ ਤੇ ਮਜ਼ਲੂਮ ਦਾ ਨਿਰਣਾ ਕਰਕੇ ਅਮਲ
 ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਦੀ ਹੈ। ■

ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਕਰਨਾਟਕ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ... (ਸਫਾ 14 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ ਕਰ ਕੇ ਇਕ ਚੋਣਵਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਜ਼ਰੂਰ ਛੇਤੀ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ
 ਕਰਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਏਨੇ ਮਹਾਨ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਕਵੀ ਦੀਆਂ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ,
 ਉਹ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਕਵਿਤਾ ਵਿੱਚ ਅਨੁਵਾਦ, ਮੇਰੇ ਲਈ ਇਕ ਵੰਗਾਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਪਰ, ਉਮੀਦ
 ਹੈ, ਸਗੋਂ ਮੈਂ ਬੜੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਕਿ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ, ਮੈਂ ‘ਨਾਨਕ ਸ਼ਾਇਰ’ ਦਾ
 ਧਿਆਨ ਧਰਦਿਆਂ ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਦਿਆਂ ਇਸ ਵੰਗਾਰ ਉੱਤੇ ਪੂਰਾ
 ਉੱਤਰ ਸਕਾਂਗਾ।

ਮੈਂ ਰਾਸ਼ਟਰਕਵੀ ਕੁਵੇਂਪੂ ਪ੍ਰਤਿਸ਼ਠਾਨ ਦਾ ਅਤੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੀ ਜਿਉਰੀ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ
 ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੇ ਯੋਗ ਸਮਝ ਕੇ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਸੀਲਾ ਬਣਾ ਕੇ ਅਸਲ ਵਿੱਚ
 ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਨਮਾਨ ਸਮੁੱਚੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤਕ
 ਪਰਿਵਾਰ ਨਿਮਿੱਤ ਬੇਹੱਦ ਨਿਮਰਤਾ ਤੇ ਭਰਪੂਰ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਮਾਂ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿੱਚ ਭੇਟ
 ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸੱਚੇ ਦਿਲੋਂ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਧੰਨਵਾਦ। ■

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਵਦੇਸੀ ਸਿਧਾਂਤ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ

ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਸਾਖਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਯੁਗ ਪੁਰਸ਼ ਆਏ ਜਿਵੇਂ ਭਗਵਾਨ ਰਾਮ, ਭਗਵਾਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ, ਮਹਾਤਮਾ ਬੁਧ, ਯਸੂ-ਮਸੀਹ, ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਆਦਿ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਜਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਜੀਵਨ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਰਾਮਾਇਣ, ਗੀਤਾ, ਬਾਈਬਲ, ਕੁਰਾਨ ਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਗਰੰਥ ਰਚੇ ਗਏ। ਸਾਰੇ ਗਰੰਥ ਮਾਨਵਤਾ ਵਾਸਤੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਕਈ ਯੁਗ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਿਧਾਂਤ ਤੇ ਆਦਰਸ਼ ਨੂੰ ਟੀ.ਵੀ. ਦੁਆਰਾ ਬੜੇ ਸੁਚੱਜੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅੱਜ ਜਿਸ ਯੁਗ ਪੁਰਸ਼ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਹੈ ਉਹ ਹਨ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ। ਆਪ ਨੇ ਬੜੇ ਸਾਧਾਰਨ ਮਿਹਨਤ ਮਜ਼ਦੂਰੀ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਘਰ 1816 ਈਸਵੀ ਨੂੰ ਬਸੰਤ ਪੰਚਮੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਧਰਮ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਈ। ਜਦ ਆਪ ਗਭਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਆਪ ਦੇ ਜੀਜਾ ਸ੍ਰ. ਕਾਬਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫੌਜ ਵਿਚ ਭਰਤੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਡਿਊਟੀ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠ ਕਰਨਾ, ਰਚਨਹਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਮਿਸਰਨ ਕਰਨਾ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਇਕ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਆਪ ਦੇ ਸਾਥੀ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਈ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ। ਭਾਈ ਸ਼ਬਦ ਬੜਾ ਉੱਚ ਆਦਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਨੂੰ ਬੜੇ ਗਹੁ ਨਾਲ ਵੇਖਦੇ ਸਨ। ਰਾਜ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ, ਫੌਜੀ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਤੇ ਅਹਿਲਕਾਰਾਂ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਸੀ। ਮਾਸ ਖਾਣਾ, ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣਾ ਤੇ ਅਯਾਸ਼ੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਸਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਬੜੀ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਸਨ। ਆਪ ਨੂੰ ਅਭਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਏਸੇ ਦੌਰਾਨ ਆਪ ਨੂੰ ਇਕ ਉੱਚ ਕੋਟੀ ਦੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਤਿਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਹਜ਼ਰੇ ਵਿਖੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੀਖਸ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਆਪ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਕੰਮ ਹਨ ਜਿੰਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪ ਨੇ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਸੋ ਆਪ ਨੇ ਫੌਜ ਨੂੰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਆ ਡੇਰਾ ਲਾਇਆ। 1849 ਈ. ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦਾ ਖਾਤਮਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਹਿੱਸੇ ਉਪਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਉਪਰ ਵੀ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮਨ ਉਪਰ ਦੋ ਵੱਡੇ ਬੋਝ ਸਨ। ਇਕ ਸਿੱਖ ਰਾਜ ਦੇ ਖਾਤਮੇ ਦਾ ਦੂਸਰਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਕਾਬਜ਼ ਹੋ ਜਾਣ ਦਾ। ਇਸ ਬੋਝ ਨੂੰ ਹਲਕਿਆਂ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਬਣਾਇਆ। ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਵਿਚ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਕੰਮਾਂ ਦੀ ਰੂਪ ਰੇਖਾ ਬਣਾਈ। ਸਮਾਜੀ ਚਰਿਤ੍ਰ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਰਚਨਹਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਵਾਉਣਾ, ਮਾਸ ਸ਼ਰਾਬ ਦੇ ਖਾਣ ਪੀਣ ਤੋਂ ਰੋਕਨਾ, ਜੰਮਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਵਰਜਣਾ, ਦਹੇਜ਼ ਲੈਣ ਦੇਣ ਦੀ ਬੀਮਾਰੀ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਿਲਾਉਣਾ, ਪੈਰ ਦੀ ਜੁੱਤੀ ਕਹੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ਆਦਰ ਯੋਗ ਬਾਂ ਦਿਲਵਾਉਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝਿਆ। ਦੂਸਰੇ ਪਾਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਕਰਨ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਰਾਜ਼ ਨੂੰ ਸਮਝ ਗਏ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਭਾਰਤ ਸੈਂਕੜੇ ਛੋਟੇ ਮੋਟੇ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਰਾਜਾਂ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਉਪਰ ਹਮਲੇ ਕਰਨਾ ਸਾਧਾਰਨ ਗੱਲ ਸੀ। ਭਾਰਤੀਆਂ ਦੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਆਪਸੀ ਫੁੱਟ ਕਰਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦਾ ਭਾਰਤ ਉਪਰ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨਾ ਸੌਖਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ 1857 ਵਿੱਚ ਸਿੱਖੀ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦਾ ਹੁਕਮ ਕੀਤਾ ਤਾਂਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਆਤਮਾ ਬਲਵਾਨ ਹੋ ਸਕੇ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਵਿੱਚ ਤਾਸੀਰ ਸੀ। ਉਹ ਆਪ ਵੀ ਭਜਨ ਬੰਦਗੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵੀ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਣ ਲਗੇ, ਸੋ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਪਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ। ਜਦ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਤਾਂ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ-ਅੰਦਰ ਇਸ ਪੰਥ ਦੇ ਲੱਖਾਂ ਨਾਮਲੇਵਾ ਹੋ ਗਏ। ਅੰਗਰੇਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ 1857 ਦੇ ਗਦਰ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਖੁਸ਼ ਜਾਣ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਬਾਕਾਇਦਾ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਦਵਾਰਾ ਲੜ ਕੇ ਕੀਤਾ। ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਇਸ ਗਦਰ ਨੂੰ ਬੜੀ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਇਆ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਰਾਜਸੀ ਫੌਜਾਂ ਨੂੰ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਸੋ ਨਾਮਧਾਰੀ (ਕੂਕਾ) ਲਹਿਰ ਤੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਬੜਾ ਭੈਭੀਤ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਹ ਲਹਿਰ ਵਧਦੀ ਗਈ ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਦਾ ਅਵੱਸ਼ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਏ ਗਾ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਰਚੀ। ਪਾੜੇ ਤੇ ਰਾਜ ਕਰੋ ਦੀ ਨੀਤੀ ਘੜੀ। ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਭੜਕਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰੂਆਂ ਕਤਲ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਥਾਂ-ਥਾਂ ਬੁੱਚੜਖਾਨੇ ਖੋਲ ਦਿਤੇ। ਇਕ ਬੁੱਚੜਖਾਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕੋਲ ਵੀ ਬਣਾਇਆ। ਇਹ ਗੱਲ ਕੁਝ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਗਵਾਰਾ ਨਾ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਰਾਤ ਬੁੱਚੜਖਾਨੇ ਦਾ ਸਫ਼ਾਇਆ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਕੁਝ ਖਿਚੋਤਾਣ ਲੁਧਿਆਣਾ ਤੇ ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇ ਹੋ ਗਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲਾ ਕੇਸ ਬਾਕਾਇਦਾ ਚਲਾ ਕੇ ਚਹੁੰ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ। ਲੁਧਿਆਣੇ ਦੇਹ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਦਿੱਤੀ। ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਕਾਇਦੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਨੂੰ ਛਿੱਕੇ ਉਪਰ ਟੰਗ ਕੇ 65 ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਤੋਪਾਂ ਨਾਲ ਉਡਾਇਆ। ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਆਪ ਅਗੇ ਹੋ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾਈਆਂ। ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਸਾਕੇ ਤੋਂ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਹੀ ਹੈਡਕੁਆਟਰ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਕੇ ਬਰਮਾ, ਰੰਗੂਨ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਪੁਲਿਸ ਚੌਕੀ ਬਿਠਾ ਦਿਤੀ ਗਈ। ਜਿਹੜੀ ਲਗਾਤਾਰ 50 ਸਾਲ ਓਥੇ ਆਪਣਾ ਪਹਿਰਾ ਦੇਂਦੀ ਰਹੀ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਲੋਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਬਾਅ ਦਿੱਤਾ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਕ ਗੱਲ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰ ਕਹਿ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਤੀਲੀ ਉਹ ਬਾਲ ਚਲੇ ਹਨ ਇਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸੁਆਹ ਕਰ ਕੇ ਛੱਡੇਗੀ।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀਆਂ ਲਹਿਰਾਂ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ। 1885 ਵਿਚ ਕਾਂਗਰਸ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ। 1907-8 ਨੂੰ ਬੰਗਾਲ ਵਾਲੇ ਪਾਸਿਓਂ, 1914 ਵਿਚ ਗਦਰੀ ਬਾਬਿਆਂ ਦਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਝੰਡਾ ਚੁਕਣਾ, 1919 ਦਾ ਜਲਿਆਂ ਵਾਲੇ ਬਾਗ ਦਾ ਕਾਂਡ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਲਹਿਰ, ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਵਲੋਂ ਕਈ ਇਕ ਅੰਦੋਲਨ ਕਰਨੇ,

ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ 'ਚ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੌਕ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ- ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ 4 ਜਨਵਰੀ ਤੋਂ 12 ਜਨਵਰੀ ਤਕ ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ ਦਾ ਅਯੋਜਨ ਅਕਰਸ਼ਣ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ-ਭਰ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਭਿੰਨ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਲਿਖੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦੇ ਸਟਾਲ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੇਲੇ ਦਾ ਅਯੋਜਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰਸਟ ਵਲੋਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਤਸਵ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਸੰਤ ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਤੰਤੀ ਸਾਜਾ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਗੁਰਮਤ ਸੰਗੀਤ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ।

ਹੋਰਨਾ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ 'ਤੇ ਅਧਾਰਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕ ਪ੍ਰਮੁੱਖਤਾ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ੌਕ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ

ਆਇਆ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਉਦੇਸ਼ ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਮੋਬਾਈਲ ਤੋਂ ਪਰਹੇਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਵੱਲ ਰੁਚੀ ਵਧਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕ-ਮੇਲਾ ਲਾਹੇ ਵੰਦ ਸਾਬਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ-ਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੇ।

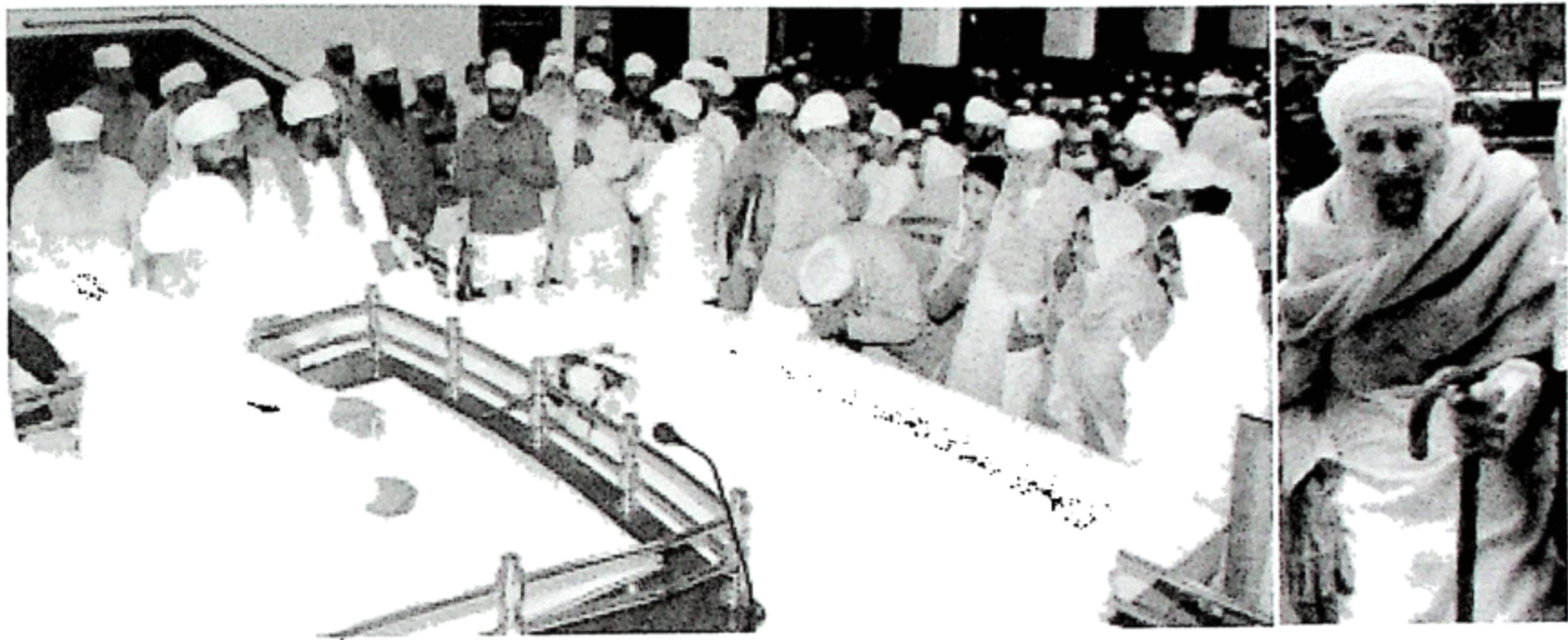
ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ 'ਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਰਸ਼ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੋਖਰ, ਜੀਵਨ ਜੋਤ, ਮਨਮੀਤ ਸਿੰਘ, ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰਸਟ ਦੇ ਉਚੇਚੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਸਭਨਾ ਨੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ ਦੇ ਅਯੋਜਨ ਦੀਆਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁਕ ਟਰਸਟ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦੀ ਐਡੀਟਰ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਨਵਜੋਤ ਕੌਰ ਨੂੰ ਵਧਾਈਆਂ ਦਿਤੀਆਂ।

ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਦਾ ਭਾਰਤ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ, 1846 ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਫੌਜਾਂ ਦਾ ਬੰਬਈ, ਕਲਕੱਤੇ ਤੇ ਕਰਾਚੀ ਵਿਖੇ ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨਾ, ਏਸੇ ਸਾਲ ਮਜ਼ਦੂਰ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦਾ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਹੋਣਾ ਤੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੇ ਕਮਾਂਡਰਾਂ ਸਹਿਗਲ ਵਿੱਲੋਂ, ਸ਼ਾਹ ਨਿਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਜੇਲ੍ਹੋਂ ਛੁਡਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਅੰਦੋਲਨ ਤੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਹਾਲਾਤਾਂ ਤੋਂ ਭੈ ਭੀਤ ਹੋ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ 15 ਅਗਸਤ 1947 ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਵਾਗਡੋਰ ਭਾਰਤੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਂਪਣੀ ਪਈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਜਾਂਦੀ ਵਾਰੀ ਜੋ ਬੋਲ, ਬੋਲ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਹੋਇਆ।

ਪੰਡਤ ਜਵਾਹਰ ਲਾਲ ਨਹਿਰੂ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਬਣੇ। ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰਖਾਤੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੋਖਲਾ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਹ ਅੰਨ, ਕਪੜਾ, ਲੋਹਾ ਤੇ ਹੋਰ ਲੋੜਾਂ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਉਪਰ ਨਿਰਭਰ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਨਾਹਰਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਦੀ ਜਿੱਲੂਣ ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨਾਹਰੇ ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸੀ। ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ। ਸੋਵੀਅਤ ਯੂਨੀਅਨ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਦੇਸ਼ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਬੜੇ ਸਸਤੇ ਸੂਦ ਵਿਚ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਤੇ ਟੈਕਨੀਸ਼ਨਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਲੋਹਾ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭਿਲਾਈ ਦਾ ਕਾਰਖਾਨਾ ਉਸਾਰ ਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਲੋਹੇ ਦਾ ਅਗਲਾ ਕੰਮ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦਾ ਉਸਾਰਨਾ ਸੀ। ਬਿਜਲੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਨੂੰ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਖੜਾ ਡੈਮ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਦਿੱਤਾ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਈ ਇਕ ਪਰਾਜੈਕਟ ਉਸਾਰੇ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਤੇ ਜੰਗੀ ਸਾਜ਼ੇ ਸਾਮਾਨ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਖਾਨੇ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ। ਭਾਰਤ ਬੁਨਿਆਦੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਤਮ ਨਿਰਭਰ ਹੋਇਆ। ਸ੍ਰੀ ਨਹਿਰੂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਬੈਂਕਾਂ ਤੇ ਇੰਨਸ਼ੋਰੈਂਸ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਧਨਾ ਸੋਠਾਂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਰਨ ਕਰਕੇ, ਇੰਡਸਟਰੀ ਨੂੰ ਬਲ ਦੇਣ ਤੇ ਖੇਤੀ ਬਾਤੀ ਦੀ ਪੈਦਾਵਾਰ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦੀ ਝਤੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਦੇਸ਼ ਨੇ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜੀਆਂ ਤਕੜੀਆਂ ਛਲਾਂਗਾਂ ਮਾਰੀਆਂ। ਏਨਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰੀ ਗਿਣਤੀ ਏਸ ਉਨਤੀ ਦਾ ਲਾਭ ਨ ਲੈ ਸਕੀ। ਅਰਬਾਂ

ਖਰਬਾਂ ਦੇ ਆਮਦਨ ਖਰਚ ਦੇ ਬਜਟ ਬਣਨ ਲਗ ਪਏ। ਏਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਰਾਜੀਵ ਗਾਂਧੀ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਇਆ। ਬਾਹਰ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਪਣੇ ਚਮਤਕਾਰ ਵਿਖਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸ੍ਰੀ ਰਾਜੀਵ ਨੇ ਚਾਹਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਦੇ ਲੋਕੀਂ ਕੰਪਿਊਟਰ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ। ਸ੍ਰੀ ਗਾਂਧੀ ਨੂੰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗ ਗਿਆ ਕਿ ਅਰਬਾਂ ਖਰਬਾਂ ਰੁਪਏ ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਵਾਸਤੇ ਬਜਟ ਵਿਚ ਰੱਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਹਜ਼ਮ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਪੰਚਾਇਤੀ ਸਿਸਟਮ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹਿਆ। ਸਾਰੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਰਪੰਚਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਅਗੋਂ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੱਢੀ ਗਈ ਰਕਮ ਸਿੱਧੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ ਜਾਏਗੀ। ਸ੍ਰੀ ਨਰਸਿਮਾ ਰਾਓ ਦਾ ਯੁਗ ਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਦੇ ਸਨਅਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਮਲਟੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪੂੰਜੀ ਲਾਉਣ ਦਾ ਸੱਦਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਰਗੀਆਂ ਮਾਰਕੀਟਾਂ ਉਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਲੜ ਕੇ ਹਾਸਲ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਸਾਰ ਅੰਦਰ ਏਸੇ ਸਦੀ ਵਿਚ ਜੋ ਦੋ ਵੱਡੀਆਂ ਲੜਾਈਆਂ ਹੋ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਮੂਲ ਕਾਰਨ, ਮੰਡੀਆਂ (ਮਾਰਕੀਟਾਂ) ਨੂੰ ਹਾਸਲ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਅੱਜ ਸਾਡੇ ਕੌਮੀ ਲੀਡਰ ਬੜੇ ਸੁਹਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਥਾਲੀ ਪਰੋਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਮਾਰਕੀਟ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਸਭ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਚੋਂ ਜੋ ਵੀ ਸਨਅਤਕਾਰ ਜਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਆਉਣਗੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਹਿੱਤ, ਮੁਫਾਦ ਤੇ ਮੁਨਾਫਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਲੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਾਡੇ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਸਨਅਤ ਤਬਾਹ ਹੋਏਗੀ। ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਬੇਕਾਰੀ ਵਧੇਗੀ। ਮਹਿੰਗਾਈ ਵਧੇਗੀ। ਹਾਲਾਤ ਬਦ ਤੋਂ ਬਦਤਰ ਹੋਏ ਹਨ। ਘਪਲੇ-ਘੁਟਾਲਿਆਂ ਦੇ ਸਾਲ ਨਿਕਲੇ ਹਨ। ਰਾਜ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਕੰਮ ਸਾਹਮਣੇ ਆਏ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਰਾਜਨੀਤੀ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਉਠ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ ਅੱਜ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਚਰਿੱਤ੍ਰ ਨੂੰ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰਨ ਦਾ ਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਤੇ ਬੇਕਾਰੀ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜੋ ਸਵਦੇਸ਼ੀ ਦਾ ਸਿਧਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਹੀ ਦੇਸ਼ ਵਾਸਤੇ ਅਸਲ ਕਲਿਆਣਕਾਰੀ ਹੈ। ■

ਬਾਪੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ 112 ਬਸੰਤ ਮਾਣ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ

ਸਹਿਜ ਅਵਥਾ ਵਿਚ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਰਪਤ ਕਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਬਾਪੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਆਪਣੇ ਪਿਛੇ 3 ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ 2 ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ-ਪੂਰਿਆ ਪਰਵਾਰ ਛੱਡ ਕੇ 112 ਬਸੰਤ ਪੂਰੇ ਕਰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋਏ ਹਨ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤੰਦਰੁਸਤ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪਰਵਾਰ ਪੰਜਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਪਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਿਆ। ਸਰਬੱਤ ਪਰਵਾਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਹੁਣ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਤੇ ਅਤੁੱਟ ਸਰਧਾ ਰਖਦਾ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਥੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰਾ ਸੰਤ ਗੜ੍ਹ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ ਉਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੱਡੇ ਸਪੁੱਤਰ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ 25 ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਸੇਵਾ ਸੌਂਪ ਦਿਤੀ। ਆਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਕਾਇਮ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਂਭ ਸੰਭਾਲ ਤਨ-ਮਨ-ਧਨ ਨਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵੀ ਜਿਥੇ ਬਾਪੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਬਣਾਈ ਰਖਿਆ ਉਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੱਸਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਅਪਣਾ ਪਿਆਰ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਜਾਰੀ ਰਖੀਆਂ ਹੋਈਆਂ

ਹਨ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਸਪੁੱਤਰ ਰਤਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੇ ਮਿਲਾਪੜੇ ਸੁਭਾ ਸਦਕਾ ਸਮਾਜਕ ਘੇਰੇ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਇਕ ਸਪੁੱਤਰੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਨਿਜੀ ਸੇਵਕ ਸੰਤ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਨੂੰਹ ਰਾਣੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਸਹਿਜ ਜੀਵਨ ਦੀ ਇਕ ਝਲਕ ਪੇਸ਼ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੜਪੋਤਰੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਲਮ-ਬੰਦ ਕੀਤੀ ਹੈ:

“ਮੇਰੇ ਪੜਦਾਦਾ ਜੀ ਬਾਪੂ ਬਚਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ‘ਸੋਧੀ’ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਮਰ 112 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ, ਪਿਛਲੇ ਦਿੱਨੀ 23 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੰਸਾਰਕ ਯਾਤਰਾ ਪੂਰੀ ਕਰ ਗਏ ਸਨ। ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸੱਭ ਤੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨਾਗਰਿਕ ਵੀ ਸਨ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 1907 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਕ ਪਿੰਡ ਅਲਾਵਲਪੁਰ, ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਿਖੇ ਹੋਇਆ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰਾ-ਹਜ਼ੂਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। 5 ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਸੋਧ ਮਰਯਾਦਾ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ 8 ਤੋਂ 10 ਘੰਟੇ ਦੇ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਕਦੀ ਨਾਗਾ ਨਹੀਂ ਪੈਣ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਉਠ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸਾਹਿਬ ਪੁਰਾ-ਸੰਤਗੜ੍ਹ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਕਲੇ ਝਾੜੂ-ਪੋਚਾ ਕਰ ਕਰੀਬਨ 40 ਸਾਲ

ਤੱਕ ਸੇਵਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ।

ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸਿਹਤਮੰਦ ਜੀਵਨ ਸ਼ੈਲੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਲੈਂਦੇ ਹੋਏ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਕਸਰਤ ਜਿਵੇਂ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾਉਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣੇ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਪ੍ਰਸ਼ਾਦਾ ਛੱਕਣਾ। ਮੈਂ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਪੜਪੋਤ੍ਰੇ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਮੇਰੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬਾਰੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਦਿਆਂ ਨਹੀਂ ਵੇਖਿਆ ਅਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਮੁਸਕਾਨ ਦੇਖੀ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ, ਭਜਨ ਕਰਦੇ ਅਤੇ ਆਈ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਪਰੇਰਿਤ ਕਰਦੇ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਤਕਰੀਬਨ 100 ਸਾਲ ਦੇ ਕਰੀਬ ਤੱਕ ਸੋਧ ਮਰਯਾਦਾ ਰਖੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ 107 ਤੋਂ 108 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਤੱਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪ ਸਾਈਕਲ ਚਲਾ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦੇ ਵੇਖਿਆ। ਜਦੋਂ ਕਦੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਸੋਧੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਸੋਧੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਣੀ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਲਾਂਗਰੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਲਾਂਗਰੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਣੀ। ਜਦੋਂ ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਜਥੇਦਾਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੁੰਦੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਜਥੇਦਾਰ ਬਣ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਈ। ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸੱਚੇ ਸੇਵਕ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਮੌਕਾ ਨਹੀਂ ਗਵਾਇਆ।

ਅਸੀਂ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਕੌਤਕ ਅਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣਿਆ ਕਰਣੀਆਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸੰਤ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸਿੱਖ ਬਣਾਇਆ ਸੀ।

ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ 'ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬੜੀ ਕਿਰਪਾ ਸੀ। ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇਣ ਤੋਂ ਇਕ ਹਫ਼ਤੇ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕੋਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਬੁਧਵਾਰ ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 4 ਵਜੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂਗਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਾ ਦੱਸਣ ਲਈ ਵੀ ਆਖਿਆ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਸਿਆ ਪਰ ਜਿਦਾਂ-ਜਿਦਾਂ ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਬਾਪੂ ਜੀ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕਿਸੀ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੱਭ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਦਸ ਦਿਤਾ ਸੀ ਤੇ ਕੀ ਹੋਏਗਾ! ਆਖਿਰ ਬੁਧਵਾਰ ਦਾ ਦਿਨ ਚੜ੍ਹਿਆ, ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰੇ ਲਈ ਜਲਦੀ ਜਲਦੀ ਖਿਚੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਲੈ ਆਓ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਘਿਓ ਪਾ ਕੇ ਖਾਧੀ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਪਿਤਾ ਜੀ ਜੇ ਹੋ ਸਕੇ ਤੇ ਬਾਕੀਆਂ ਸੱਭ ਨੂੰ ਵੀ ਬੁਲਾ ਕੇ ਮਿਲ ਲਓ, ਕਿਉਂਕਿ ਜੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਪਤਾ ਸੀ ਤੇ ਸੱਭ ਮੈਨੂੰ ਮਾਤਾ ਆਖਣਗੇ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਬੋੜਾ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਠੀਕ ਹੈ ਬੁਲਾ ਲਓ ਸੱਭ ਨੂੰ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਭੱਜ ਕੇ ਜਾ ਸੱਭ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਸੱਭ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦੇ ਕਰਦੇ ਸਮਾਂ 7 ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਸੱਭ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਆਖਿਆ ਹੁਣ ਜਾਓ। ਸੱਭ ਦੇ ਜਾਣ ਬਾਅਦ ਸੰਤ ਜੀ ਨੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਅਤੇ 2-3 ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਅਪਣੇ ਕੋਲ ਬਿਠਾ ਲਿਆ। ਘੜੀ ਵਿਚ 7 ਵਜੇ ਤੇ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੱਭ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਆਸਨ ਵਿਛਾਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆ ਗਏ ਨੇ। ਪਰਿਵਾਰ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਪੁਛਿਆ ਕਿਥੇ ਨੇ! ਉਹਨਾਂ ਫੇਰ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਆਸਨ ਵਿਛਾਓ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆ ਗਏ। ਸੱਭ ਇਧਰ ਉਧਰ ਦੇਖਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਇਤਨੇ ਵਿੱਚ ਸੰਤਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੱਭ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖਿਆ, ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਅਤੇ ਸੁਆਸ ਛੱਡ ਦਿਤੇ।

ਆਪਣੇ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ

‘ਲਾਇਲ ਗਜ਼ਟ’ ਲਾਹੌਰ ਵਿਚ 13 ਨਵੰਬਰ 1913 ਨੂੰ ਛਪੀ ਖ਼ਾਜ਼ਾ ਦਿਲ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਐਮ.ਏ. ਰਚਿਤ ਇਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ

ਸਦਾਇ - ਇਸ਼ਕ

ਜਿਸ ਦੇ ਨੂਰ ਮੁਨੱਵਰ ਕੀਤਾ, ਚੰਨ ਸੂਰਜ ਦੇ ਸੀਨੇ ਨੂੰ;
ਓਸੇ ਅਪਨਾ ਰੂਪ ਦਿਖਾਇਆ, ਨਾਨਕ ਦੇ ਆਈਨੇ ਨੂੰ।
ਜਿਸ ਨੇ ਕਪਲ ਵਸਤਾ ਅੰਦਰ, ਰਾਜ ਛੁਡਾਇਆ ਗੋਤਮ ਨੂੰ,
ਨਾਨਕ ਕੇ ਮਨਸੁਟ ਚਿੰਗਾਰੀ, ਫੂਕ ਜਲਾਇਆ ਸੀਨੇ ਨੂੰ।
ਮੱਥੇ ਟਿੱਕਾ ਵਹਦਤ ਵਾਲਾ, ਗਲ ਚੋਲਾ ਮਸਤਾਨਾ ਏ,
ਦਿਲ ਤੇ ਅਲਫ਼ ਅਲਖ ਦਾ ਲਿਖਿਆ, ਖੋਦਣ ਜਿਵੇਂ ਨਗੀਨੇ ਨੂੰ।
ਹਰ ਵਿਚ ਜਲਵਾ ਵੇਖਣ ਉਸ ਦਾ, ਅੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨ ਏ,
ਸੀਨੇ ਅੰਦਰ ਮੂਲ ਨ ਰਖਣ, ਵੈਰ ਹਰਮ ਦੇ ਕੀਨੇ ਨੂੰ।
ਓਹੋ ਦੀਵਾ ਇਸ਼ਕੇ ਵਾਲਾ, ਰੋਸ਼ਨ ਉਪਰ ਤੂਰ ਹੋਇਆ,
ਓਸੇ ਨੂਰ ਮੁਨੱਵਰ ਕੀਤਾ, ਮੱਕੇ ਨਾਲ ਮਦੀਨੇ ਨੂੰ।
ਚਿੱਤ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਯਾਰ ਦੇ ਕੀਤਾ, ਮੂੰਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁੜਨਾ ਕੀ,
ਮਿਕਨਾਤੀਸ ਨਾ ਕੁਤਬੋਂ ਫਿਰਦਾ, ਫੇਰੋ ਲੱਖ ਨਗੀਨੇ ਨੂੰ।
ਚੰਨ ਚਕੋਰ ਨਾ ਵੇਖੇ ਜੇਕਰ, ਨੈਣਾਂ ਤਾਈਂ ਚੈਨ ਨ ਆਏ,
ਆਸ਼ਕ ਨੂੰ ਜਦ ਦੀਦ ਨ ਹੋਵੇ, ਸਾੜ ਘੱਤੇ ਇਸ ਜੀਨੇ ਹੈ।
ਨਾਨਕ ਵਾਂਗੂੰ ਢੂੰਡੇ ਜਿਹੜਾ, ਇਸ਼ਕੇ ਦੇ ਗੰਜੀਨੇ ਨੂੰ,
ਦਿਲ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਭੋਜਨ ਉਸ ਨੂੰ, ਖੂਨ ਜਿਗਰ ਦਾ ਪੀਨੇ ਨੂੰ।
ਔਖੀ ਘਾਟੀ ਇਸ਼ਕੇ ਵਾਲੀ, ਸਬਰ ਬਿਨਾਂ ਕੁਝ ਚਾਰਾ ਨਾ,
ਹਲ ਫਿਰਨ ਜੇ ਸੈ ਸੈ ਸਿਰ ਤੇ, ਜੁੰਬਿਸ਼ ਨਾ ਜ਼ਮੀਨੇ ਨੂੰ।
ਰਾਜਿ-ਇਲਾਹੀ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡੂੰਘਾ, ਲਭਣਾ ਐਪਰ ਔਖਾ ਏ,
ਨਾਗ-ਤਮ੍ਹਾਂ ਦਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਬੈਠਾ, ਕੁੰਡਲ ਮਾਰ ਦਫੀਨੇ ਨੂੰ।
ਤਾਲਿਬ ਬਣਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਡਾਢਾ, ਏਥੇ ਲੋੜ ਸਫਾਈ ਦੀ,
ਪੁੱਟ ਸੁਟੀਂ ਐ ਯਾਰ ਦਿਲੇ ਥੀਂ, ਪਹਿਲੇ ਖੋਟ ਕਮੀਨੇ ਨੂੰ।
ਐ ਦਿਲ ਸਾਨੂੰ ਇਸ਼ਕੇ ਵਾਲੀ, ਗੱਲ ਸੁਖਾਲੀ ਦਿੱਸੇ ਨਾ,
ਘੁੰਮਣ ਘੇਰੀਆਂ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ, ਕਵੀਂ ਓ ਯਾਰ ਸਫੀਨੇ ਨੂੰ।

ਸੰਕਲਣ : ਸੰਤ ਸਾਧਾ ਸਿੰਘ

ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਾਮਧਾਰੀ ਸੰਗਤ ਦਿੱਲੀ, ਮੋਬਾ: 9818822702

ਸਾਖੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਅਸੀਂ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਵੀ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੁਮਕਿਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ! ਉਹ ਵੀ ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਕਿ ਕੋਈ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੇ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣ ਦਾ ਦਿਨ ਅਤੇ ਸਮਾਂ ਦੱਸ ਦੇਵੇ। ਉਦੋਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਆਖਿਆ ਕਰਨਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ ਮੈਂ ਵੀ ਤਹਾਨੂੰ ਦੱਸ ਕੇ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਆਏ ਅਧਰੰਗ ਦੇ ਅਟੈਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰੀਰ ਦੇ ਵਿਚ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਉਹ ਕਾਫੀ ਠੀਕ ਵੀ ਹੋ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਬਾਪੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਆਪਣੇ ਆਪ ਤੁਰ ਫਿਰ ਲੈਂਦੇ ਸੀ। ਪਰ 21-22 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਬਾਪੂ ਜੀ ਦੀ ਸਿਹਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਿਨ ਸਾਰਾ

ਪਰਿਵਾਰ ਇਕੱਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ 3 ਵਜੇ ਤੋਂ ਰਾਤ ਦੇ 11 ਵਜੇ ਤੱਕ ਸੱਭ ਨੂੰ 7 ਉਂਗਲੀਆਂ ਨਾਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੱਭ ਨੂੰ ਦਸਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਅਗਲੇ ਦਿਨ 23 ਦਸੰਬਰ ਸਵੇਰੇ 6:30 ਵਜੇ ਆਪਣੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਆਰਾਮ ਕਰਨ ਲੇਟੇ। ਜਦੋਂ 7 ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਬਾਪੂ ਜੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਚੁਕੇ ਸਨ।

ਬਾਪੂ ਜੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੱਚੇ ਸਿੱਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸੱਭ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਤੇ ਚਲਣ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦਿਤੀ। ਬਾਪੂ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉਸ ਤੁਕ ਨੂੰ ਸੱਚ ਕਰ ਦਿਖਾਆ :

ਸੇਵਕੋ ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਲਾਗਾ ਜਿਨਿ ਮਨੁ ਤਨੁ ਅਰਪਿ ਚੜਾਇਆ ਰਾਮ॥ ■

ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪੁਰਬ-1959

ਹਰ ਸਾਲ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਪੁਰਬ ਵੇਖਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ ਸਦਕਾ ਆਪਣੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਵੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਬ ਮਨਾਣ ਦੀ ਰਸਮ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਆਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸਤਮੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸਿਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੁਰਬ ਪਹਿਲੋਂ ਪਹਿਲ ਮਨਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਦਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਾਥੋਂ ਖੁੱਸਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਕੱਤਕ ਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਵੀ ਕਾਫੀ ਮਹਾਨਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜੋਤ ਵਾਲਾ ਮੇਲਾ ਵੀ ਬੜੀ ਸ਼ਾਨ ਨਾਲ ਮਨਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਚਲ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਬਾਂ ਤੋਂ ਸਿਵਾ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ 12 ਮਸਿਆ ਤਰਨਤਾਰਨ, 12 ਪੰਚਮੀਆਂ ਛਹਿਰਟਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੀਵਾਲੀ, ਵਿਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਹੋਲਾ ਮਹਲਾ ਤੇ ਮੁਕਤਸਰ ਦੀ ਮਾਘੀ ਆਦਿ ਮੇਲੇ ਵੀ ਕਾਫੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਰਖਦੇ ਹਨ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਤੇ ਪੁਰਬਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ਜਿਥੇ ਪੂਰਨ-ਮਾਸ਼ੀਆਂ, ਮਸਿਆਂ ਤੇ ਹੋਲੇ ਮਹੱਲੇ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਦੀਵਾਨ ਲਗਦੇ, ਵੱਡੇ ਸਾਰੰਗੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਣਗਿਣਤ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਤਲਾਅ ਵੀ ਬਣ ਚੁਕੇ ਹਨ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨੀਆਂ ਵੀ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰ ਇਕ ਗੱਲ ਦਾਹਵੇ ਨਾਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ 50 ਕੁ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀਵਾਲੀ, ਵਿਸਾਖੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਤੇ ਤਰਨਤਾਰਨ ਦੀਆਂ ਮਸਿਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਜੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਪੁਰਬ ਦੀ ਬਹੁਤੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਸੀ ਕੇਵਲ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ਸਤਮੀ, ਜਿਸ ਦਿਨ ਹਰ ਪਿੰਡ, ਕਸਬੇ ਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਰਬ ਬੜੀ ਧੂਮ ਧਾਮ ਨਾਲ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਅਪਾਰ ਡਿੱਠੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਪ੍ਰਚਾਰ ਢੰਗ

ਪੁਰਾਣੇ ਵਕਤ ਤੋਂ, ਜੋ ਪ੍ਰਚਾਰ ਢੰਗ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਤੱਕ ਕੋਈ ਖਾਸ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਅਨਪੜ੍ਹ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਅਸਲੀ ਮਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਅਜੇ ਤਕ ਧੁੰਧਲਾ ਰਖਿਆ ਹੈ। ਸ਼ੁਕਲਾ ਪੱਖ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ। ਅੱਜੇ ਤਕ ਦੋ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਹੀ ਜਨਤਾ ਸਾਹਮਣੇ ਆਮ ਰਹੇ ਹਨ। 1. ਅਨਪੜ੍ਹ, ਜੋ ਸੁਣੀਆਂ ਸੁਣਾਈਆਂ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਮਈ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਰੁਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। 2. ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ, ਜੋ ਸਮੇਂ ਅਨੁਕੂਲ ਸਭਾ ਦਾ ਰੁਖ ਵੇਖ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਲਾਲਚ ਅਧੀਨ ਆਪਣੇ ਰਵੱਯੇ ਨੂੰ ਢਾਲ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਇਕ ਉਹ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਜੋ ਸੱਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਠੀਕ ਤੇ ਅਸਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰਖਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ, ਲਿਖਤੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤੇ ਸਟੇਜ ਰਾਹੀਂ ਵੀ। ਪਰ ਇਸ ਤੀਸਰੇ ਤਬਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਏਨੀ ਘਟ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਮ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ 1 ਫੀ ਸਦੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁਜ ਰਹੀ। ਜੇ ਕੁਝ ਇਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤਬਕਾ ਵਧੇਰੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਰੁਚੀ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੀ ਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ

ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ ਤੇ ਸ੍ਰ. ਸੋਹਣ ਸਿੰਘ ਜੀ ਘੁੱਕੇ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਬੜੀਆਂ ਹੋਕਾਂ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਸੁਣੀਆਂ ਹਨ, ਉਹ ਫਿਲਾਸਫ਼ ‘ਫਲ ਪੁਸਤਕਾਂ’ ਕਦ ਪੜ੍ਹ ਸੁਣ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਪਰ ਮੈਂ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਸਿਖ ਦੇ ਮੇਲਿਆਂ, ਮਸਿਆ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਕ ਸਿਆਣੇ ਤੇ ਖੋਜੀ ਸਜਨ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਵੀ ਉਪਰ ਹੈ, ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਉਤੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮੇਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪੈ ਹਰ ਸਾਲ ਖਰਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅਗੋਂ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਵੀ ਉਨਤੀ ਹੁੰਦੀ ਨਹੀਂ ਦਿਸ ਰਹੀ। ਧਾਰਮਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਏਨੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਪੇਂਡੂ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ, ਸਿਰ ਅਤੇ ਦਾੜੀਆਂ ਮੁਨਾਉਣ ਤੇ ਕਈ ਥਾਵੀਂ ਸਿਗਰਟਾਂ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ ਬਹੁਤ ਵਧ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ, ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਤੇ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸੁਫਨਾ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਤੇ ਸਭਯ ਸਿਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ, ਸਵੇਰੇ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਚ ਬਿਨਾਂ ਮੂੰਹ ਧੋਤਿਆਂ ਚਾਹ ਪੀਣ ਦੀ ਆਦਤ, ਦਾੜੀਆਂ ਬਨਣੀਆਂ, ਦਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਕਲਫ ਲਾਉਣੇ ਤੇ ਕਛਹਿਰਿਆਂ ਦੇ ਵਟਾਂਦਰੇ ਨਿਕਰਨੁਮਾਂ ਕੱਛੇ ਧਾਰਨ ਕਰਨੇ ਆਮ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਨੇ ਕਈ ਸੀਸ ਦੇਕੇ ਕੀਤੀ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਏਹ ਹਾਲ ਹੈ ਕਿ ਹਰ ਪੱਖ ਤੋਂ ਹੀ ਅਸੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਆਮ ਸਿਖ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਜਦ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਜਥੇਦਾਰਾਂ ਵਲ ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਕੁਝ ਕੁ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤਿਆਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤਰ ਏਨਾਂ ਘ੍ਰਿਣਤ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਪੰਥ ਵਾਸਤੇ ਨਾਸੂਰ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਲੇਖਕ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਪੰਥ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਵੀ ਬਾਹਰ ਜਾਕੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਕੇ ਲੋਟਨ ਪੈਟਨ ਹੋਕੇ ਆਚਰਨ ਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਨਯੋਗ ਸਿੱਖ ਇਸਤਰੀਆਂ ਆਪਣੇ ਵੀਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਉਹ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਚਾਰ ਪੈਂਗ ਵਾਧੂ ਪੀਕੇ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਧਰਮ ਦਾ ਵਿਖਾਲਾ ਪਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਕੌਮ ਦਾ ਪੈਸਾ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਕੌਮ ਦਾ ਅਤਿਯੰਤ ਪੈਸਾ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਖਬਾਰਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮਿਆਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨੰਬਰ ਕੱਢ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜੋ ਕੁਝ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੰਬਰਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਿਆਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਪਾਸੋਂ ਗੁਝਾ ਨਹੀਂ। ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪਿੰਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਜਿਤਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਓਥੇ ਵੀ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭਾਤ ਫੇਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਕਈ ਰਾਤਾਂ ਉਨੀਂਦਰੇ ਰਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸਦਾ ਅਸਰ ਏਹ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਧਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਮਰਯਾਦਾ ਦਾ ਪਰਚਾਰ ਤਾਂ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਸਿਖ ਕਿਰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਸ਼ੋਖਾ-ਪਨ ਬਹੁਤ ਵਧ ਰਿਹਾ ਹੈ। “ਸਿਖ ਹੋਏ ਸਿਰ ਟੋਪੀ ਧਰੇ” ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਉਤੇ ਪੜ੍ਹੇ ਲਿਖੇ ਤਬਕੇ ਨੇ ਅਜੇਹਾ ਅਮਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਪਗੜੀਆਂ ਨੂੰ ਟੋਪੀ ਵਾਂਗ ਰੋਜ਼ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕਿਲੀ ਦੇ ਸਪੁਰਦ ਕਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਤੇ ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ-ਪੰਦਰ੍ਹਾਂ ਦਿਨ ਓਹੋ ਕਿਲੀ ਪੱਗ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੀਸ ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਧਰਮ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸੁਆਦਾਂ ਅਧੀਨ ਸਿਖਾਂ ਵਿਚ ਮਾਂਸ ਖਾਣ ਦੀ

ਬਦ-ਆਦਤ ਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰਪੱਕ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਇਸ ਆਦਤ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਅਸੰਭਵ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਬਕਰੇ ਝਟਕਾਉਣ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਖੇਡਣ ਦੀਆਂ ਮਨ-ਘੜਤ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹਰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਜ਼ਰੂਰ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਬੰਦਾ ਬਹਾਦਰ (ਬੈਰਾਗੀ) ਜੋ ਅਤੀ ਵੈਸ਼ਨਵ ਮਨੁੱਖ ਸੀ ਉਸਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਤੇ ਬਕਰੇ ਦੱਸ ਦੱਸ ਕੇ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਨੂੰ ਕਾਫੀ ਬੇਵਕੂਫ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਸਿੰਘ ਸੱਜਾਉਣ ਸਮੇਂ ਬਕਰੇ ਝਟਕਾਉਣੇ ਜਾਂ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਸਿਰਾਂ ਨੂੰ ਝਟਕਾਉਣਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਪੱਖਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗ ਸਕਿਆ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਘਟਨਾ ਦੋਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਚੀ ਹੈ। ਬਸ ਅੰਨ੍ਹੇ ਵਾਹ ਜੇਹੜੀ ਟੰਗ ਕਿਸੇ ਦੇ ਹੱਥ ਆ ਗਈ ਉਸੇ ਨੂੰ ਹੀ ਧੀਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਚਾਰ-ਪੰਜ ਘਟਨਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੱਖ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਰ ਗੁਰਪੁਰਬ ਉਤੇ ਗਾ ਕੇ ਜਾਂ ਲੈਕਚਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸੁਣਾ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਸਾਲ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਤੇ ਨਵੇਂ ਰਾਗੀ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਹੜੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਸੁੰਦਰ ਤੇ ਸਾਇੰਟੀਫਿਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਕ ਫਿਲਾਸਫਰ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਿਆ ਜਾਂਦਾ-ਸਗੋਂ ਸਮੇਂ ਨੂੰ ਸੁਹਾਵਣਾ ਬਣਾਨ ਵਾਸਤੇ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਜਾਂ ਐਮ. ਪੀ. ਆਦਿ ਸੱਜਣਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਵਜ਼ੀਰ ਜਾਂ ਅਮੇ.ਐਲ. ਏ. ਨਾ ਤਾਂ ਫਿਲਾਸਫੀ ਜਾਣਦੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸ ਹੀ ਪੜਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦਾ ਮੰਤਵ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਵਾਕਫੀ ਵਧਾ ਕੇ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਉਲੂ ਬਣਾਉਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਕੰਮ ਦੀ ਲੋੜ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਲੋਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਏਨਾਂ ਵਜ਼ੀਰਾਂ ਆਦਿ ਪਾਸੋਂ ਕੰਮ ਕਰਾਣ ਲਈ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਾਂ ਤੇ ਮੱਥੇ ਰਗੜਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਦਾ ਅੱਜ ਇਹ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਗਿਆ ਜਾਪਦਾ ਕਿ ਗੁਰਸਿੱਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। “ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬਹੂ ਰੋਟੀ ਪਕਾਣ ਲੱਗੀ ਪੇੜੇ ਨਾਲ ਬੋੜਾ ਜੇਹਾ ਆਟਾ ਜੋੜ ਕੇ ਇਹ ਆਖਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੀ ਸੱਸ ਇੰਝ ਕਰਦੀ ਸੀ।” ਤਿਵੇਂ ਸਾਡੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਤੋਂ ਪੰਜਾਹ ਸਾਲ ਪੁਰਾਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਈ ਤੁਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਲੰਗਰ ਕਰਨਾ, ਕਵੀ ਦਰਬਾਰ ਤੇ ਰਾਗੀਆਂ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਤੇ ਨਗਰ ਕੀਰਤਨ ਇਹੋ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਦੀ ਝਾਕੀ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਦੀ ਵੀ ਵਿਸ਼ਾਲ ਹਿਰਦੇ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕੋਹੜੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੇ ਤੁਰਿਆਂ ਅਸੀਂ ਆਮ ਜਨ-ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਚ ਸਿੱਖੀ ਜੀਵਨ ਦੀ ਚਿਣਗ ਸੁਲਘਾ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਸਗੋਂ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਪਾਰਟੀ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡੇ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਉਛਾਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

- ਅੱਜ ਕਿੰਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਗੁਰਸਿੱਖ ਹਨ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਹਨ?
- ਕਿੰਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ?
- ਕਿੰਨੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜੋ “ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਚਲ ਜਾਏ ਜੁੜਦੇ” ਵਾਕ ਨੂੰ ਮਹਾਨਤਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।
- ਕਿੰਨੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ ਹਨ ਜੋ ਬਾਹਰਲੀ ਜਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਰਹਿਤ ਮਰਯਾਦਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹਨ?

ਇਹ ਵੇਖ ਕੇ ਹੋਰ ਵੀ ਅਸਚਰਜ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜੋ ਪਾਠੀ, ਰਾਗੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖੀ ਆਦਰਸ਼ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਉਹ ਖੁਦ ਵੀ ਉਪਰਲੇ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਕਿਥੇ ਹਨ ਉਹ ਸਿੱਖ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਚਰਿਤਰ ਵੇਖ ਕੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਲਗਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਸੀ? ਅੱਜ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇਹੜੀਆਂ

ਸਿੱਖ ਬੀਬੀਆਂ ਨੇ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਹੋਰ ਵਿਆਹ ਸ਼ਾਦੀਆਂ ਸਮੇਂ ਗੰਦੇ ਗੀਤ ਗਾਣ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਪੇਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਵੱਡੀਆਂ ਵੱਡੀਆਂ ਬਰਾਦਰੀ ਮਹਿਫਲਾਂ ਵਿਚ ਗੰਦੇ ਬੋਲਣੇ ਨਹੀਂ ਝਿਝਕਦੀਆਂ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਤੇ ਸਪੈਸ਼ਲ ਬੁਲਾ ਕੇ ਫਿਲਮੀ ਤਰਜ਼ਾਂ ਉਤੇ ਗੁਰ-ਗੀਤ ਸੁਣੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਭੇਡਾਂ ਦੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਡਿਗਣ ਵਾਂਗ ਜੋ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਾਲੇ ਰੀਤ ਚਲਾਉਂਦੇ ਹਨ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੂਸਰੇ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਪਿਛਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਇਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ, ਬੜੇ ਬੜੇ ਫਿਲਮੀ ਗੀਤਕਾਰ ਰੋਡੀਓ ਸਿੰਗਰ, ਕਵੀ-ਜਨ ਤੇ ਬਚਿਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਵਜ਼ੀਰ, ਐਮ.ਪੀ. ਤੇ ਹੋਰ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਆਪੋ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀਆਂ ਭੇਟ ਕਰੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰ ਪਾਠਕ ਹੈਰਾਨ ਹੋਣਗੇ ਕਿ ਇਕ ਸਿੱਖ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਜੋ ਡਬਲ ਐਮ.ਏ. ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਗੁਰਪੁਰਬ ਤੇ ਲੈਕਚਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੱਦਾ-ਪੱਤ੍ਰ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਇਸ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਨ ਬੋਲ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਪਾਸ ਵਕਤ ਦੀ ਬੁਝ ਸੀ।

ਸਾਧਾਰਨ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਜਿਸ ਸਾਂਚੇ ਵਿਚ ਢਾਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਢਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਸਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਪਾਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਨ ਠੀਕ ਨੁਕਤੇ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਵੀ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬੇ-ਹੱਦ ਕਮਜ਼ੋਰ ਤੇ ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਦੀ ਵਾਕਫੀ ਮਾਂਹ ਦੀ ਸਫੈਦੀ ਜਿਨੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਣਨ ਸਮੇਂ ਵੇਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਵਾਸਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਹਿਬ ਕਿਨੀਆਂ ਇਟਾਂ ਜਾਂ ਸੀਮਿੰਟ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਕਈ ਆਸ਼ਾਵਾਂ ਰਖੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਹੀਰਿਆਂ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਇਹ ਹੀਰਿਆਂ ਦੀ ਕੌਮ ਕੋਡੀਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਹੀਣੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਰੁਝੇਵੇਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਦਰਜਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅਨੇਕਾਂ ਕਵੀ ਤੇ ਉਲਥਾਕਾਰ ਰਖ ਕੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਖਰਾਂ ਵਿਚ ਸਾਹਿਤਕ ਖਜ਼ਾਨਾ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਪਰ ਕੀ ਮਜ਼ਾਲ ਜੋ ਗੁਰਪੁਰਬਾਂ ਸਮੇਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਇਸ ਬੰਨੇ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਕਦੀ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ। ਅੱਜ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਹੈ ਦਸਮ ਗਰੰਥ ਦਾ ਪਠਨ ਪਾਠਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਕਈ ਬੋਲੀਆਂ ਦੇ ਆਪ ਮਾਹਿਰ ਸਨ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦਸਦਾ ਹੈ ਆਪ ਦਾ ਹਰ ਸ਼ੇਵਕ ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਘਾਹੀ ਵੀ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ, ਪਰ ਅੱਜ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਕੀ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਲਈ ਕਾਲਾ ਅੱਖਰ ਭੈਂਸ ਬਰਾਬਰ ਹੈ। ਜੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬੋਲੀਆਂ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਸਾਹਿਤ ਉਲਥਾਇਆ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਕਦੀ ਵੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ “ਭੁਲੜ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ” ਆਖਣ ਦੀ ਜੁਰਤ ਨ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ, ਕਬੀਰ, ਰਵਦਾਸ ਆਦਿ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਬਾਣੀਆਂ ਪੜ੍ਹਕੇ ਅੱਸ ਅੱਸ ਕਰ ਉਠਦੇ। ਨੱਚ ਉਠਦੇ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਵੇਖ ਕੇ ਜਦੋਂ ਚੰਡੀ ਦੀ ਵਾਰ, ਉਗਰ ਦੰਤੀ, ਅਕਾਲ ਉਸਤਤ ਤੇ ਜਾਪ ਸਾਹਿਬ ਪੜ੍ਹਦੇ। ਜਦੋਂ ਨਮਸਤ-ਤੇ ਨਮੋ ਆਦਿ ਦੇ ਉਚਾਰਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਰਸਨਾ ਤੋਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤਵਾਸੀ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ਾਲਤਾ ਦੇ ਕਾਇਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ। ਪਰ ਏਥੇ ਤਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚ ਅੱਜੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਤਕ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅਖਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪੁੱਜ ਸਕੇ। ਜੇ ਅੱਜ ਤਕ ਆਮ-ਜਨ ਸਾਧਾਰਨ ਨੇ ਸਿਖਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਧਾਮਾਂ ਉਤੇ ਮੱਥਾ

ਪ੍ਰਗਤੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਿਲੀਜ਼

ਨਵੀ ਦਿੱਲੀ: ਨੈਸ਼ਨਲ ਬੁੱਕ ਟਰਸਟ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 4-12 ਜਨਵਰੀ, 2020 ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਤੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲਾ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਦੁਆਰਾ ਮਿਤੀ 10-11 ਜਨਵਰੀ, 2020 ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਪੁਸਤਕਾਂ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਚੇਤਨਾ ਅਤੇ ਡਾ. ਰਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਐਨਤੋਨੀ ਓਗੁਸਤੀ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਕਾਵਿ-ਚੇਤਨਾ ਸੰਬੰਧੀ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਡਾ. ਰਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਦੇਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੁੱਚੇ ਕਾਵਿ-ਜਗਤ ਨੂੰ ਪਹਿਚਾਨਣਾ ਇਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਨੂੰ ਖੋਜਣਾ ਹੈ। ਐਨਤੋਨੀਓ ਗੁਸਤੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ

ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਬੋਲਦੇ ਹੋਏ ਡਾ. ਯਾਦਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਪੂਰਬੀ ਅਤੇ ਪੱਛਮੀ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਬਾਰੇ ਜੋ ਲੜੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਹੈ ਉਹ ਖੋਜ-ਕਰਤਾ ਅਤੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ, ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਯਤਨ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੇ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ

ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਡਾ. ਰਵੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਵਿਅਕਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਨੇ ਇੱਕ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਦੀ ਝੋਲੀ ਪਾਇਆ ਹੈ ਕਿ ਆਮ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦ ਊਧਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੜਾਈ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ■

ਟੈਕਨਾਂ ਉਹ ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਥਾਂ ਹੋਵੇ ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਪੱਖੰਡੀਮਹਾਤਮਾ ਨੇ ਗਾਧੀ ਦੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਉਤੇ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦਾ ਮੇਲਾ ਪ੍ਰਚੱਲਤ ਕੀਤਾ ਹੋਵੇ।

ਮੈਂ ਪੁਛਦਾ ਹਾਂ ਕੀਹ ਸਿਖਾਇਆ ਅੱਜ ਤਕ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਪੰਥ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਨੇ? ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਵਾਂ ਭੈਣਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਏਡਾ ਤਰਸਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਏਹ ਵਿਚਾਰੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਨੋ ਕਾਮਨਾ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਵਾਸਤੇ ਜਿਥੇ ਕਿਥੇ ਸਿਰ ਨਵਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਨੰਗੀ ਪੈਰੀਂ ਖੀਰਾਂ ਚੜ੍ਹਾਦੀਆਂ ਫਿਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹਾਲਾਂ ਏਹ ਸਾਡੀਆਂ ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਸਾਲ ਵਿਚ ਕਈ ਗੁਰਪੁਰਬ ਵੇਖਦੀਆਂ ਤੇ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਪ੍ਰਭਾਤ ਫੇਰੀਆਂ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਮਰਦਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਭਾਗ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਸ ਸਾਰੇ ਕਲੰਕ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਾ ਤਾਂ ਸਾਡੀਆਂ ਆਮ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਸਿਰ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਸਾਡੇ ਅਨਪੜ੍ਹ ਤਬਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਸਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਘੋਰ ਅਨਿਆਏ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਖ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਿਰ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸਮਝ ਕੇ ਕੇਵਲ ਆਪਣੇ ਹਲਵੇ ਮੰਡੇ ਤੋਂ ਉਪਰ ਕੋਈ ਧਰਮ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ, ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਸਮਝਦੇ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਜ਼ਿੰਮੇ ਲੱਗੀਆਂ ਗਲਤ ਇਤਿਹਾਸਕ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਨੂੰ ਬੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਸਾਡੇ ਨਵੇਂ ਸਿਖ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗਲਤ ਘਟਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਲਗਿਆਂ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਕੇ ਛੱਡ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਇਹ ਲੋਕ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਵਿਚ ਉਸਨੂੰ ਪ੍ਰਚਾਰਨ ਵਿਚ ਸੁਆਦ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਗਲਤ ਸਾਖੀਆਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਛਹਿਰੇ ਤਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

“ਏਥੇ ਮਥਾ ਟੇਕਨ ਨਾਲ ਬੱਚੇ ਜੰਮਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਸਿਰ ਨਿਵਾਣ ਨਾਲ ਸੁਕੇ ਬੱਚੇ ਹਰੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਖੀਰ ਚੜ੍ਹਾਨ ਨਾਲ ਮੱਝਾਂ ਗਾਈਆਂ

ਵਧੇਰੇ ਦੁਧ ਦੋਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਏਥੇ ਅਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਵਹੁਟੀ ਮਿਲੇਗੀ ਆਦਿ-ਏਥੋਂ ਤਕ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਤਕਰੀਬਨ ਹਰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿਚ ਪੁੰਨਿਆਂ ਦੀ ਕਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਏਸ ਕਥਾ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਤਕ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ। ਕਿ ਏਹ ਕਿਸ ਗੁਰੂ ਦੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਭਾਈਆਂ ਨੇ ਇਸ ਕਥਾ ਵਾਸਤੇ ਦੁਪਹਿਰ ਦਾ ਸਮਾਂ ਰੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਕਰੀਬਨ ਸਾਰੇ ਭਾਈ ਤਵੀਤ ਲਿਖ ਕੇ ਦੋਂਦੇ, ਚਿਮਟਿਆਂ ਨਾਲ ਭੂਤਨੇ ਕੱਢਦੇ, ਪੇੜੇ ਕਰ ਕਰ ਦੋਂਦੇ। ਨੂਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਸਾਂ ਤੇ, ਪਤੀ ਵਸ ਕਰਨ ਦੇ ਮੰਤਰ ਸਿਖਾਂਦੇ। ਬੜਾ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜੇਹੀ ਉਚੀ ਤੇ ਸੁਚੀ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੂੰ ਲਹਿੰਦੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਮੂੰਹ ਕਰਕੇ ਪੜ੍ਹਨ ਤੇ ਸਿੱਧੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਟਕੇ ਛੱਪੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੰਨ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਪੰਨ ਹਨ ਸਾਡੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਣ ਦੇ ਢੰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਸਮ ਅਦਾ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾਂ ਦਾ ਬੇ-ਸੁਮਾਰ ਧਨ, ਬੇ-ਅੰਤ ਵਕਤ ਤੇ ਬੇ-ਅੰਤ ਦਿਮਾਗੀ ਸ਼ਕਤੀ ਛੀਨ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸਿਖ ਪੰਥ ਸਾਲ ਵਿਚ ਅਨੇਕਾਂ ਮੇਲੇ ਤੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਸ੍ਰੀ ਕਲਗੀਧਰ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਤਕ ਮਨਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਬੇ-ਅੰਤ ਹੈ ਪਰ ਸਿਖ ਪੰਥ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹਿੱਸਾ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਨੂੰ ਭੁਲ ਕੇ ਉਸ ਮਾਰਗ ਉਤੇ ਤੁਰ ਪਿਆ ਹੈ ਜਿਥੋਂ ਸਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਕੱਢਿਆ ਸੀ। ਸਿਖ ਜਥੇ ਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਤੇ ਸਿਖ ਅਖਬਾਰਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ ਕਿ ਸਿਖ ਜਨਤਾ ਨੂੰ ਵਹਿਮਾਂ ਭਰਮਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਇਸ ਯੋਗ ਬਣਾਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਸੀਂ “ਆਪ ਮੁਕਤ ਮੁਕਤ ਸੰਸਾਰ” ਦੇ ਮਹਾ ਵਾਕ ਨੂੰ ਸਫਲਾ ਕਰ ਸਕੀਏ ਤਾਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮਨਾਉਣੇ ਸਫਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ■

ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਯਾਦ 'ਚ ਸਮਾਗਮ

ਮੰਡੀ ਹਾਊਸ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਭਾਰਤੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਜਨਮ ਸ਼ਤਾਬਦੀ 'ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਕੌਮੀ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੌਰਾਨ ਪਹਿਲੇ ਦਿਨ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਹਾਨ ਲੇਖਿਕਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਯੋਗਦਾਨ ਉੱਤੇ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ। ਸਵਾਗਤੀ ਸ਼ਬਦ ਕੇ ਸ਼੍ਰੀਨਿਵਾਸਰਾਓ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲੇ ਗਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੀ ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਡਾ. ਰੇਣੂਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੇ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਸਭ ਉਪਰ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ, ਸੋਚ ਅਤੇ ਫਲਸਫੇ ਦਾ ਚਿਰਸਥਾਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਗ਼ਾਵਤੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਸਮਾਜਿਕ ਕਦਰਾਂ ਕੀਮਤਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ।

ਡਾ. ਵਨੀਤਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 20 ਤੇ 21 ਸਦੀ ਦੌਰਾਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨਵੀਆਂ ਲੀਹਾਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲੀ ਲੇਖਿਕਾ ਬਣੀ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਾਫੀ ਕੁੱਝ ਝੱਲਿਆ ਵੀ ਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੌਰਾਨ ਦੋਸ਼ ਵੀ ਸਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਿਰਫ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕੋਣ ਵਿੱਚ ਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆਂਦੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ੁਰਅਤ ਦਿੱਤੀ। ਡਾ. ਰਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਮੁਤਾਬਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਇਕ ਸਮੇਂ ਰੁਮਾਂਸਵਾਦੀ, ਨਾਰੀਵਾਦੀ, ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ, ਅਧਿਆਤਮਵਾਦੀ, ਬਗ਼ਾਵਤੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚੇਤਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖਤਾਵਾਦੀ ਹੋ ਕੇ ਸਾਹਿਤ ਰਚਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਲੇਖਿਕਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਸਨਮਾਨ ਮਿਲਿਆ। ਉਦਘਾਟਨੀ ਭਾਸ਼ਨ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਅਜੀਤ ਕੌਰ ਵਲੋਂ ਲੇਖਿਕਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਕਈ ਅਹਿਮ ਗੱਲਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ।

ਸੈਮੀਨਾਰ ਦੇ ਆਖਰੀ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤ 'ਚ ਚਿੰਤਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਤਾਜ਼ਾ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ

ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਗਏ ਪਰਚਿਆਂ 'ਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੇ ਸਾਹਿਤ 'ਚ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦ, ਨਾਰੀਵਾਦ, ਰੁਮਾਂਸਵਾਦ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਮੋਹਨਜੀਤ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਹੇਠ ਹੋਏ ਸੈਸ਼ਨ 'ਯਾਦਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਦੀਆਂ' 'ਚ ਡਾ. ਰੇਣੂਕਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਖੁਦ ਦੀ ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਤੱਕ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਨਾਲ ਨੇੜਤਾ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮੱਧ ਵਰਗੀ ਔਰਤ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਬੀਬਾ ਬਲਵੰਤ ਨੇ 'ਨਾਗਮਣੀ' ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ। ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਖਿਆਲ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਤੇ ਸਬੰਧਾਂ ਦਾ ਲਾਭ ਵੀ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਮੰਚ ਸੰਚਾਲਕ ਡਾ. ਰਵੀ ਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੀਵਤ ਵੱਡੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਅਣਗੌਲਿਆ ਵੀ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਲੋੜਾਂ ਖਿੱਚੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਮਰਨ ਉਪਰੰਤ ਯਾਦ ਕਰਨ ਦੇ ਕਾਰਜ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਦਾਇਗੀ ਸੈਸ਼ਨ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜੀ ਦੀਪ ਮਨਮੋਹਨ ਨੇ ਕੀਤੀ। ਦੀਪ ਮਨਮੋਹਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਐਡੀ ਵੱਡੀ ਲੇਖਿਕਾ 'ਤੇ ਖੋਜ ਦੇ ਕਾਰਜ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖਿਆ। ਇਸੇ ਦੌਰਾਨ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਦਮੀ ਤੋਂ ਸਨਮਾਨਤ ਉੱਥੇ ਹਾਜ਼ਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੇਖਕਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

ਡਾ. ਦੀਪਕ ਮਨਮੋਹਨ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਨੂੰ ਜੀਣ, ਮਹਜ਼ੂਬਤ ਕਰਨ ਤੇ ਖੁਸ਼ੀ ਨਾਲ ਰਹਿਣ, ਬਗ਼ਾਵਤ ਕਰਨ ਦਾ ਸਲੀਕਾ ਦੱਸਿਆ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੱਤੀ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਤੇ ਹੋਰ ਨੇ ਵੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ। ■

-ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ

ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਦੇ 66 ਕੂਕੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਚਿਤਵਦਿਆਂ

ਅਗਨ ਤੇ ਲਗਨ ਦੀਆਂ
ਛਿਆਹਠ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ ਬਲਦੀਆਂ
ਮਲੇਰਕੋਟਲੇ ਦੇ ਰੱਕਤ 'ਚ
ਨਿਰੰਤਰ ਜਗਦੀਆਂ ਮਘਦੀਆਂ।
ਫਰੰਗੀ ਹਕੂਮਤ ਨੂੰ ਵੰਗਾਰਦੀਆਂ।
ਜੈਕਾਰੇ ਗੂੰਜਾਰਦੀਆਂ।

ਜੋ ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ ਬੁਲਾਉਂਦੀਆਂ
ਕੂਕ ਕੂਕ ਸਮਝਾਉਂਦੀਆਂ
ਤਾਜ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਂਦੀਆਂ
ਤੇ ਉੱਚੀ ਉੱਚੀ ਸੁਣਾਉਂਦੀਆਂ
ਝੱਖੜ ਚ ਬਲਦੀਆਂ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ।
ਬਿੱਲਿਆ! ਇਹ ਵਤਨ ਸਾਡਾ ਹੈ।
ਅਸੀਂ ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਸਾਈਂ।
ਇਸ ਤੋਂ ਤੇਰੇ ਜਹਿਆਂ ਦੂਰ ਬਲਾਈਂ।

ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਵੇਖਦਿਆਂ
ਤੋਪਾਂ ਚੱਲੀ
ਧਰਤ ਹੱਲੀ।
ਸੰਭਲੀ ਤੇ ਬੋਲੀ,
ਬੱਸ! ਏਨਾ ਹੀ ਕੰਮ ਸੀ ਤੇਰਾ।
ਹੋਰ ਚਲਾ ਲੈ ਅਸਲਾ ਬਾਰੂਦ।
ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੱਤ ਸੰਭਾਲਾਂਗੀ।
ਇਤਿਹਾਸ ਪੁੱਛੇਗਾ ਤਾਂ ਦੱਸਾਂਗੀ
ਕੂਕੇ ਕੂਕ ਕੂਕ ਬੋਲੇ
ਅਡੋਲ ਰਹੇ, ਕਦਮ ਨਾ ਡੋਲੇ।
ਪੋਣਾਂ ਚ ਘੁਲ ਗਏ ਜੈਕਾਰੇ।
ਦਸਮੇਸ਼ ਦੇ ਲਾਡਲੇ
ਬਾਬਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਾਰਗ-ਪੰਥੀ।
ਗੁਰੂ ਗਰੀਬ ਰਖਵਾਲੇ
ਮਸਤ ਮਸਤ ਮਤਵਾਲੇ।
ਕਣ ਕਣ ਕਰੇ ਉਜਾਲੇ।
ਇੱਕੋ ਥਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਜਗਦੀਆਂ ਮਘਦੀਆਂ
ਛਿਆਹਠ ਮੋਮਬੱਤੀਆਂ।
ਗੁਰੂ ਰੰਗ ਰੱਤੀਆਂ।

(ਮੋਬਾ: 98726 31199)

ਮਾਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀਵਨ ਸਫਲਾ ਕਰ ਗਏ

ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਜੱਦੀ-ਪੁਸ਼ਤੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਰਵਾਰ ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰੂ ਪਰਵਾਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਰਜਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਪਣੀ ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ 90 ਬਸੰਤ ਦੇਖ 20 ਦਸੰਬਰ 2019 ਨੂੰ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਅਸਾਰ ਤੋਂ ਪਿਆਨਾ ਕਰ ਗਏ। ਆਪ ਸ੍ਰ. ਹਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਖਾਰੇ ਵਾਲੇ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਅਤੇ ਮਹੰਤ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਪੋਤਰੀ ਸਨ। ਮਹੰਤ ਮੂਲਾ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਮਹੰਤ ਥਾਪ ਕੇ ਉਚਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਦੋ ਭਰਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸ੍ਰ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜੰਮੂਤਵੀ ਵਿਖੇ ਮਿਊਨਿਸਪਲ ਕੌਂਸਲਰ ਵਜੋਂ ਆਪਣੀ ਵੱਖਰੀ ਪਛਾਣ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੰਯੋਗ ਠੇਕੇਦਾਰ ਸੰਤ ਗੁਰਬਚਨ ਸਿੰਘ ਝੰਗੀ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜਣ ਉਪਰੰਤ ਤਿੰਨ ਸਪੁੱਤਰਾਂ ਅਤੇ 2 ਸਪੁੱਤਰੀਆਂ ਦੀ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਅਗੋਂ ਪਰਵਾਰਕ ਵੇਲ ਦੇ ਵਾਧੇ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਦਕਾ ਮਾਤਾ ਜੀ ਇਕ ਭਰੇ-ਪੂਰੇ ਅਤੇ ਸੰਪਨ ਪਰਵਾਰ ਦਾ ਸੁਖ ਮਾਣ ਅਤੇ ਸਰਬਤ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਸੰਸਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਉਜਲ ਕੌਰ ਦਾ ਅਨੰਦ-ਸੰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਸੁਰਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਅਤੇ ਸੰਤ ਗੁਰਨਾਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਪੁੱਤਰ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਏਸ ਪਰਵਾਰ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਮਾਣ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਪਰਲੋਕ ਗਮਨ ਕਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਾਸਤੇ ਅਤੇ ਪਰਵਾਰ ਵਾਸਤੇ ਇਕ ਵੱਡੀ ਖੁਸ਼ੀ

ਇਹ ਰਹੀ ਕਿ ਮਾਤਾ ਜੀ ਪਰਵਾਰਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਨਵ-ਜੰਮੀ ਪੋਤਰੀ ਭਾਵ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ-ਉੱਜਲ ਕੌਰ ਦੀ ਸਪੁੱਤਰੀ ਦੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਂਵਦ ਦੀਆਂ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਕੇ ਗਏ ਹਨ। ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਤਮਕ ਕਲਿਆਣਤਾ ਹਿਤ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ 22 ਦਸੰਬਰ 2019 ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ਰਾਗੀ ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਉਪਰੰਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਰਵਾਰ ਵਲੋਂ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਰਜੌਰੀ ਗਾਰਡਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨਮਿਤ ਜਿਥੇ ਕਥਾ-ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਦਾ ਰਿਹਾ ਉਥੇ ਆਈ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਨੂੰ ਡ੍ਰਾਈਫਰੂਟ ਵੰਡ ਅਤੇ ਲੰਗਰ ਛਕਾਉਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ■

ਸ਼ੋਕ ਸੰਦੇਸ਼

ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਤੀ

1934-1996

ਲਮਾ ਸਮਾਂ ਪਟੋਲ ਨਗਰ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਚਾਂਦ ਨਗਰ (ਵਿਸ਼ਨੂ ਗਾਰਡਨ) ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੂਰਾ ਆਪਣੀ 85 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਬਿਰਾਜੇ। 29 ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਵਿਛੜੀ ਰੂਹ ਦੀ ਆਤਮਕ ਕਲਿਆਣਤਾ ਹਿਤ ਨਾਮਧਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰਮੇਸ਼ ਨਗਰ ਵਿਚ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਪਾਠ ਦੇ ਭੋਗ ਉਪਰੰਤ ਅੰਤਮ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸੇਠ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬੈਂਕਾਕ ਵਾਲਿਆਂ ਪਰਵਾਰ ਪ੍ਰਤੀ ਸੰਵੇਦਨਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਅਦਾਰਾ 'ਵਰਤਮਾਨ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ' ਨੂੰ ਦਸਿਆ ਕਿ ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਵਾਨ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਨ। ਸੇਠ ਜੀ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਥ ਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਸਾਡੇ ਪਿਤਾ ਸੇਠ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਇਨਸਾਫ ਹੁਰਾਂ ਨਾਲ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਸੂਰਾ ਦਾ ਅਜੇਹਾ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਆਰ ਜੁੜਿਆ ਜੋ ਹੁਣ ਤਕ ਇਸ ਪਰਵਾਰ ਨਾਲ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੰਤ ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਵੀ ਲਿਖ ਕੇ ਬੋਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਦੀ ਪੁਰ ਦੇ ਲੋਕਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੇ ਸੈਕਟਰੀ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਸੰਭਾਲਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਿਧੀ ਦਸਤਾਰ ਨਹੀਂ ਸਜਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਤਰਲੋਕ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਿੱਧੀ ਦਸਤਾਰ ਸੇਠ ਖਜਾਨ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਦੀ ਪਰੋਰਨਾ ਨਾਲ ਸਜਾਈ। ■

ਕਵੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਪ੍ਰਤੀ

ਬਹੁਤ ਹੀ ਦੁਖੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਦੱਸਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੇ ਉੱਪ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਕਵੀ, ਸੁਹਿਰਦ ਇਨਸਾਨ ਸ੍ਰੀ ਸਵਰਨ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਕਲ 1-1-2020 ਨੂੰ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ ਹਨ। ਚੀਮਾ ਜੀ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਨ। ਉਹ ਵਧੀਆ ਕਵੀ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਹਿਰਦ ਮਿਲਣਸਾਰ ਤੇ ਪਿਆਰੇ ਇਨਸਾਨ ਸਨ। ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਅਤੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਨੂੰ ਵੱਡਾ ਘਾਟਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਪਿਛੇ ਜਿਹੇ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਕਾਵਿ ਪੁਸਤਕ ਛਪੀ ਸੀ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਕਰ ਕਮਲਾਂ ਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਭੈਣੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਅਸੂ ਦੇ ਮੇਲੇ ਤੇ ਰੀਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਵਕਤ ਵੀ ਉਹ ਬੀਮਾਰੀ ਦੀ ਦੀ ਵਜਾ ਕਰਕੇ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਸਨ। ਨਾਮਧਾਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਵਿਛੋੜੇ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਗਹਿਰੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹੋਈ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਨਿਵਾਸ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਪਿਛੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਭਾਣਾ ਮੰਨਣ ਦਾ ਬਲ ਬਖਸ਼ਣ।

-ਲਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਸਭਾ, ਸ੍ਰੀ ਜੀਵਨ ਨਗਰ ਸਿਰਸਾ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਉਪਰਾਲੇ ਸਦਕਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਲਟੀਮੀਡੀਆ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਅਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਿਹਾੜੇ ਮੌਕੇ ਕੇਂਦਰੀਵਾਲ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮਲਟੀ ਮੀਡੀਆ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ' ਦੀ ਸੋਗਾਤ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਤੇ ਗੈਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰੂ ਇਤਿਹਾਸ ਸਮਝਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇਗਾ। ਇਥੋਂ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਹਾਟ, ਜਨਕਪੁਰੀ ਵਿਖੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਖਾਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਪ ਮੁਖ ਮੰਤਰੀ ਮਨੀਸ਼ ਸਿਸੋਦੀਆ ਤੇ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਮੀਤ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੱਲ ਕੇ, ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਕਾਇਮੀ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ

ਰੱਖਿਆ। ਸ੍ਰ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਪਿਛੋਂ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਤੋਂ ਪਰਦਾ ਚੁਕਿਆ ਗਿਆ।

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ "ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਇਸ ਸੰਬੰਧ ਵਿਚ ਲੰਮੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਹੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਮਲਟੀ-ਮੀਡੀਆ ਅਜਾਇਬਘਰ ਅਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿੱਥੇ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦਰਸਾਏ ਰਸਤੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਸਕਣ। ਇਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਹਾਲ ਵਿਚ ਹੀ 5 ਦਸਬੰਰ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਹਾਟ ਜਨਕਪੁਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਸ਼੍ਰੀ ਸੰਜੀਵ ਚੁੱਘ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰਭੇਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਸਮਝੌਤੇ 'ਤੇ ਹਸਤਾਖਰ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਦਿੱਲੀ ਟੂਰਿਜ਼ਮ ਅਤੇ ਟ੍ਰਾਂਸਪੋਰਟ ਵਿਕਾਸ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਲੀ ਹਾਟ ਜਨਕਪੁਰੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਨੂੰ ਇਸ ਮਲਟੀ-ਮੀਡੀਆ ਅਜਾਇਬਘਰ ਅਤੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ 2 ਟਾਵਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਹਾਜ਼ਰ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਨੀਸ਼ ਸਿਸੋਦੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਪੂਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੇ

550ਵੇਂ ਦਿਹਾੜੇ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਮਨਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਅਜਾਇਬਘਰ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਮਰਜ਼ੀ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਮੀਦ ਹੈ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਨਸਲਾਂ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਇਥੋਂ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦੇ ਸੁਨੇਹੇ ਤੋਂ ਸੋਧ ਲੈਣਗੀਆਂ।

ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਮੇਰਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ' ਰੋਸ਼ਨੀ ਤੇ ਆਵਾਜ਼ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਸੋਦੀਆ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੇ ਦੇਰ ਤਕ ਮਾਣਿਆ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਿਧਾਇਕ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਕਾਲਕਾ, ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਨਕਪੁਰੀ ਦੇ ਵਿਧਾਇਕ ਰਾਜੇਸ਼ ਰਿਸ਼ੀ, ਦਿੱਲੀ ਹਾਟ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਅਨੁਦੀਪ ਸਿੰਘ ਬੇਦੀ ਅਤੇ ਰਾਮਗੜ੍ਹੀਆ ਬੋਰਡ ਵਲੋਂ ਹਰਿਦੱਤ ਸਿੰਘ ਗੋਬਿੰਦਪੁਰੀ ਸਮੇਤ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਸਿੱਖ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਸ਼੍ਰੀ ਸਿਸੋਦੀਆ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਜੋ ਸੰਦੇਸ਼ 500 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਧ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ, ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਵੀ ਪ੍ਰਸੰਗਿਕ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸ੍ਰ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਬਣਾਉਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਤੇ ਇਥੋਂ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਉਚੇਚਾ ਜ਼ਿਕਰ

ਕੀਤਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਸਿੱਖਿਆਵਾਂ ਨਾਲ ਮੁੱਢ ਤੋਂ ਹੀ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਉਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਸ੍ਰ. ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਅੱਜ ਜਦੋਂ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨੂੰ ਲੜਾਉਣ ਦਾ ਸੰਕਟ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਦੋਂ ਦਿੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਸਰਬ ਸਾਂਝੀਵਾਲਤਾ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਮੀਦ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ਕਿ ਚੋਣਾਂ ਪਿਛੋਂ ਇਹੋ ਸਰਕਾਰ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਵੀ ਕਰੇਗੀ। ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਦਿੱਲੀ ਹਾਟ ਦੇ ਦੋ ਟਾਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਅਜਾਇਬਘਰ ਆਦਿ ਕਾਇਮ ਹੋਵੇਗਾ। ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਪੱਤਰਕਾਰ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ੀ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਇਸ ਉਪਰਾਲੇ ਨਾਲ ਵੱਡਾ ਵਿਦਿਅਕ ਕੇਂਦਰ ਬਣਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ। ਵਰਨਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਪੱਛਮੀ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ 'ਦਸਮੇਸ਼ ਲਾਇਬਰੇਰੀ' ਅਤੇ 'ਮਾਤਾ ਗੁੱਜਰ ਕੌਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਫਤਹਿ ਨਗਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਇਸੇ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਸਿੱਟਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪ 15 ਕੁ ਹੋਰ ਲਾਇਬਰੇਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਿਕਸਤ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ■

Reliable Performance

Consistence Performers, Suited to all market needs with high yield, quality & disease resistant.

NAMDHARI SEEDS PVT. LTD.

Bidadi 562.109 Bangalore • Tel.: 98454 71271/ 72, 98453 81817/ 98453 10057
Liaison Office : Tel.: 080 28602167/ 69 • Fax: 080 28602168
e-mail : namdhariseeds@namdhariseeds.com • URL : www.namdhariseeds.com

Seeds for a better future..

ਸਮਾਜਕ, ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਹੈਦਰਾਬਾਦ ਵਿਚ ਅਯੋਜਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸਾਬਕਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸ੍ਰ. ਸੁਰਤ ਸਿੰਘ ਮਲਹੋਤਰਾ ਨਾਮਧਾਰੀ ਜੀ ਨੂੰ ਲੀਡਿੰਗ ਗਲੋਬਲ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਸਨੈਲਟੀਜ਼ ਵਜੋਂ 'ਜੈਵਲਜ਼ ਆਫ ਪੰਜਾਬ' ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੇ ਕੇ ਸਨਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ

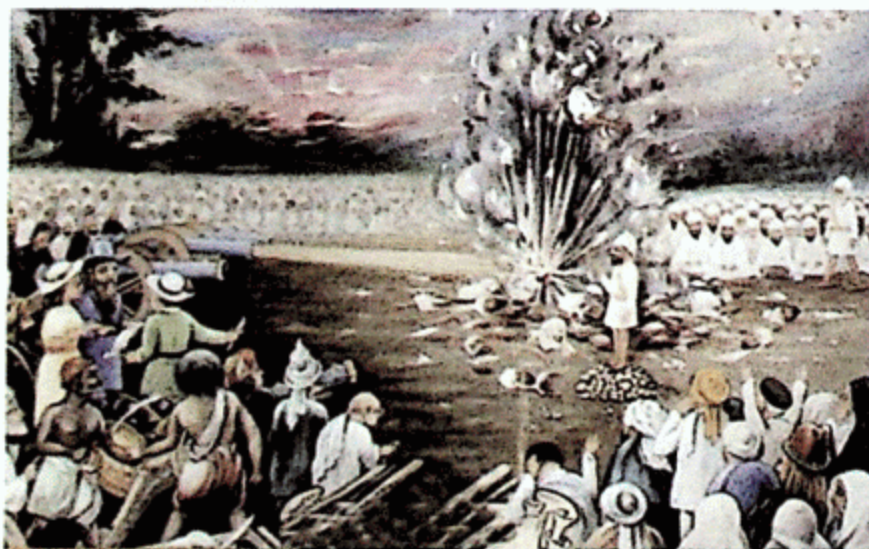
ਸਤਿਗੁਰੂ ਉਦੇ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਨਾਮਧਾਰੀ ਪਤਵੰਤੇ-ਜਨ ਆਮ ਗਰੀਬ-ਗੁਰਬੇ ਕੰਬਲ ਵੰਡਣ ਦੀ ਸੇਵਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ।

ਪ੍ਰਗਤੀ ਮੈਦਾਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਅਯੋਜਿਤ ਵਿਸ਼ਵ ਪੁਸਤਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਐਨ.ਬੀ.ਟੀ. ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੇ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਸਕੱਤਰ ਗੁਰਭੋਜ ਸਿੰਘ ਗੁਰਾਇਆ, ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨਾਮਧਾਰੀ, ਰਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖੋਖਰ, ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜੀਵਨ ਜੋਤ, ਬਸੰਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ

ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮੀ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਵਨ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਖੇ ਅਯੋਜਿਤ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਕਨੇਡਾ ਦੇ ਡਾ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਲੋਂ ਖੋਜ-ਪੱਤਰ 'ਕੋਮਾਂਤਰੀ ਪੰਜਾਬੀ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ : ਇਕ ਮੁਲਾਂਕਨ' ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਉਪਰੰਤ ਡਾ. ਗੁਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਹਨ ਡਾ. ਮਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਬਕਾ ਮੁਖੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਦਿੱਲੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਦੇ ਡਾ. ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ

ਇਤਿਹਾਸਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ : 17 ਜਨਵਰੀ 1872 ਈ.
ਮਲੇਰਕੋਟਲਾ ਵਿਖੇ ਜੰਗੋ-ਅਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਮੈਦਾਨ

ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸਮਾਰਕ ਮਲੇਰ ਕੋਟਲਾ ਜਿੱਥੇ 17 ਜਨਵਰੀ 2020 ਨੂੰ 66 ਨਾਮਧਾਰੀ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ